PRECIS DE CRIMINOLOGIE CLINICĂ

editura
sed
com
libris
Cartea este o pasiune,
iar pasiunea se împarte...

Editor: Petru RADU
Redactor: Alina HUCAI
Coperta: Iulia ANTONIADE

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României

SCRIPCARU, CĂLIN
Precis de criminologie clinică / Călin Scripcaru, Adriana Olaru. – Iaşi: Sedcom Libris, 2009
Bibliogr.
I.S.B.N.: 978-973-670-349-2

I. Olaru, Adriana

343.9

Editura Sedcom Libris este acreditată de Consiliul Naţional al Cercetării Ştiinţifice din Învăţământul Superior (C.N.C.S.I.S.).

Copyright © 2009 SEDCOM LIBRIS
Toate drepturile asupra prezentei ediţii sunt rezervate Editurii Sedcom Libris, Iaşi.
Reproducerea parţială sau integrală a textelor, prin orice mijloc,
precum şi a graficii copertei, fără acordul scris al Editurii Sedcom Libris,
este interzisă şi se va pedepsi conform legislaţiei în vigoare.

Adresa Editurii: Şos. Moara de Foc nr. 4, cod 700527, Iaşi, România
Contact Editura:
Tel.: +40.232.242.877; 234.582; 0742.76.97.72; fax: 0232.233.080
www.editurasedcomlibris.ro; e-mail: editurasedcomlibris@yahoo.com

Călin Scripcaru Adriana Olaru

precis de CRIMINOLOGIE clinică

Editura SEDCOM LIBRIS
Iaşi, 2009

Cuprins

Capitolul I

Obiectul şi sarcinile criminologiei.....7

Capitolul II

Întemeietorii criminologiei.
Şcoala antropologică şi sociologică.....17

Capitolul III

Teorii contemporane bio-psihologice.
Etologia.....29

Capitolul IV

Teorii contemporane sociologice
– anomia socială 37

Capitolul V

Teorii mixte sau interacţioniste.
Conceptul triunic al delincvenţei.....45

Capitolul VI

Victimologie.....53

Capitolul VII

Crima organizată şi crima în serie.....63

Capitolul VIII
Strategii de luptă cu infracţiunea.....75

Capitolul IX
Prevenirea delincvenţei.....85

Criminologie specială.....93

Capitolul X
Traficul şi consumul de droguri.....95

Capitolul XI
Criminologia agresiunilor sexuale.....107

Capitolul XII
Criminologia şi boala mintală.....115

Capitolul XIII
Suicidul terorist.....129

Capitolul XIV
Istoricul fenomenului infracţional.....143

Bibliografie esenţială.....157

Capitolul I

Obiectul şi sarcinile criminologiei

„Ştiinţele nu s-au constituit decât în clipa când au devenit conştiente că raţiunea nu află de la lucruri decât ceea ce pune ea în ele.“

(Immanuel Kant)

Congres al Organizaţiei Naţiunilor Unite de la Havana:
DEFINIŢIE - *criminologia* - „ştiinţa despre crimă, criminalitate şi criminal şi reacţia socială faţă de ele“.
OBIECTIVE:

- cauzele infracţiunilor;
- factorii care influenţează comiterea acestora;
- politici de prevenire a criminalităţii;
- costurile sociale ale fenomenului infracţional;
- obţinerea unei protecţii eficiente, în concordanţă cu realităţile şi nevoile sociale;

Criminologie (latină): *crimen* (crimă) şi *logos* (ştiinţă), însemnând „ştiinţa crimei“.

CRIMINOLOGIA INCLUDE:

- studiul crimei ca fenomen individual (cauzele şi motivaţiile sale);
- studiul criminalităţii ca fenomen social;
- date statistice privind criminalitatea în timp şi spaţiu;
- studiul criminalului şi al personalităţii sale;
- strategia luptei cu crima (prognostic, prevenirem abordare).

ABORDAREA CRIMEI:

- ca fenomen social (criminalitatea);
- ca fenomen uman (fiind comisă de om);
- ca fenomen juridic (lupta eficientă contra acesteia).

Astfel: - criminalitatea = aspectele sociale ale crimei;

- criminal = personalitatea infractorului;
- crima = aspectele sale juridice.

Termenii de *criminal*, *infractor* şi *delincvent* sunt sinonime, acestea corespunzând gravităţii infracţiunilor în crime, delicte şi contravenţii.

CRIMINOLOGIA este deci o ştiinţă multidisciplinară deoarece:

- cauzele crimelor depăşesc dreptul (prin cauzele economico-sociale);

- metodele de studiu ale crimei includ psihologia, sociologia, medicina etc.;
- combaterea crimei antrenează multiple componente sociale (şcoala, biserica).

Criminologia este o disciplină autonomă:

- are un domeniu propriu de cercetare, crima;
- elaborează teorii sau paradigme privind evoluţia fenomenului criminal, pe orizontală (în spaţiu) şi pe verticală (în timp).

LA NIVEL MONDIAL ÎN 2002:

- 29 de violenţe grave la 100 000 de locuitori;
- 32 la 100 000 în ţările sărace şi
- 15 la 100 000 în ţările bogate.
- Dintre acestea, 1/2 sunt acte de suicid (homoagresiuni), 1/3 sunt acte de omucidere (heteroagresiuni) şi 1/3 sunt consecinţa unor războaie locale.

Societatea actuală apare saturată de violenţă:

- 33 % fiind crime comise în familie;
- 6 % sub vârsta de 17 ani;
- 32 % între 18 şi 20 de ani;
- 50 % din crime s-au produs sub influenţa alcoolului;
- Homicidul mai frecvent în ţările sărace, iar suicidul, în ţările dezvoltate;
- infracţiunile au produs în anul 2003, pagube de 17 miliarde de dolari.

FENOMENELE îngrijorătoare pentru societate sunt:

- creşterea infracţionalităţii, în general;
- creşterea recidivei şi a crimei în serie;
- creşterea crimelor cu autori necunoscuţi;
- creşterea delincvenţei minorilor.

Funcţiile criminologiei:

- **funcţia teoretic-explicativă,** privind cauzele şi evoluţia criminalităţii la un moment dat şi a stabili măsuri eficiente de combatere a fenomenului infracţional;
- **funcţia aplicativ-prospectivă,** propuneri dirijate către factorii de decizie pentru dispunerea de măsuri care să ducă la stoparea şi combaterea criminalităţii.

Alte funcţii ale criminologiei sunt:

- funcţia descriptivă;
- funcţia explicativă;
- funcţia predictivă;
- funcţia profilactică.

FUNCŢIA DESCRIPTIVĂ - concepte operaţionale: mediu, teren, personalitate, situaţie, act;
FUNCŢIA EXPLICATIVĂ - concepte: cauză, condiţie, efect, factor;
FUNCŢIA PREDICTIVĂ - are în atenţie: prezent, viitor, probabilitate, similitudine, extrapolare, prognostic, urmărind anticiparea unor schimbări ale fenomenului criminal;
FUNCŢIA PROFILACTICĂ - studiază reacţia socială, reintegrare, tratament, prevenţia primară, secundară şi terţiară.

Metode de studiu în criminologie

Premisa cercetării criminologice o constituie cunoaşterea aprofundată a realităţii şi a fenomenelor sociale, criminologul necesitând cunoştinţe în domenii: istorie, filosofie, antropologie, drept, medicină etc.

METODE DE CERCETARE în criminologie:

- metoda statistică de raportare a fenomenului;
- metoda de studiu a biografiei criminalului;
- metode de urmărire a evoluţiei crimei de la o perioadă la alta;
- metode psihometrice de studiu a personalităţii delincventului;
- metode clinice privind rolul personalităţii delincventului;

- metode sociologice privind rolul densităţii populaţiei şi al influenţei mass-media în evoluţia crimei;

- metode etologice privind *rolul agresivităţii* ca instinct ereditar în geneza crimei versus *rolul anomiei* de micromediu (grup, familie) şi macromediu (societate).

Relaţiile criminologiei cu alte ştiinţe

- Cele mai strânse legături - între criminologie şi dreptul penal;
- cu sociologia - studiul cauzelor socio-economice şi al promiscuităţii umane în geneza delincvenţei;
- cu psihologia, privind rolul personalităţii infractorului;
- cu antropologia, ştiinţa despre om (adaptare la norme, inadaptarea la norme (anomia) şi devianţă (devierea de la norme);
- cu psihiatria - rolul bolilor mintale în geneza infracţiunilor;
- cu filosofia, ce militează pentru a limita la maximum criminalitatea;
- cu economia - este mai economicoasă prevenirea, decât lupta cu crima;
- cu criminalistica :
  - crima nedescoperită şi crima descoperită,

] - devianţa (de exemplu: prostituţie, homosexualitate, vagabondaj etc.);

  - predelicvenţa (situaţia celui ce se află în pericolul de a deveni delincvent (de exemplu: fuga de acasă, consumul abuziv de alcool, drogurile);
  - delicvenţa ca faptă cu pericol social, prevăzută de lege, făcută cu vinovăţie, între faptă şi culpă fiind o legătură cauzală;
- cu politica penală, privind regimul închisorilor şi reeducarea infractorilor.

ÎN CONCLUZIE criminologia studiază toate cauzele ce contribuie la producerea infracţiunilor:

- inegalităţile socio-economice;
- starea de anomie micro- şi macrosocială de ignorare a normelor morale, tradiţionale şi juridice;
- căderea familiei şi a funcţiei sale de socializare pozitivă;
- scindarea controlului social pe care îl exercită şcoala, biserica, instituţiile statului;
- densitatea populaţiei şi globalizarea;
- înmulţirea factorilor de trecere la actul infracţional, prin consumul de alcool, droguri etc.

Rugăciunea unui judecător

(apărută în vechile „Pandecte“)

„Doamne! Eu sunt unica fiinţă pe lume căreia Tu i-ai dat o părticică din atotputernicia Ta: puterea de a-i condamna sau a achita pe semenii mei.

În faţa mea, persoanele se înclină; la cuvântul meu, ele aleargă, la vorbele mele, ele ascultă; poruncilor mele ele se supun; la sfaturile mele, ele se împacă, se despart sau îşi părăsesc bunurile lor.

La un semn al meu, uşile închisorilor se închid în urma condamnatului sau se deschid pentru libertate. Sentinţa mea poate schimba sărăcia în belşug şi bogăţia în mizerie. De hotărârea mea depinde destinul multor vieţi. Înţelepţi sau ignoranţi, bogaţi sau săraci, bărbaţi sau femei, cei care se vor naşte, copiii, tinerii, nebunii şi muribunzii, toţi sunt supuşi, de la naştere până la moarte, legii pe care eu o reprezint şi justiţiei pe care eu o simbolizez.

Ce grea şi teribilă povară ai pus, Doamne, pe umerii mei!

Ajută-mă, Doamne, ca eu să fiu vrednic de această înaltă misiune, mândria să nu mă cuprindă. Tentaţia să nu mă atragă. Onorurile să nu mă încânte şi măririle deşarte să nu mă încurajeze.

Unge, Doamne, mâinile mele; încununează fruntea mea, o Duh al meu, pentru ca să fiu misterul dreptăţii, pe care tu ai creat-o, pentru societatea oamenilor! Fă din toga mea o manta incoruptibilă!

Pana mea să nu fie pumnal care răneşte, ci săgeata care indică traiectoria legii, pe drumul justiţiei!

Ajută-mă, Doamne! Fă-mă să fiu drept şi hotărât, cinstit şi curat, moderat şi blând, deschis şi umilit. Să fiu necruţător faţă de greşeli, dar înţelegător cu cei care greşesc. Prieten al adevărului şi ghid pentru cei ce-l caută. Să fiu cel ce aplică legea, dar înainte de toate, cel care o împlineşte. Nu-mi permite niciodată să-mi spăl mâinile ca Pilat, în faţa nevinovăţiei şi nici să arunc ca Irod, pe

umerii celui batjocorit, haina de ruşine. Să nu mă tem de Caesar, de împărat şi nici de frica lui; să întreb poporul: Barabbas sau Iisus?

Verdictul meu să nu fie o anatemă dureroasă, ci un mesaj care regenerează, un cuvânt care reconfortează, lumina care clarifică, apa care spală, sămânța care încolțește, floarea care țâșnește din amărăciunea unei inimi umane. Sentința mea să poată aduce uşurare celui mâhnit şi curaj celui persecutat. Ea să sece lacrimile văduvei şi să înceteze plânsul orfanilor. Iar când vor trece prin fața scaunului de judecată pe care eu şed, zdrenţăroşii, mizerabilii, dezmoşteniţii, fără credinţă şi fără nici o speranţă în oameni, călcaţi în picioare, alungaţi, chinuiţi, a căror gură salivează, fără a avea pâine ca să mănânce, a căror faţă se spală cu lacrimi de durere, de umilinţă şi de dispreţ, ajută-mă, Doamne, să alin foamea şi să astâmpăr setea lor, după dreptate. Ajută-mă, Doamne!

Când momentele din viața mea vor fi umbrite, când spini şi pălămidă îmi vor răni picioarele, când răutatea oamenilor va fi mare, când flăcările urii se vor aprinde şi pumnul se va ridica să lovească, când machiavelismul şi înşelăciunea se vor introduce în locul Binelui şi vor răsturna legile raţiunii, când ispita va întuneca gândirea mea şi va tulbura simţurile mele, ajută-mă, Doamne!

Când mă voi frământa în nesiguranţă, luminează-mi mintea; când voi ezita să iau o hotărâre, însufleţeşte-mă! Când voi fi descurajat, întăreşte-mă, când voi cădea, ridică-mă!

Şi, în sfârşit, când într-o zi, voi muri, atunci, ca acuzat, va trebui să apar în Augusta Ta faţă, pentru ultima judecată, priveşte cu milă spre mine.

Pronunţă, Doamne, sentința Ta!
Judecă-mă ca Dumnezeu!
Eu am judecat ca om.“

Capitolul II

Întemeietorii criminologiei. Şcoala antropologică şi sociologică

The Virgin of Guadalupe, 1959

„Totul se sfârşeşte, pentru ca totul să reînceapă, totul moare, pentru ca totul să renască.“ *(Jean Henri Fabre)*

Pentru combaterea cu eficienţă a unui fenomen este nevoie a-i cunoaşte cauzele. Până în secolul al XIX-lea, lumea ştiinţifică şi juridică nu era preocupată de cauzele crimei, decât retoric (aspect de care se interesau doar filosofii), totul rezumându-se la cunoaşterea faptei şi, consecutiv, la aplicarea legii.

Platon - infracţiunile îşi au originea în lipsa educaţiei şi în reaua organizare a societăţii şi a statului.

Aristotel - cauzele infracţiunii sunt sărăcia populaţiei şi ne-dreptăţile sociale.

Cesare Beccaria - absolvent al facultăţii de drept din Padova, care impresionat negativ de dreptul inchizitorial, în 1764, a scris o carte de 90 de pagini intitulată *Despre delicte şi pedepse*. La apariţie, cartea sa a fost arsă, el trebuind să fugă din Italia. Cartea lui s-a aflat la originea revoluţiei franceze din 1789, ridicându-se împotriva probelor formale din drept, mai ales a mărturisirii, pentru obţinerea căreia se recurgea la tortură.

Principii ce se află la originea dreptului penal modern:

- *Nulum crimen sine lege (Crima trebuie prevăzută în lege)*;
- *Nula poena sine lege*, adică nici o pedeapsă nu se poate aplica, dacă nu este prevăzută de lege;
- se ridică împotriva pedepselor corporale şi, mai ales, împotriva pedepsei cu moartea; (argumentând că severitatea pedepselor nu suprimă infracţiunile);
- cere ca judecata să fie publică (rolul judecătorului);
- *Onus probandi* - obligaţia juristului de a stabili vinovăţia şi nu a inculpatului de a-şi dovedi inocenţa;
- prezumţia de nevinovăţie şi principiul *in dubio pro reo (dubiile sunt favorabile inculpatului)*;
- promptitudinea pedepsei (pedeapsa este mai eficientă, dacă este aproape de data săvârşirii faptei);
- o crimă are cauze multiple şi
- prevenirea infracţiunii este mai eficace decât lupta cu infracţiunea.

Cesare Lombroso, medicul legist şi psihiatru de la Torrino - infracţiunile pot fi studiate ştiinţific, în ceea ce priveşte cauzele lor. Întemeiază **şcoala pozitivă** (bazată pe ştiinţă) italiană în criminologie, şcoală ce admitea rolul important al omului în crimă, de unde şi numele de ***şcoală antropologică***.

Punctul forte - studiul biologic, psihologic şi social al caracteristicilor criminalului, pentru a determina cauzele comportamentului acestuia.

Meritul său a constat în direcţionarea cercetării într-o orientare pozitivistă, bazată pe raţionament şi logică, fără folosirea experimentului.

Tezele sale au cuprins:

- **crima în regnul vegetal şi animal** – a făcut cercetări privind animalele şi plantele în evoluţia lor;

- plantele şi animalele ucid pentru a se hrăni, descoperind aproximativ;

- 22 de modalităţi de omor la animale;

- animalele nu ucid doar pentru hrană, ci şi dacă sunt animate de alte motive;

- a făcut o comparaţie între animalele sângeroase şi om + trăsătură comună distinctivă ferocitatea;

- **teza criminalităţii la oamenii sălbatici, primitivi şi copii** – a studiat canibalismul în toate formele sale, de la nutriţie, până la forma sa religioasă;

- a calificat copiii ca fiind lipsiţi de sensibilitate morală, predispuşi la agresivitate, cruzime etc.;

- a calificat educaţia ca având un efect benefic asupra copiilor, exceptându-i pe cei cu tare ereditare;

- **teza inferiorităţii criminalului faţă de omul normal** – criminalul are un organism inferior (care îl apropie de animal, având o structură asemănătoare acestuia), mai ales cei cu malformaţii sau disfuncţii organice;

• **teza stigmatelor** – a stabilit un număr de patru semne distinctive (stigmate) ale individului criminal:

- *stigmate anatomice* – asimetria feţei, a craniului, frunte îngustă şi teşită, prognatism facial, urechi mari, dinţi neregulaţi, braţe lungi etc.;

- *stigmate constituţionale* – care constau din împrumutarea caracterelor sexuale ale sexului opus;

- *stigmatele fiziologice* – tatuajul - semn al lipsei de sensibilitate fizică şi psihică, motivele tatuării fiind daltonismul, strabismul, diverse tulburări ale reflexelor;

- *stigmatele psihologice* – fiind văzute ca deficienţe de ordin psihic (lipsa empatiei, remuşcării, regretului), şi accentuare a violenţei şi agresivităţii;

• **teoria tipului criminal** – inferior din punct de vedere antropologic omului normal, tipul criminal se clasifică după natura infracţiunilor comise;

• **teza atavismului** – constă în faptul că infracţionalitatea este o manifestare a primitivismului care se manifestă periodic, în ciuda civilizaţiei societăţii; din analiza lui Lombroso, se arată existenţa unui criminal care în alte vremuri, ar fi putut fi considerat erou, fiind un rătăcit în mijlocul civilizaţiei;

• **teza criminalului înnăscut** – stă la baza teoriilor sale, conform cărora crima se naşte odată cu criminalul („criminalul se naşte criminal“); la criminalul înnăscut, crima are caracterul unei maladii incurabile, pe care societatea nu îl poate influenţa, autorul pronunţându-se pentru eliminarea sa socială;

• **teza privind natura epileptoidă a crimei** – a fost emisă atunci când Lombroso a ajuns la concluzia că nebunia morală şi criminalitatea înnăscută au aceeaşi origine şi anume epilepsia;

• **teza identităţii criminalului înnăscut cu nebunul moral** – preluată de la Despine Prosper, consideră criminalul ca fiind un individ lipsit de sensibilitate şi de simţul moral, nefiind impresionabil şi acţionând fără discernământ.

Lombroso este primul care face o cercetare amplă şi bine documentată asupra fizicului şi psihicului criminalului.

Lombroso face mii de măsurători pe cranii de criminali, pe infractori şi, în 1871, scrie lucrarea *Omul delincvent* în care arată:

- crima este o realitate obiectivă, o realitate observabilă ştiinţific şi care, prin urmare, poate fi studiată obiectiv;

- crima este un fenomen universal şi natural, ţinând de natura omului;

- cauzele crimei trebuie căutate în om şi el descrie stigmatele fizice ale criminalilor (deformaţii morfologice), ca şi psihice ale lor, mai ales impulsivitatea şi lipsa sentimentelor de culpă;

- consideră că un criminal este un individ oprit în dezvoltarea sa psiho-fizică, deci crima are un determinism biologic-ereditar, el creând tipul de criminal epileptoid. Deci criminalul nu are libertatea (voinţa) de a se abţine de la crimă, el fiind determinat de aceste cauze biologice (exclude liberul arbitru, în favoarea determinismului);

- dacă infractorul este determinat de forţe cărora nu li se poate opune, el nu trebuie pedepsit, ci este necesar să fie aplicate măsuri de siguranţă, motiv pentru care merge până la înlocuirea închisorilor cu spitale speciale pentru aceştia şi a proceselor penale, cu expertizele medicale de triere a lor.

Teoria lui Lombroso a fost criticată de elevul său Enrico Ferri, bazat mai ales pe faptul că cercetările sale nu au fost făcute paralel cu martori sănătoşi, ceea ce l-a făcut pe Lombroso să admită şi rolul factorilor sociali în geneza crimei şi să evalueze că doar 70 % dintre infractori sunt înnăscuţi ca infractori prin stigmatele menţionate.

Rolul pozitiv al lui Lombroso se evidenţiază prin următoarele:

- a introdus în criminologie preocuparea pentru omul criminal;
- a introdus cercetarea ştiinţifică în criminologie;
- a intuit şi determinismul genetic al crimei, dar care nu este absolut;
- prin studiul omului în crimă, a umanizat dreptul penal şi a trecut de la preocuparea exclusivă pentru crimă, la preocuparea pentru om, pentru criminal;

- deşi teoria criminalului înnăscut a fost o eroare, aceasta a fost însă o eroare fertilă ce a declanşat începutul aplicării metodelor ştiinţifice în geneza crimei; opera sa născută din nimic a fost o greşeală creatoare ce a deschis calea cercetărilor ştiinţifice în criminologie.

Astfel, Enrico Ferri, elevul său, în 1893, scrie lucrarea *Sociologia crimei,* în care arată că o crimă este determinată de factori externi infractorului (ca de exemplu: organizarea anormală a societăţii) şi de factori interni ce ţin de om, care acţionează mai ales în funcţie de ceea ce el simte, decât în funcţie de raţiune. Pentru el, crimele pasionale (din gelozie) sunt endogene, iar crimele favorizate de situaţiile sociale negative sunt exogene.

Ferri arată că civilizaţia generează noi forme de crime şi ca pedeapsă, este o măsură legitimă de apărare socială. Insistă însă pe măsurile de prevenire ale crimei, cum ar fi cele de natură economică, şcolară, familiară.

De asemenea, el spune că *pedeapsa* (ansamblul mijloacelor juridice întrebuinţate de societate în lupta contra crimei) a traversat până acum *patru faze de evoluţie*:

1. *faza naturală* – de reacţie defensivă şi vindicativă, individuală sau socială, imediată sau întârziată;
2. *faza religioasă* – de răzbunare divină;
3. *faza etică* – de penitenţă medievală;
4. *faza juridică* – a şcolii clasice asupra dreptului de a pedepsi abstract şi aprioric.

Ferri mai susţinea că este vorba acum de a iniţia şi efectua faza socială, în care, potrivit datelor antropologiei şi statisticii asupra genezei crimei, pedeapsa trebuie să fie nu atât plata unei greşeli morale, cu o suferinţă proporţională, ci un ansamblu de măsuri sociale, preventive şi represive, care, corespondând mai bine cu natura crimei, să fie o apărare mai eficace şi mai umană a societăţii.

Raffaele Garofalo este al treilea reprezentant al şcolii pozitive italiene de criminologie care în 1886, scrie lucrarea *Criminologia* (utilizează cuvântul „criminologie“ pentru primă dată) şi în care arată

că o crimă are un determinism plurifactorial (cauze multiple) şi că ea este un fenomen social şi, în mod secundar, juridic.

Împreună cu Lombroso şi Ferri, realizează orientarea cercetării spre psihologie. Deşi fiecare dintre ei a avut opinii proprii asupra fenomenului criminal, au respectat ideea de bază a şcolii – aceea că organismul este sediul crimei, cauza iniţială a crimei constituind-o predispoziţia organică a individului.

Specific activităţii lui Garofalo este introducerea unor noi teorii:

- *teoria delictului natural* – în care autorul clasifică delictele naturale după gravitatea lor, în mai multe categorii:

1. violarea celor mai profunde sentimente ale unui individ, de milă, de altruism care pot duce la agresiuni grave, fizice şi morale;

2. violarea sentimentelor de probitate care duc la abuzuri şi fapte contra proprietăţii;

- *teoria delictului juridic* – autorul consideră că justiţia este interesată doar de faptă şi de gravitatea ei, precum şi de modalitatea de pedepsire a infractorului, neţinând cont de faptul că uneori, activitatea infracţională a individului poate fi întâmplătoare, fiind o manifestare a unei anomalii morale;
- susţine posibilitatea deosebirii infractorilor după fizionomia lor, bazându-se pe cercetări făcute în diferite închisori;
- dă o mare importanţă stării psihice a individului, considerând că slăbirea sentimentelor fundamentale ale individului îl împing spre crimă;
- a introdus noţiunea de *temibilitate*, potrivit căreia, există indivizi cu predispoziţie criminală, deşi există şansa de a nu şi-o exterioriza niciodată.

Garofalo, spre deosebire de Lombroso, nu neagă influenţa societăţii asupra criminalităţii, atâta timp cât se face o distincţie între civilizaţie ca progres moral şi progresul economic; a considerat, de asemenea, că educaţia morală şi cea religioasă sunt arme puternice în lupta cu fenomenul infracţional.

Analizând influenţa factorilor economici (capitalismul şi proletariatul), a concluzionat că progresul poate duce la reducerea fenomenului criminal, dar că poate genera forme infracţionale specifice.

Pe tot parcursul carierei sale de magistrat, Garofalo a fost preocupat de reformele procedurilor penale şi de modul în care se execută pedeapsa. În *Legea adaptării*, autorul descrie o teorie a pedepsei bazate pe principiul darwinist, conform căruia cei care nu se adaptează vieţii civilizate trebuie eliminaţi. „Societatea, asemeni unui corp natural, trebuie să elimine în mod natural pe aceia care arată un comportament criminal şi care nu sunt capabili să se adapteze".

Autorul a sugerat trei mijloace de eliminare a criminalilor:

1. moartea acelora care acţionează într-o „anomalie psihologică permanentă şi care sugerează că subiectul este incapabil să se adapteze vieţii sociale";

2. eliminarea parţială (deportarea, închiderea pe termen lung sau pe viaţă) a celor care „se conformează unui stil de viaţă al hoardelor nomade sau al triburilor primitive" şi izolarea în colonii agricole a agresorilor tineri şi a celor care erau consideraţi că se pot îndrepta;

3. repararea forţată pentru cei cărora le lipsesc sentimentele altruiste şi au comis crime sub circumstanţe excepţionale, existând o probabilitate mică de a recidiva.

Garofalo considera că, în viitor, selecţia socială ar putea eradica criminalitatea, făcând referire la ratele criminalităţii din Anglia acelor vremuri şi caracterizându-le ca pe nişte efecte ale pedepselor dure ce s-au aplicat criminalilor cu antecedente.

Un alt reprezentant important al Şcolii pozitiviste italiene a fost medicul Antonio Marro, care a publicat, în 1887, o lucrare intitulată *Caracterele delincvenţilor,* unde a analizat fenomenul infracţional pornind de la aceleaşi premise şi anume că fenomenul are un caracter biologic, iar infracţiunea se găseşte în interiorul organismului.

Ca o reacţie la teoriile şcolii antropologice italiene, în Franţa, apare şcoala sociologică în criminologie reprezentată, în primul rând, de Alexandre Lacassagne, medic legist la Lyon, care susţine impor-

tanţa condiţiilor sociale, cu precădere, în geneza crimelor. De aici, celebrele sale afirmaţii:

- fiecare societate îşi are criminalii pe care îi merită;
- societatea este bulionul crimei, cauzele sociale cresc crimele.

Din acest motiv, pentru el, crima devine un obstacol important al progresului social.

Gabriel Tarde este un alt reprezentant al şcolii sociologice care, într-o lucrare intitulată *Filosofia penală,* susţine teoria conform căreia crima este un fenomen de imitaţie socială deoarece:

- oamenii se imită în funcţie de contactele dintre ei;
- ca întotdeauna, inferiorul imită superiorul;
- crima începe ca o metodă şi se termină ca un obicei, până la aceea că unii devin infractori din obicei.

În sfârşit, Émile Durkheim este un al treilea reprezentant al acestui curent care susţine că o crimă este un fenomen social inevitabil şi că aceasta se datorează stării de anomie socială, adică stării de dezorganizare a vieţii sociale; în fapt, teoria lui Durkheim este o reacţie la supoziţia clasică, care susţinea că fiinţele umane sunt libere şi raţionale într-o societate contractuală.

Teoriile lui Durkheim sunt complexe şi au o mare importanţă în cercetarea criminologică, explicând fenomenul infracţional care pleca din interiorul societăţii, de la organizarea şi dezvoltarea ei.

Aceste şcoli, italiană şi franceză, s-au dezvoltat până la cercetările ştiinţifice moderne centrate pe etologie (pe rolul agresivităţii şi factorului uman în delicvenţă) şi pe anomie (pe dereglarea normelor de viaţă socială, mai ales în etapele de tranziţie ale societăţii, care generează noi tipuri de infracţiuni, aşa cum este, de exemplu, corupţia).

Capitolul III

Teorii contemporane bio-psihologice. Etologia

Living Still Life, 1956

„Omul nu este un cerc cu un singur centru; este o elipsă cu două focare: faptele şi ideile.“ *(Victor Hugo)*

Se invocă frecvent rolul agresivităţii care s-ar afla la originea crimei. Există unele personalităţi ostile, agresive, ceea ce aduce în discuţie rolul factorilor ereditari în acest proces de devianţă şi delicvenţă.

Poporul spune:

- ce se naşte din pisică şoareci prinde;
- aşchia nu sare departe de trunchi;
- lupul păru-şi schimbă, dar năravul ba,

arătând prin aceasta rolul factorilor genetici, înnăscuţi, care s-ar afla la originea delicvenţei.

Teoria ce se ocupă de evoluţia agresivităţii în lumea vie, până la om, se numeşte *etologie*; pentru studierea ei, Lorenz, în 1957, a luat premiul Nobel, descriind fenomene distructive care au loc în societatea modernă. Acestea sunt, după cum urmează: suprapopularea, pustiirea spaţiului vital, întrecerea cu sine însuşi, moartea termică a simţurilor, decăderea genetică, sfărâmarea tradiţiei, receptivitatea la îndoctrinare şi folosirea armelor nucleare.

Pentru Lorenz:

- Comportamentul uman are o componentă înnăscută, filogenetică, înscrisă în gene şi o componentă câştigată, ontogenetică şi învăţată pe parcursul vieţii individului şi influenţată de mediu;
- Agresivitatea este de două feluri: interspecifică, între specii, ca expresie a luptei pentru existenţă şi firească (omul fiind cel mai mare prădător al altor specii) şi intraspecifică, anormală, pentru că în cadrul aceleiaşi specii, indivizii nu se devorează, natura creând nişte mijloace de anihilare a ei, numite turniruri (fuga celui mai slab, supunerea sa etc.);
- Omul, graţie evoluţiei sale, şi-a sublimat (neutralizat) instinctul de agresivitate, într-o luptă pentru creaţie şi performanţă (de exemplu: sportul), astfel cunoaşterea şi lupta pentru performanţă şi competiţie fiind antiagresive (turniruri culturale);
- În natură, vom întâlni, prin urmare, o agresivitate filogenetică (interspecifică, de supravieţuire), alta – ontogenetică, intraspecifică şi învăţată prin socializare negativă (de exemplu: un copil mal-

tratat, la rândul său, învaţă de la părinţi că prin bătaie, se rezolvă conflictele vieţii) şi a treia formă de agresivitate actogenetică (de trecere la act), sub influenţa unor situaţii de viaţă (de exemplu: alcoolul favorizează agresivitatea);

- La om, etologii descriu o agresivitate benignă sau defensivă, de apărare, programată genetic şi alta, malignă, specifică omului şi intraspecifică, învăţată şi datorată decalajului dintre mijloacele biologice cu dezvoltare lentă şi inteligenţa omului ce a creat armele artificiale cu care îşi poate pune în pericol chiar existenţa sa ca specie (de exemplu: armele atomice).

Alte teorii de natură bio-socială:

- existenţa unor familii în care delicvenţa la urmaşi era un numitor comun; această teorie a apărut la sfârşitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea, reprezentanţi însemnaţi ai acesteia fiind Henry Goddart şi Richard Dugdale care au încercat să demonstreze că „în familiile care au antecesori cu condamnări penale există un număr mai ridicat de infractori“, considerând ereditatea ca principală cauză a criminalităţii;

- concordanţa la gemenii monozigoţi (din acelaşi ou) era de 70 %, adică ambii gemeni făceau acelaşi gen de infracţiuni, faţă de gemenii dizigoţi (din ouă diferite), la care concordanţa delictuală era de 30 %;

- anomaliile cromozomiale care se găsesc mai frecvent printre delicvenţi (de exemplu: cromozomul xyy la bărbaţi, la care se consideră că un cromozom y în plus ar explica crima, numit la data descoperirii – cromozomul crimei), iar frecvenţa acestor subiecţi în populaţia generală şi buna lor adaptare la norme combate ideea cromozomului crimei;

- teoriile biochimice, în sensul că mediatorii din creier, cum sunt dopamina, care favorizează agresivitatea şi serotonina ce o diminuează, ca şi testosteronul sau foliculina ar explica unele stări de manie şi agresivitate;

- teoria psihanalitică a lui Freud care admite o etajare a creierului uman pe trei nivele (instanţe): creierul reptilian, vechi, ca sediu al instinctelor, creierul comun cu al mamiferelor, în care este lo-

calizată afectivitatea (emoţiile) şi creierul raţional, specific uman, cu rol de cenzură a instanţelor inferioare. Crima poate fi expresia luptei dintre sine (instincte), eu (sentimente şi afecte) şi supraeul social. Crima ar fi expresia predominanţei instinctelor (de exemplu: crimele sexuale), a nedezvoltării supraeului, a frustrărilor acumulate în inconştient şi care, deodată, sparg zidurile supraeului conştient, ce nu le mai poate inhiba. În esenţă, pentru psihanaliză, crima este expresia luptei dintre sinele biologic, instinctual şi supraeul social al normelor ce inhibă aceste instincte, expresie a luptei dintre natură şi cultură, inhibarea şi sublimarea instinctelor poziţionându-se la baza humanizării omului şi a civilizaţiei;

- alţi autori au pus frustrările, ca dorinţe neîmplinite, la originea crimei, la fel conflictele percepute ca un dezechilibru între individ şi mediu (conflicte intrasubiective – ce ar explica suicidul şi intersubiective – ce ar explica crima);
- teoria interacţionistă susţinută de O. J. Wilson şi J. R. Herrnstein consideră că factorii biologici şi cei genetici sunt cauze principale ale comportamentului criminal, fără a ignora şi rolul factorilor de mediu; astfel, teoria implică trei categorii de factori care conduc la apariţia fenomenului infracţional şi anume: mediul social şi economic, relaţiile din cadrul familiei şi calităţile biologice (sexul, inteligenţa redusă, impulsivitatea). „Într-un fel sau altul familia rea produce un copil rău. Interacţiunea genelor şi mediului creează în unii indivizi, dar nu în alţii, un fel de personalitate ce probabil va comite crime“; interacţioniştii considerau, de asemenea, criminalitatea ca fiind parte integrantă a oricărei societăţi, un proces social dinamic caracterizat de două faze: stigmatizarea infractorului de către mediul social, ca o prima etapă şi recidiva infractorului stigmatizat care nu se mai poate integra într-o societate care îl consideră un paria;
- Teoria endocrinologică a criminalităţii pleacă de la constatările medicale, conform cărora glandele endocrine au un rol major în dezvoltarea armonioasă a individului, în capacitatea de integrare şi relaţionare a acestuia;

- Di Tulio a dezvoltat teoria personalităţii delicvente, marginale sau aculturale, ca o consecinţă şi cauză a lipsei de respect pentru valorile sociale şi umane, o lipsă a încorporării lor în personalitatea în formare din copilărie, în final, ca o lipsă a adaptării creatoare a comportamentului la normele mediului social, specific uman.

Teoriile constituţionale realizează corelaţia somato-psihică a individului şi comportamentul său. Acestea sunt:

1. teoria constituţiei predispozant delincvenţiale – a fost postulată de Ernest Kretschmer, în lucrarea sa *Structura corpului şi caracterului* (1921), stabilind patru tipuri constituţionale:

- *tipul astenic* – având o constituţie longilină, cu musculatură slab dezvoltată, fiind catalogat ca un tip rece, rezervat şi nesociabil;
- *tipul atletic* – prezentând o musculatură dezvoltată armonios şi o stabilitate psihologică;
- *tipul picric* – individ scund, cu un sistem osteo-articular firav, tendinţă la îngrăşare, fiind considerat sociabil;
- *tipul displastic* – prezintă o serie de malformaţii.

2. teoria tipologiei constituţionale infracţionale – determinată de Sheldon, pornind de la viaţa umană începută în perioada embrionară, de la trei tipuri de ţesut: endodermul care dă naştere viscerelor, mezodermul din care se dezvoltă oasele, sistemul muscular şi ectodermul din care se formează pielea şi sistemul nervos; Sheldon a împărţit indivizii în trei categorii:

- *tipul endomorf – viscerotonic* – caracterizat prin tulburări afective, extrovertit;
- *tipul mezomorf – stomatotonic* – competitiv şi cu tendinţă la dominare, activ, dinamic, fiind caracterizat prin tulburări delirante, comportament agresiv;
- *tipul ectomorf – cerebrotonic* – fizic slab, inteligent, retras şi imprevizibil, sensibil la zgomot şi distracţie, asociat psihopatologic cu schizofrenia hebefrenică.

Glueck a realizat un studiu în care a comparat 500 de delincvenţi recidivişti cu 500 de indivizi care nu au comis infracţiuni, rezultatele studiului fiind publicate în 1990, în lucrarea *Rezolvarea delinc-*

venţei juvenile, fiind analizate 67 de trăsături specifice personalităţii şi 42 de factori socio-culturali; Glueck a stabilit că mezomorfii „sunt caracterizaţi mai mult de trăsături particulare susceptibile la comiterea actelor de agresiune“, acest studiu fiind amplu criticat, deoarece se bazează pe o observaţie subiectivă, fără a fi realizate măsurători de precizie.

Teoria personalităţii criminale sau delincvente este dezvoltată în două lucrări: a lui Di Tulio, din 1967, intitulate *Principii de criminologie clinică* şi a lui Pinatel, din 1971, intitulată *Societatea criminogenă,* în care susţin următoarele:

- orice om, în circumstanţe excepţionale de viaţă, poate deveni un delincvent;
- factorii sociali ce se află la baza unor infracţiuni au influenţă doar dacă întâlnesc o constituţie preexistentă de personalitate şi o situaţie favorabilă de mediu; altfel spus, mediul nu este criminogen, fără o personalitate delincventă;
- personalitatea este elementul de trecere la actul delincvent, între cauzele sociale şi delict interpunându-se totdeauna personalitatea delincventului (de exemplu: personalitatea anomică, sociopatică sau psihopatică care păstrează funcţiile de cunoaştere ale psihicului, dar nu au capacitatea de a-şi stăpâni pulsiunile instinctive şi emoţionale şi care, prin urmare, păstrează discernământul faptelor proprii, adică au capacitatea mintală de a-şi reprezenta conţinutul şi consecinţele actelor proprii de comportament).

Aceştia sunt:

- egofili (se iubesc numai pe ei înşişi);
- anempatici (nu pot trăi dramele sau bucuriile celorlalţi);
- sunt inafectivi şi insensibili;
- sunt vindicativi şi cverulenţi;
- înclinaţi spre simulare (a evoca ceva ce nu există) sau disimulare (a ascunde ceva ce există);
- nu au sentimente de culpă sau remuşcare pentru faptele rele ce le comit;
- nu învaţă din experienţa lor negativă de viaţă;

- sunt hedonişti, adică în activitatea lor, urmăresc, cu precădere, plăcerea atât în relaţiile interumane, cât şi în infracţiune;
- sunt frecvent recidivişti, infracţiunea fiind singura cale a vieţii.

Explorarea personalităţii în criminologie, prin observaţie clinică, psihoteste etc. are aptitudinea de a stabili un prognostic de adaptare socială, de capacitate penală şi de periculozitate comportamentală, mergându-se până la stabilirea unui Q.C. (coeficient comportamental) şi de risc de recidivă.

Unele strategii de luptă cu infracţiunea încearcă să reeduce personalitatea cu ajutorul psihoterapiei individuale de grup, în unele cazuri de periculozitate, chiar prin metode farmacologice (medicamente) sau chirurgicale (sterilizarea pedofililor sau sadicilor).

În concluzie, aşa cum s-a observat, delincvenţa se învaţă, este deci ontogenetică şi nu este ereditară sau filogenetică, la om, structurile cerebrale transmise ereditar fiind depăşite de învăţare. Acest fapt s-a concretizat în afirmaţiile geneticii actuale, după care:

- ereditatea înzestrează omul doar cu o foaie de drum (aptitudinea de a învăţa), dar mediul decide cum se ajunge la destinaţie cu aceasta;
- cineva cerea 100 de copii, fără a şti de unde provin, care în funcţie de mediul ce le va fi oferit, va scoate din ei genii sau criminali;
- pentru alţii, a afirma că un comportament este ereditar este la fel cum ai spune că suprafaţa unui pătrat depinde mai mult de lăţimea, decât de lungimea laturilor sale.

Capitolul IV

Teorii contemporane sociologice – anomia socială

Geopoliticus Child Watching the Birth of the New Man, 1943

„Societatea este ca şi aerul: necesară pentru a respira, dar insuficientă pentru a-ţi duce traiul.“ *(George Santayana)*

Teoriile sociologice sau mezologice privind devianţa şi delincvenţa accentuează rolul factorilor socio-economici aflaţi la originea lor. Una din teoriile cu cea mare trecere în secolul trecut a fost teoria şcolii din Chicago ce admitea rolul factorilor economici (şomajul, recesiunea, inegalităţile economice) ca aflându-se la originea crimei, teorie care astăzi a cedat în favorizarea teoriilor mixte.

Tot astfel, teoria ecologică punea la baza crimelor, inegalităţile socio-economice, urbanizarea, cu producerea acelor zone marginale, numite *zone criminogene,* unde se dezvoltă o cultură specifică a crimei (Sutherland, în 1955, a dezvoltat teoria asocierilor diferenţiale, într-o lucrare intitulată *Principii de criminologie*).

El susţine că un comportament delincvent este învăţat prin contactul cu alte persoane şi în grup, interpretările defavorabile privind respectul legii dominând interpretările favorabile. Astfel, cu cât asocierea cu grupul delincvent este mai precoce, cu atât riscul delincvenţei este mai mare, iar în situaţii de criză şi ambientale, ei vor alege calea delincvenţei (ca de exemplu: conflictul dintre legile arbitrare şi concepţiile morale ale majorităţii populaţiei, dintre legile majorităţii şi codurile proprii ale delincvenţilor).

Tot astfel, conflictul dintre progresul social rapid şi progresul lent al tradiţiilor şi obiceiurilor sociale poate duce la instabilitate comportamentală, depersonalizare a relaţiilor dintre oameni şi insecuritate psiho-socială.

O teorie cuprinzătoare a situaţiilor de dezorganizare socială se referă la teoria anomiei care s-ar traduce prin lipsa de norme (*a nomos*). Conceptul a fost structurat de Durkheim, Merton şi Parsons, iar pentru autoritatea ştiinţifică a concluziilor acestora, sunt cunoscute ca:

- Paradigma lui Durkheim care atestă că anomia este o stare patologică a societăţilor în tranziţie; atunci când reglarea tradiţională a normelor îşi pierde influenţa, conştiinţa colectivă se estompează, determină conduite egoiste şi scade solidaritatea socială. Normele vechi, legale nu mai au autoritate, normele noi apar greu şi se

creează un vid normativ. Se produce o perturbare a definirii valorice anormal-sociale şi a ierarhizării oamenilor după valori, ceea ce produce deruta normativă şi creează o stare de anomie – Durkheim vorbea şi de o anomie prin exces de norme, ce produce deruta în evaluarea lor şi atunci când oamenii îşi orientează acţiunile după interese şi nu după norme (de exemplu: corupţia societăţilor în tranziţie).

- ***Paradigma lui Merton*** atestă că starea de anomie poate fi generată şi de o disociere a scopurilor indivizilor şi de mijloacele pe care societatea i le pune la dispoziţie pentru realizarea acestor scopuri, ceea ce produce o tensiune între individ şi societate, în care comportamentul de realizare a scopurilor prin orice mijloace, chiar şi ilicite, devine un răspuns normal la condiţii anormale. Deci, raţionalitatea umană se reduce la relaţia scop – mijloace, iar orice decalaj dintre ele determină adoptarea de mijloace ilegitime de a le atinge.

- ***Paradiagrama Parsons*** admite că anomia poate fi şi consecinţa lipsei unor modele instituţionale de integrare a indivizilor în viaţa socială, prin scăderea autorităţii acestor instituţii, ceea ce duce la reglarea relaţiilor sociale prin anomie (de exemplu: corupţia). Antagonismul dintre valorile sociale şi valorile oficiale perturbate duce la o scădere a încrederii oamenilor în aceste instituţii publice şi la generarea de comportamente inadaptate.

Expresia generală a anomiei este delincvenţa, perversiunile, prostituţia, consumul de droguri, alcoolismul.

Anomia, ca incapacitate a societăţii de a se confrunta cu rezolvarea problemelor vieţii sociale, este de natură macrosocială, microsocială (de grup şi familiară) şi instituţională.

Anomia macrosocială cuprinde societatea, în general, prin creşterea delincvenţei, producerea de boli sociale, precum alcoolismul, prostituţia, iar anomia microsocială se manifestă prin creşterea divorţurilor, concubinaj, violenţă intrafamilială şi socializare negativă a copiilor.

Crima este preţul pe care societatea îl plăteşte pentru posibilitatea progresului. E. Durkheim concluziona că: „Contrar ideilor curente, criminalul nu mai pare a fi o fiinţă total nesociabilă, un fel de

element parazit, un corp străin şi de neasimilat introdus în mijlocul societăţii. Din contră, el joacă un rol bine definit în viaţa socială. Crima, pentru partea ei, nu trebuie să mai fie concepută ca un rău care nu mai poate fi înăbuşit. Nu este nici o ocazie de autofelicitare atunci când ratele criminalităţii scad sub nivelul mediu, fiindcă pentru noi poate fi sigur că acest aparent progres este asociat cu anumite dezordini sociale."

Socializarea reprezintă încorporarea normelor şi valorilor în personalitatea individului şi introducerea sa în lumea obiectivă a societăţii. Aceasta începe de la naştere şi se bazează pe o predispoziţie ereditară numită ataşament şi este pozitivă, dacă în viaţa adultă, va realiza un comportament specific uman caracterizat prin ierarhizare validă, de la instincte la cultură, prin conştiinţă şi reflecţie şi, îndeosebi, anticipaţie, prin reprezentarea consecinţelor faptelor proprii şi corectare permanentă prin aceste consecinţe ce capătă un rol de feedback.

Socializarea este primară, începe în copilărie şi are o importanţă capitală deoarece:

- este predominant afectivă, referindu-se la identificarea cu valorile părinţilor;
- este inevitabilă, un copil descurcându-se cu părinţii pe care i-a dat natura, buni sau răi;
- este un fenomen uman specific, prin urmare, unic în natură;
- este o unificare a lumii interne, subiective, a copilului, cu lumea obiectivă a societăţii;
- are riscul de a fi negativă, dacă un copil este nedorit, neiubit, abuzat – atunci când devine elementul esenţial al delincvenţei;
- socializarea primară condiţionează dezvoltarea personalităţii şi a socializării secundare.

Socializarea secundară este instituţională (şcolară), se bazează pe cea primară, are o componentă subiectivă mai redusă, fiind mai mult cognitivă, decât afectivă în socializarea terţiară şi permanentă, fiind mai mult anticipativă şi resocializatoare la personalităţile anomice, formate ca o consecinţă a socializării negative.

În societăţile dezvoltate, existenţa delincvenţei se pune, în criminologie, pe faptul că succesul individual este urmărit cu orice preţ, că bunăstarea creşte, iar starea de nemulţumire şi satisfacţia nu ţin atât de abundenţa lucrurilor, cât, mai ales, de dorinţa de a le obţine, precum şi de mobilitatea accentuată a populaţiei ce reduce controlul social privind indivizii. De asemenea, promovarea uşoară duce la satisfacţie slabă, iar egalizarea condiţiilor sociale creşte invidia, în loc de a o scădea.

Consecinţe ale stării de anomie sunt stigmatizarea sau etichetarea ce operează atât la nivel familiar, şcolar sau psihiatric. Această stigmatizare a dus la teoria etichetării ca o contrareacţie comportamentală de asumare a rolului negativ atribuit în situaţiile de mai sus. Etichetarea judiciară este consecinţa aplicării unor pedepse nedrepte, urmată de asumarea conştientă a riscului şi de căutarea de companii delincvente, fapt ce explică creşterea recidivei.

O altă consecinţă a anomiei este teoria scăderii controlului social, în lipsa factorilor de reţinere de la delincvenţă, de natură externă (modele oferite de instituţii) şi de natură internă (lipsa de toleranţă la frustraţii, a principiilor etice puternice şi a unei imagini favorabile a self-ului – a eului), în lipsa lor, existând riscul creşterii devianţei şi delincvenţei.

Concluzii

Crima este un fenomen social, deci societatea o generează şi tot ea trebuie să o reducă. În acest sens, crima trebuie redusă prin combaterea promiscuităţii sociale, a sărăciei, prin educaţie, cultură şi nivel de trai crescut.

Anomia se manifestă prin:

- lipsa frânelor pentru activităţi ilicite;
- lipsa consensului privind valorile de bine, adevăr, dreptate;
- strategii individuale de atingere a scopurilor prin mijloace ilicite;
- de la dereglarea economico-socială, s-a trecut la criza valorilor şi, în final, la o criză morală;

- incapacitatea puterii legislative de a se sustrage intereselor politice şi economice;
- reglementări normative echivoce;
- criza instituţiilor, inclusiv a celor juridice, şi incapacitatea lor în faţa corupţiei ce pare a fi un cost inevitabil al perioadei de trecere de la comunism la capitalism;
- corupţia, în forma abuzului de autoritate, prin vinderea funcţiilor publice;
- anomia, în final, măsoară gradul de dezorganizare socială, iar delincvenţa, o consecinţă a acesteia, este un barometru al stării de sănătate socială;
- slăbirea autorităţii instituţiilor judiciare duce la mentalitatea individului de a-şi face singur dreptate;
- anomia conectează crima naţională la crima internaţională.

Capitolul V

Teorii mixte sau interacționiste. Conceptul triunic al delincvenței

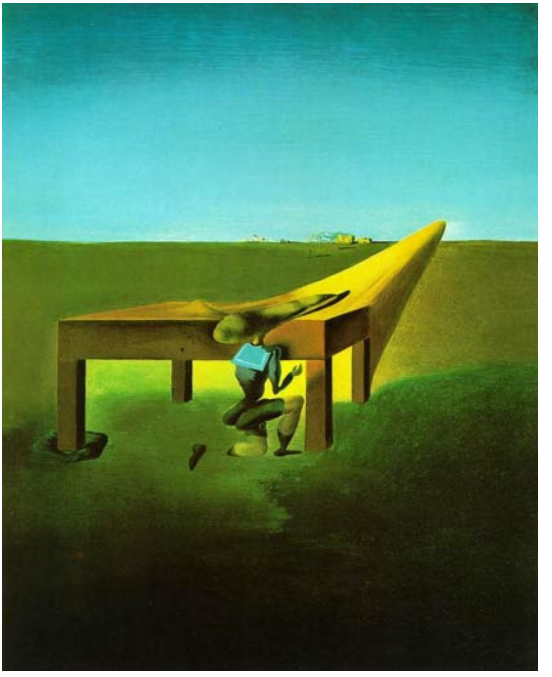

Myself at the Age of Ten When I Was the Grasshopper Child, 1933

„Una din cele mai mari laude ce s-a adus omului creat de natură este aceea de a fi înzestrat cu raţiune; totuşi natura n-a fost în stare să creeze o minte care s-o înţeleagă.“ (Galileo Galilei)

Faptul că teoriile unilaterale (economice, psihologice, sociale etc.) nu pot explica, în mod comprehensiv, delincvenţa, după metafora că această delincvenţă este ca „un fluviu în care se varsă mai multe râuri“, unii autori au admis că un set de teorii în interacţiune pot explica, în mod mai adecvat, ştiinţific, etiologia crimei. În teoriile mixte sau interacţioniste, crima este un fenomen cu multiple cauze, aşa încât, orice separare a lor este necuprinzătoare, deoarece mediul social în care s-a format personalitatea şi tipul consecutiv de personalitate nu pot fi ignorate.

Teoria mixtă a lui Hirschi care, în 1969, scrie lucrarea *Cauzele delincvenţei,* admite că la originea delincvenţei se află patru factori:

- ataşamentul, ca protocomportament ereditar de apropiere de genitori şi modul în care ei răspund acestui ataşament, prin care se iniţiază socializarea pe baza afecţiunii şi se formează conştiinţa morală, prin normele impuse de părinţi (fenomenul de heteronomie ce se va împlini apoi în autonomia comportamentală definitivă);
- angajarea subiectului pe o linie de comportament social (de exemplu: şcolar) care aduce încredere în norme şi respectul de sine;
- apoi angajarea pe o linie de responsabilitate socială, ceea ce favorizează integrarea individului în viaţa socială;
- convingerea şi credinţele subiectului privind responsabilitatea faţă de lege.

Din analiza acestor patru categorii de factori, rezultă că:

- cu cât copilul este mai ataşat, cu atât delincvenţa este mai rară;
- cu cât copilul are performanţe şcolare, cu atât va gândi pe termen lung, va elimina plăcerile facile (uşoare), iar delincvenţa va fi mai rară;
- cu cât subiectul crede mai tare în norme, cu atât va acţiona mai conştient, iar delincvenţa va fi mai rară.

În concluzie, după Hirschi, societatea este responsabilă de formarea personalităţii, de neangajarea individului în viaţa socială.

Teoria mixtă a lui Holman care, în 1960, scrie lucrarea *Principii fundamentale de criminologie*, admite că delincvenţa este rezultatul

interacţiunii factorilor psihici (personalitatea delincventului) cu cei sociali şi circumstanţiali (situaţionali), deci al relaţiei dintre anomie, personalitate şi circumstanţe, prin care:

- delincventul urmăreşte maximizarea plăcerii prin minimizarea efortului;
- pune interesul său înaintea consecinţelor actelor comise;
- nu gândeşte acţiunile pe termen lung;
- dorinţele sale depăşesc realitatea.

Cu alte cuvinte, teoria atestă faptul că:

- factorii sociali nu pot acţiona în afara personalităţii şi a situaţiei;
- personalitatea anomică este consecinţa socializării negative;
- subiectul pierde capacitatea de a învăţa din experienţa proprie de viaţă şi învaţă, dimpotrivă, modelele negative, iar în final, suferă o orientare antisocială, cu pierderea simţului de alteritate.

Rolul situaţiilor naturale, create de om sau de infractor (de exemplu: consumul de alcool, rolul victimei etc.) este acela de trecere la act *(acting out)* şi de favorizare a infracţiunii.

Conceptul triunic atestă faptul că delincvenţa depinde de mediul în care s-a format personalitatea, de trăsăturile personalităţii anomice sau deviante şi de rolul situaţiilor ce favorizează actul delincvent:

1) comportamentul şi personalitatea se formează de la cele mai fragede vârste, prin răspunsul părinţilor la nevoia de ataşament cu care se naşte copilul. Atât prin instinctul matern, cât şi prin modelul patern, omul este programat genetic a răspunde nevoii de ataşament a copilului, de a-l introduce în lumea socială a viitorului adult care va depinde de calitatea părinţilor săi, ceea ce face ca socializarea primară să fie naturală şi inevitabilă, deoarece se bazează pe afecţiunea maternă şi pe modelul de autoritate al tatălui. În lipsa afecţiunii (copilul nedorit), prin carenţa afectivă a mamei şi modelul abuziv de autoritate paternă (exemplu: maltratarea copilului), acesta va dezvolta o personalitate inafectivă şi va copia un model viciat, cu care va merge în viaţă.

Argumente generale:

- pedagogii au vorbit despre şcoală de pe genunchii mamei şi de faptul că o mamă bună valorează cât o sută de profesori;
- mama este geniul divin al iubirii şi, în lipsa ei, copilul nu va avea ce oferi;
- declaraţia universală a drepturilor copilului interzice separarea copilului de mama sa.

Argumente ştiinţifice:

- cazul copiilor separaţi de mamă – pentru a vedea ce limbă vorbesc dacă nu se comunică cu ei (experimentul faraonului Psamtik şi al regelui Frederic al II-lea) a dus la pierderea lor, în primul an de viaţă;
- cercetările lui Bowlly, după al II-lea război mondial, au arătat lipsa de securitate afectivă a copiilor crescuţi în cămine, ceea ce l-a făcut să afirme că dacă până la vârsta de 6 luni, un copil nu simte afecţiunea maternă, atunci acesta devine un candidat la violenţă. Ideea preluată de la ONU cerea mame bune pentru a schimba lumea;
- naşterea este o investiţie de afecţiune, iar afecţiunea maternă este nucleul, matricea, pe care se dezvoltă personalitatea copilului.

Astfel, afecţiunea maternă trebuie să fie totală, absolută şi necondiţionată, pentru că aşa cum a simţit afecţiunea, aşa o va oferi la vârsta adultă (copilul fără dragoste va fi adultul plin de ură de mâine). Prin urmare, copilul actualizează comportamentul părinţilor (familia trebuie să fie o şcoală a sentimentelor).

- la copiii sălbatici (adoptaţi de animale), prin lipsa socializării, s-a constatat atrofii cerebrale şi mari dificultăţi de adaptare la mediul social uman.

În concluzie, familia este o sursă de capital social (revine şcoala din Chicago), iar delincvenţa este consecinţa unei patologii familiale prin carenţa de afecţiune şi prin modelul parental abuziv, ce cresc delincvenţa de 4 – 5 ori şi o generează.

2) personalitatea anomică, ca maladie a socializării negative, reproduce trăsăturile negative de personalitate şi, în special, lipsa de afectivitate şi impulsivitatea ce domină tabloul comportamentului delincvent. De aici, şi adoptarea unui mod de viaţă deviant, cu descon-

siderarea celorlalţi (a alterităţii) şi dorinţe ce depăşesc întotdeauna realitatea.

3) rolul situaţiilor este de trecere la act şi, deseori, au un rol major, motiv pentru care se afirmă că ocazia face totul. Funcţie de situaţii, orice persoană poate deveni un delincvent, situaţiile fiind create de natură (cutremure, revoluţii) sau de om.

În concluzie, pentru a scădea rata delincvenţei, după modelul triunic:

- trebuie mers la originile răului, la familia anomică care favorizează o socializare negativă, anomică şi o personalitate anomică. Astfel, societatea depinde, în primul rând, de calitatea indivizilor şi apoi de legile şi instituţiile create de om;
- personalitatea anomică, delincventă este consecinţa învăţării, este ontogenetică şi nu rezidă în agresivitatea filogenetică a omului;
- teoria triunică ce uneşte trei factori (modul de formare al personalităţii, personalitatea ca atare şi rolul situaţiilor), ca şi teoriile mixte arată că delincvenţa are cauze (etiologii) multiple, dar mecanism (patogenie) de realizare unică;
- formarea unei personalităţi anomice nu este o fatalitate, ea putând fi ameliorată prin întărirea familiei, motiv pentru care se spune că pentru a avea o societate bună, trebuie să avem familii bune – căci familia este o stare naturală ce a preexistat societăţii şi va supravieţui acesteia. Familia este sursa ascensiunii spre valori sau mormântul acestor valori, ori de câte ori ea devine un infern;
- a da viaţă unui copil, raţiunea vieţii fiind aceea de a da viaţă, trebuie să fie o investiţie de dragoste, soarta copilului nedorit şi abandonat fiind aceea de a deveni delincvent.

În condiţiile în care societatea modernă este orientată, cu precădere, spre competiţie şi spre raţionalitate şi nu spre fiinţă, pe lângă moartea sentimentelor şi a sensibilităţii, cum spunea Lorenz, trebuie adăugate ca păcate ale lumii actuale:

- suprapopularea şi densitatea populaţiei (o lege anacronică, aşa cum a fost legea interzicerii avortului între 1966 şi 1989 a lăsat pe

drumuri 40 000 de copii abandonaţi de la naştere şi care nu au pronunţat niciodată cuvântul *mamă* sau *tată*);

- pierderea tradiţiilor, a comunicării interioare, ce se află la baza formării fiinţei umane;
- pericolul nuclear etc.

Personalităţile inafectiv-anomice sunt implicate în cel mai înalt grad în frecvenţa recidivei datorită următoarelor aspecte:

- personalitatea lor formată şi consumată prin indiferenţă şi insensibilitate totală;
- etichetarea inevitabilă; ei îşi consideră faptele ca un răspuns firesc la această etichetare (stigmatizare prin sancţiune);
- trăiesc într-o stare de ostilitate permanentă şi se comportă cu un egoism extrem;
- personalitatea lor este rezistentă la reeducare, motiv pentru care se şi spune că efortul făcut pentru reeducarea lor este un rezultat prea mic faţă de munca depusă;
- ei îşi consumă viaţa într-o stare de „cultură a crimei“ (cultura antisocială), într-o stare de învăţare a crimei.

Cele trei elemente (mediul social, personalitatea şi situaţia) se reflectă în patogenia delincvenţei (în criminogeneza) astfel:

- la început, are loc conceperea actului şi luarea hotărârii ca gust al riscului, plăcere a reuşitei etc.
- în faza imediat următoare, funcţie de situaţie, are loc o evaluare a profitului faţă de riscurile infracţiunii;
- urmează faza pregătirii mijloacelor adecvate de acţiune;
- apoi realizarea actului şi efortul de a-l domina şi
- în final, atitudinea post-penală de ştergere a urmelor, de fugă etc.

Capitolul VI

Victimologie

Ceiling of the Hall of Gala's Chateau at Pubol, 1971

„Dacă deşertul nostru lăuntric s-ar materializa, nu ne-ar co-pleşi imensitatea lui?“ *(Emil Cioran)*

O.N.U. defineşte victima ca fiind „persoana care, individual sau colectiv, a suferit un prejudiciu, în mod special un atentat la integritatea sa fizică sau mentală, o suferinţă morală, o pierdere materială, un atentat grav la drepturile fundamentale, urmare a unei acţiuni sau omisiuni care încalcă legea penală sau reprezintă violări ale normelor internaţionale recunoscute în materia drepturilor omului“.

Victimologia cercetează toate victimele infracţiunilor şi procesul de transformare a acestora în victime (victimizarea), fiind preocupată, în mod special, de anumite persoane care se caracterizează prin capacitatea individuală de a deveni victime ori prin incapacitatea de a evita atentatul infracţional sau de a se opune acestuia atunci când, obiectiv, acest lucru este posibil (victimitatea).

Definiţiile victimologiei din literatura de specialitate au fost divizate în două grupuri distincte: definiţiile victimologiei, ca ramură a criminologiei şi definiţiile victimologiei, ca ştiinţă autonomă despre toate victimele, atât de geneză infracţională, cât şi noninfracţională.

Analiza izvoarelor de drept a stabilit că aspectul victimologic al legislaţiei a început să se cristalizeze din cele mai vechi timpuri, o dată cu problema infracţiunii şi infractorului, manifestându-se prin răzbunarea de sânge, autoapărarea şi repararea prejudiciului cauzat prin infracţiune. În perioada prestatală, victimei i se atribuia şi un rol important în stabilirea făptuitorului crimei. Cele mai vechi înscrieri juridice, cum ar fi: *Codul lui Hammurabi* sau *Legile Manu* conţineau norme care luau în consideraţie comportamentul victimei. Persoana şi comportamentul victimei era luat în consideraţie şi de normele dreptului roman la stabilirea vinovăţiei infractorului.

Problematica victimei, în special, sub aspectul prevenirii infracţiunilor şi al recuperării prejudiciului cauzat prin fapta penală, a fost abordată în lucrările marilor gânditori antici (Democrit, Platon).

Se admite astfel:

- o victimologie judiciară;
- o victimologie umană (a genocidului);
- o victimologie clinică (de exemplu: a bolnavului psihic);

- o victimologie primară (a persoanei);
- o victimologie secundară (de exemplu: a familiei);
- o victimologie terţiară (unde victima este chiar societatea).

Sunt două laturi ale victimologiei şi anume:

- omul ca victimă;
- contribuţia victimei la crimă.

Consideraţii teoretice:

- nu există victime prin vocaţie şi criminali întotdeauna periculoşi, cu alte cuvinte, criminalul este întotdeauna culpabil, iar victima, inocentă. Deseori, ei sunt complementari (au o contribuţie până la egală la infracţiune), ceea ce impune partajarea contribuţiei lor la crimă;
- omul poate fi victimă a confraţilor, a legii, a societăţii ori a statului, a părinţilor etc., ceea ce Vasile Stanciu o numeşte *prima victimologie* şi are deseori o contribuţie la consumarea infracţiunii, ceea ce el numeşte *a doua victimologie*.

Datele statistice atestă că:

- numărul victimelor este mai mare ca numărul infractorilor;
- 80 % din victime se produc în rândul rudelor;
- 50 % din victime au antecedente penale şi de-abia restul sunt total inocente;
- vulnerabilitatea de a fi victimă ţine de factori personali şi situaţionali;
- în unele infracţiuni (de exemplu: infracţiunile sexuale), victimele sunt specifice ori în relaţie prealabilă sau privilegiată cu agresorul, formând un cuplu victimă – agresor;
- riscul victimal este maxim la copii, femei, bătrâni;
- deseori, însuşi infractorul este o victimă a societăţii.

Istoric:

Curentul victimologic în criminologie a fost iniţiat de avocatul român Benjamin Mendelsohn, care, în 1947, a scris articolul „Contribuţia victimei la crimă“, publicat la Paris, în disputa cu von Hentig care, în 1948, în USA, scrie lucrarea *Criminalul şi victima sa*. Din

această perioadă, problema victimei a devenit, de fapt, una criminologică, adică orientată în domeniul cauzalităţii infracţiunii concrete şi a criminalităţii, în ansamblu.

Contribuţii deosebite a adus victimologiei juristul român Vasile Stanciu care, în 1985, publica lucrarea *Drepturile victimei,* la Paris, în care arată că:

- nu există o vocaţie victimală;
- criminalul nu este întotdeauna culpabil, iar victima, mereu inocentă;
- deseori, răspunderea în crimă trebuie partajată între victimă şi agresor.

Toţi aceşti autori s-au ocupat de *tipurile de relaţie victimă – agresor*.

Mendelsohn a clasificat victimele în:

- victime nevinovate, cum ar fi cazul nou-născuţilor ucişi;
- victime puţin vinovate;
- victime la fel de vinovate ca şi infractorul, în cazul suicidului consimţit, al euthanasiei;
- victime mai vinovate decât infractorul – victima imprudentă care se accidentează sau victima care provoacă;
- victima unic culpabilă – poate fi o victimă imaginară (pacienţi cu boli psihice), victima care depune plângere mincinoasă.

Factorii victimogeni enumeraţi de Mendelsohn au fost:

- catastrofe naturale;
- circulaţia mijloacelor de transport;
- accidente casnice şi tehnologice;
- criminalitatea;
- victima.

Pentru von Hentig, există victime în relaţii schimbătoare cu agresorul (poate să fie victimă, fie agresor), victime indiferente, victime în relaţii specifice cu autorul (ca de exemplu: în viol), victime ce colaborează cu autorul şi victime izolate, fără rezistenţă sau victime predestinate (din cauza alcoolismului, a debilităţii mintale etc.).

Pentru Schafer, există victime ce nu au legătură cu agresorul, victime provocatoare, victime ce precipită actul delincvent, autovictime (prostituţie), victime slabe din punct de vedere psihologic, victime vulnerabile social şi victime politice.

Victimizarea multiplă reprezintă acea situaţie, în care victima unei infracţiuni este foarte probabil să redevină victimă, iar acest lucru se datorează unei vulnerabilităţi crescute a acesteia sau unei expuneri prelungite la mediul infracţional.

Revictimizarea reprezintă procesul prin care victima unei infracţiuni devine ea însăşi agresor.

Pentru Selhin, există victime primare (de exemplu: copilul), victime secundare (de exemplu: femeia care suferă în mod secundar) şi victime terţiare (de exemplu: victima este ordinea publică).

Pentru Middendorf, există victime generoase (credule), victime ale afectivităţii pasionale (de exemplu: fanaticii), victime ale lăcomiei şi victime ale ocaziilor (de exemplu: a cumpăra ceva ce a fost furat).

Fatah vorbeşte despre victime ce iniţiază actul delincvent, victime care facilitează actul delincvent, victime care provoacă, instigă sau cooperează la actul delincvent.

Gassin admite victime nediferenţiate sau fortuite, victime preidentificate, victime specifice şi victime latente.

Tipuri frecvente de victime

Copiii pot fi victime ale violenţei fizice (când, mai frecvent, aceştia ispăşesc conflictele dintre părinţi), ale violenţelor sexuale, până la a fi victime ale indiferenţei părinţilor (copilul nedorit şi neglijat). Cu cât copilul-victimă este mai mic, cu atât consecinţele psiho-fizice sunt mai grave.

Femeia ca victimă este motivată de gelozie, de agresiunile sexuale (în 40 % din cazuri, aflându-se într-o relaţie privilegiată cu autorul), victime ale agresiunilor intrafamiliale etc. (în USA, o femeie criminal în serie, după un viol, se prostituează pentru a putea ucide bărbaţii). Sindromul Holmström este frecvent după viol şi se manifestă prin tulburări psihice evidente sau camuflate, tulburări soma-

tice (genito-urinare), cu fobii, mutism, idei de urmărire şi suicid. Deci femeia, în viol, poate fi victimă a imprudenţei şi credulităţii, a acceptării unor relaţii ocazionale şi dubioase cu autorul, a publicităţii etc.

La aceste femei, şocul agresiunii este mai grav decât cel genital, deseori, motiv pentru care înainte de a ancheta femeia, aceasta trebuie tratată, altfel, instalându-se „rana narcisică“ de pierdere a afectivităţii pentru bărbaţi, consecutiv stigmatizării că a fost victima violului.

Bătrânii sunt, de asemenea, victime ale agresiunilor fizice, sexuale şi ale abandonului ce-i obligă a trăi în solitudine şi pe care, neputând-o suporta, recurg la acte de autoliză (suicid).

Oamenii pot fi şi autovictime ale consumului de droguri, ale suicidului, accidentelor.

Factori de risc victimal sunt:

- narcofilia (alcoolismul) sau consumul de droguri;
- conjuncturali (de exemplu: plimbările nocturne şi solitare în agresiunile sexuale);
- conflictuali, familiali, în conjugopatii (conflicte conjugale), la imigranţi etc.
- psihici, cum ar fi: credulitatea, consumul de alcool care favorizează agresiunile sexuale prin dezinhibiţie şi nehotărâre („mai n-ar vrea, mai s-ar lăsa“); la fel, insuficienţele mintale de analiză şi anticipare a riscului la debili mintali etc.
- relaţionali – de acceptare a unor relaţii ocazionale sau dubioase cu persoane puţin cunoscute etc.

Sindromul de victimizare depinde de tipul de agresiune (infracţiune), în general, el determinând la victimă:

- rareori, chiar o idealizare patologică a faptei (de exemplu: în agresiuni sexuale);
- sentimente de neputinţă, până la privare afectivă şi relaţională de tipul sinistrozei (vătămare ireductibilă);
- stare de izolare şi pierdere a alterităţii;
- sentimente de reprimare ori manie şi sentimente de insecuritate fizică sau psihică;

- sentimente de culpă, atunci când victima, prin imprudenţele ei, se consideră mai vinovată decât autorul.

În acest sens, rolul psihologului este foarte important, acesta intervenind prin terapii de grup, familiale şi psihoterapii care au ca scop conştientizarea traumei şi diminuarea anxietăţii victimei.

Cercetarea victimologică are ca scop neutralizarea şi prevenirea situaţiilor victimale prin:

- cercetarea nivelului socio-cultural al relaţiilor victimă – agresor;
- cercetarea antecedentelor de victimizare, în scopul prevenirii situaţiilor victimale de tipul neglijenţei, imprudenţei, credulităţii etc.
- cunoaşterea cercului de relaţii ale victimei (afaceri, conflicte, duşmănii) drept surse victimale frecvente;
- cunoaşterea activităţii victimei înainte de infracţiune, ca şi a antecedentelor sale morale şi penale, în scopul protecţiei unor victime potenţiale (copii, bătrâni).

Dintr-o astfel de cercetare exhaustivă, rezultă o profilaxie (prevenire) a posturii de a deveni victimă printr-o:

- selectare atentă a relaţiilor interpersonale;
- evitare a situaţiilor şi persoanelor necunoscute;
- evitare a locurilor dubioase;
- evitarea locurilor unde se consumă alcool, droguri, a locurilor izolate, supraaglomerate;
- sesizarea şi combaterea unor semnale preagresive (privire fixă, dreaptă, asupra victimei);
- consultarea victimei în unele decizii judiciare, cum ar fi: punerea în libertate a autorului, până la dreptul de decizie al victimei privind de exemplu: retragerea plângerii;
- accesul la proces şi indemnizarea sa conform Legii nr. 211 / 2004;
- ajutor terapeutic, expertal şi judiciar dat victimei la cald şi la rece, funcţie de starea sa;
- adoptarea unor coduri de prevenire, ca de exemplu: codul feminist de apărare contra violului din USA, în 10 articole.

În sensul profilaxiei riscului de a deveni victimă, vine şi Declaraţia principiilor fundamentale de justiţie privind victima elaborată la Congresul privind victimologia de la Milano, din 1985, care recomandă:

- înfiinţarea unei reţele de asistenţă medicală şi judiciară a victimelor;
- înfiinţarea unui fond naţional de indemnizare (despăgubire) a victimelor;
- cunoaşterea psihologiei victimelor de către anchetatori şi jurişti şi evitarea agravării stării psihice a victimei prin anchetă;
- asanarea unor forme de genocid individual (V. Stanciu), cum ar fi avortul, lipsa medicamentelor pentru bătrâni etc.
- necesitatea ca juristul să fie un om de ştiinţă ce cunoaşte integralitatea speţei şi nu doar un simplu cuantificator de pedepse.

Iar Consiliul Europei recomandă:

- dreptul victimei la respect integral;
- dreptul victimei la informare, la evaluarea riscurilor victimale şi a evoluţiei procesului;
- monitorizarea cât mai adecvată a factorilor de risc victimal;
- numirea de consilieri pe lângă justiţie, în vederea cunoaşterii cât mai corecte a relaţiei victimă – agresor;
- indemnizarea adecvată a victimelor dintr-un fond naţional cu destinaţie pentru victime;
- protecţie a victimelor potenţiale.

Legile nr. 211/2004 şi 217/2003 privind drepturile victimei şi combaterea violenţei domestice includ:

- dreptul la informare al victimei;
- dreptul la asistenţă financiară restitutivă şi compensatorie;
- dreptul la un tratament judiciar echitabil;
- dreptul la tratament extrajudiciar individualizat (medical, psihologic etc.).

De lege ferenda se au în vedere:

- statul să prezinte mai riguros interesele victimei;
- instituţiile sociale să fie mai active în prevenirea victimizării;

- legea să corecteze orice dezechilibru dintre drepturile victimei şi ale autorului;
- să se promoveze justiţia restaurativă privind victimele;
- să se accentueze nevoia profilaxiei victimelor colective;
- victima cu drepturi de procuror privat sau procuror subsidiar să aibă dreptul la acţiune directă în faţa tribunalului.

Capitolul VII

Crima organizată şi crima în serie

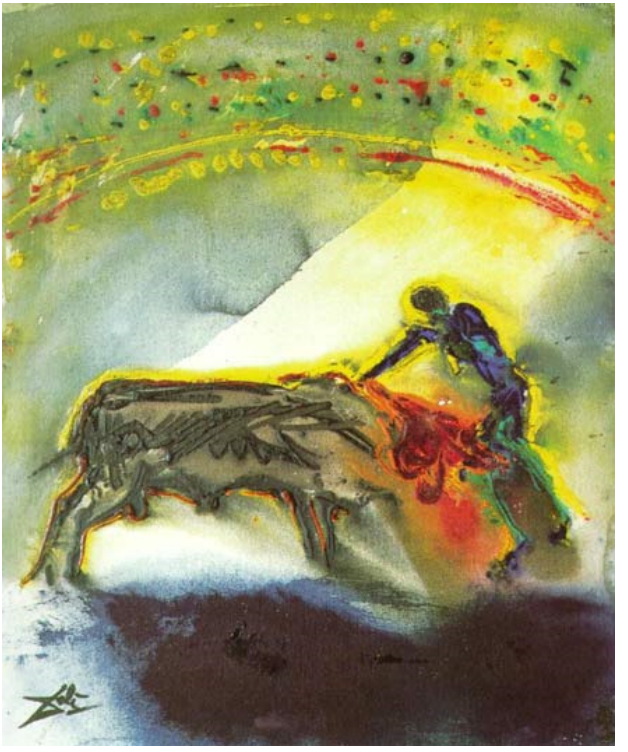

Tauromachia I – The Torero, the Kill, 1968

„Într-un univers lipsit deodată de iluzii şi de lumini, omul se simte un străin. Acest exil este fără recurs, deoarece este lipsit de amintirile unei patrii pierdute sau de speranţa unui tărâm al făgăduinţei.“ *(Albert Camus)*

Un prim model de clasificare al agresivităţii în lumea animală este cel etologic (Canestrari, 1990; Moyer, 1987), prin care se disting următoarele tipuri de comportament:

- agresiv, indus de frică;
- indus de o stare de iritabilitate;
- legat de protejarea teritoriului;
- instinctul de vânător în căutarea unei prăzi;
- altruistic sau de „protecţie maternă“;
- între masculi – exprimat indiferent de situaţie (nelegat în mod deosebit de protejarea teritoriului);
- sexual – pentru cucerirea femelei.

Această clasificare şi comportamentele descrise sunt prezente în lumea animală şi sunt generatoare de agresivitate (McGuire, 1991).

Benche sugerează câteva modele întâlnite la om:

1. majoritatea ritualurilor umane sunt, la bază, învăţate şi nu înnăscute;
2. omul utilizează diverse metode pentru a realiza agresiunea şi acest lucru este extrem de rar în lumea animală (la unele primate);
3. în plus, metodele utilizate pentru agresiune sunt uneori atât de rafinate (de exemplu: metodele utilizate în războaiele actuale), încât schimbă mult percepţia daunelor provocate;
4. variabilitatea substratelor fiziologice care mediază comportamentele agresive la om este foarte mare;
5. în fine, studiul agresivităţii umane nu poate ignora consideraţiile asupra intenţionalităţii, responsabilităţii şi culpei;

Există multiple clasificări ale crimelor. După structura lor, există crime contra persoanelor, contra bunurilor etc. (după obiectul lor), crime comise cu vinovăţie sau din culpă, cu motivaţie în răzbunare, lăcomie (după subiectul crimei), crime de rezultat sau de pericol (după latura lor obiectivă), crime comise cu intenţie sau din culpă, spontane sau comise cu premeditare, la provocarea victimei sau cu cruzime (după latura lor subiectivă).

După motivaţia crimelor, unele se comit pe un prag scăzut de inhibiţie a agresivităţii (crime în raptus comportamental, de exemplu: mania acută), crime comise din obicei şi altele ocazionale, crime comise în stare de sevraj de droguri, alcool etc.

După reacţia legii, unele crime sunt maligne (pernicioase la maximum, de exemplu: crima cu premeditare) şi altele benigne, mai puţin periculoase (de exemplu: eutanasia).

După numărul de participanţi, avem crime individuale, crime cu participare sub forma instigării, complicităţii sau coautoratului, crime comise în grup, crime ale mulţimii, ca în situaţii de greve, revolte populare etc. Există astfel o crimă mare organizată cu informatori, executori etc. şi o crimă mică organizată.

După efectul lor, există crime de pericol, crime de rezultat, comisive sau omisive.

După conţinutul lor material, se cunosc crime simple, crime complexe şi crime progresive.

După raportul dintre crime, vor exista crime independente, crime complexe şi crime conexe.

Din multitudinea de crime cu aspectele lor multiple, ne vom referi la crima organizată cu aspect de „industrie criminală“ şi la crima în serie.

Un congres ONU pe această temă de la Napoli, din 1994, definea crima organizată drept o conspiraţie contra legii ce ia forme globalizate, aşa cum este mafia.

Prin crimă organizată, în accepţiunea proiectului de lege promovat în Parlament, se înţelege: „activităţile desfăşurate de orice grup constituit din cel puţin trei persoane, între care există raporturi ierarhice ori personale, care permit acestora să se îmbogăţească sau să controleze teritorii, pieţe ori sectoare ale vieţii economice şi sociale interne sau străine, prin folosirea şantajului, intimidării, violenţei ori coruperii, urmărind fie comiterea de infracţiuni, fie infiltrarea în economia reală.“

Amploarea crimei organizate se reflectă în aceea că deţine între 30 – 70 % din PIB, că aproape 50 % din moneda unei naţiuni poate fi

controlată de economia subterană rezultată din acest tip de crimă, că produce prejudicii de peste un miliard de dolari pe an, funcţie de ţară, că este de circa 40 de ori mai gravă decât delincvenţa obişnuită, că este favorizată de o anumită poziţie socială (crima gulerelor albe) şi că, în esenţă, este o crimă pentru profit şi putere. De aceea, puţine afaceri legale pot concura cu crima organizată ce scade puterea (autoritatea) instituţiilor statului, creează monopoluri locale ce elimină concurenţa şi, în final, slăbesc democraţia socială.

Se pot enumera: traficul ilicit de droguri, arme, substanţe radioactive, oameni (imigrări ilegale), treceri frauduloase de frontiere, trafic de carne vie (prostituţia), de forţă de muncă, de copii, de organe, apoi falsificarea monedei, a valutei, atentatele la comandă (terorismul), activităţile de import – export ilegale (de exemplu: contrabanda cu ţigări sau mărfuri), jafurile armate, falsificarea cărţilor de credit şi a cardurilor, crimele informatice sau prin internet.

Crima organizată este o crimă fără frontiere (transnaţională) ce penetrează în instituţiile statale, cu planificare a activităţii infracţionale pe termen lung, cu creşterea gradului de profesionalizare a infractorilor şi care, în termen scurt, a cuprins şi România (de exemplu: organizarea unei pieţe stabile a traficanţilor de droguri).

Mai multe convenţii ONU au fost dedicate crimei organizate transnaţionale (Brazaville, 2000), traficului de persoane (Palermo, 2004), corupţiei etc.

Trăsăturile crimei organizate

- membrii acestor organizaţii criminale au sarcini dinainte stabilite;
- ei colaborează în timp şi spaţiu cu structurile criminale apropiate ca mentalitate şi convingeri;
- au o structură ierarhică, cu un lider cu autoritate fermă şi cu executanţi;
- se bazează pe un ermetism viguros şi pe o conspiraţie ce interzice orice luptă internă;
- utilizează violenţa maximă, corupţia şi intimidarea pentru a-şi atinge scopurile;

- au un nivel înalt de profesionalizare criminală, cu expansiune şi cooperare internaţională;

- penetrează în structuri guvernamentale şi recurg la corupţia poliţiei şi a politicienilor. Prin aceste interferări, fuzionează în lumea politică şi se infiltrează în economia legală, folosind structurile comerciale şi bancare (de exemplu: spălarea de bani);

- în terorism, pentru realizarea unor ideologii, recurg la violenţă extremă şi ameninţare, ca şi la mijloace dure de ameninţare de tip kamikaze.

Corupţia apare indispensabilă crimei organizate şi este un barometru fidel al stării de moralitate şi legalitate al unei societăţi.

Corupţia este o cale de utilizare abuzivă a puterii publice, prin folosirea resurselor publice în interes propriu, chiar până la instituţionalizarea ei.

Corupţia este favorizată de imunitate, se bazează pe un fel de specializare în eludarea normelor, astfel că ea se manifestă ca o plagă majoră a societăţii contemporane ce ameninţă structura sa social-democratică şi orice clementă a instituţiilor faţă de ea face să se spună că există corupţie, dar fără corupţi, că deşi este notorie, este greu de depistat şi sancţionat.

Fiind considerată un monstru cu multiple capete, corupţia ia forme dintre cele mai diverse:

- dare şi luare de mită;
- favoritism politic şi instituţional (aşa-numitul nepotism);
- traficul de influenţă;
- foloasele necuvenite;
- evaziunea fiscală;
- deturnarea de fonduri;
- comisioanele şi darurile;
- frauda electorală.

Corupţia este percepută ca o modalitate de vindere a incorectitudinii şi delincvenţei pe piaţa liberă, fiind oarecum specifică societăţilor pe cale de tranziţie, până la vinderea funcţiilor politice şi a celor publice.

Terorismul constă în folosirea deliberată şi sistematică a mijloacelor de natură să provoace teroarea, în vederea atingerii celor mai diverse scopuri care, în cele din urmă, au o finalitate politică. Terorismul promovează interese, ambiţii şi mesaje fondate pe uzul intimidării, ameninţării, forţei şi violenţei. Sfera sa de acţiune se manifestă în aproape toate domeniile vieţii politice şi sociale.

Profilaxia crimei organizate

Legea nr. 39/2003 defineşte crima organizată ca fiind realizată de un grup de persoane organizate într-o activitate continuă ilegală ce are ca scop principal realizarea de profituri, independent de frontierele naţionale şi folosind teama şi violenţa. Din definiţie, rezultă drept condiţii ale realizării crimei organizate:

- o asociere de persoane (peste trei);
- un statut propriu;
- o ierarhie stabilită în grup;
- o activitate coordonată pentru producerea de profit maxim.

Criteriile opţionale se referă la:

• obiect / domeniu de activitate propriu / clar definit;
• disciplină internă şi control;
• utilizarea violenţei sau a altor instrumente în scopul intimidării;
• influenţă prin corupţie sau alte mijloace, asupra mediului politic, mass-media, structurilor de implementare a legii, administraţiei publice;
• acţiune la nivel internaţional.

Legea enumeră, în plus, jocurile de noroc, traficul de stupefiante, proxenetismul, contrabanda, corupţia.

În vederea luptei cu crima organizată, s-a instituit un Comitet naţional de prevenire care are rol de a identifica infracţiunile, a proceda la extrădare, a sechestra bunurile şi instrumentele infracţionale, a efectua anchete comune şi a solicita asistenţă juridică şi tehnică internaţională.

În materie de corupţie, o Convenţie a Consiliului Europei prevede:

- transparenţa activităţii instituţiilor publice;

- controlul permanent al administraţiei;
- controlul efectuării privatizărilor;
- detectarea conflictelor de interese;
- prevenirea îmbogăţirilor fără temei;
- adaptarea de structuri specializate în lupta cu corupţia (parchete anticorupţie).

În privinţa terorismului, este necesar, pentru limitarea sa:

- aplicarea de sancţiuni diplomatice;
- aplicarea de sancţiuni economice;
- folosirea sau ameninţarea forţei armate;
- utilizarea represaliilor militare;
- sporirea costurilor interne ale terorismului.

Crima în serie

Produce aproximativ 5 000 de victime pe an în USA, fiind cunoscuţi criminali notorii precum Jack Spintecătorul în Anglia, Bundy, în USA, Cikalov, în Ucraina sau Râmaru, în România.

Una dintre victimele lui Râmaru

Este o crimă repetată asupra unui gen de persoane şi pe măsură ce îi reuşeşte prima victimă, criminalul simte nevoia de a creşte numărul, vorbindu-se astfel, ca motivaţie, de o plăcere de a ucide. Un

singur autor ajunge să facă până la 40 – 50 victime (Cikalov) până este prins.

Majoritatea cazurilor sunt omoruri cu motivaţie sexuală şi prin cruzimea lor, evocă sadismul, adică acea personalitate care îşi găseşte plăcerea sexuală în suferinţele provocate victimei.

Trăsăturile crimei în serie

- sunt crime repetate în timp asupra copiilor (pedofilie), femeilor (violuri şi acte aberante, urmate de moarte) şi homosexualilor, repetate în timp, la intervale mai mari sau mai mici, în general, cu motivaţie sexuală care, prin modul lor de comitere, evocă un fel de „plăcere de a ucide“ (invocată şi de autorii lor).

- selectarea victimelor se face dintre femeile solitare, dintre prostituate sau dintre cele care fac autostopul;

- se comit în zone şi chiar ţări diferite, datorită mobilităţii populaţiei actuale;

- ca motivaţie, prin creşterea numărului de victime, evocă plăcerea de a ucide şi sadismul, în care satisfacţia sexuală se obţine prin maltratarea şi chinuirea victimei;

- originea acestor crime, predominant cu motivaţie sexuală, rezidă în frustrări sexuale începând din copilărie (copilul, victimă a agresiunilor sexuale) şi care se continuă şi la vârsta adultă, prin tulburări de dinamică sexuală (impotenţă).

De regulă, ucigaşul nu are legături anterioare cu victima care este redusă la starea de obiect sexual.

Actul comisiv se asociază cu motivele de mai sus (bărbaţi evitaţi de femei sau loviţi în amorul propriu şi în performanţele sexuale):

- fiind respinşi de femei, actul lor agresiv se asociază, de regulă, cu consumul de alcool, droguri; la unii dintre ei, s-au constatat sechele ale unor traumatisme craniene cu hiper- sau hipo-sexualitate, inclinaţii spre perversiuni sexuale etc.;

- criminalii îşi fac o experienţă din a nu fi prinşi, deşi crimele lor se comit în mod relativ identic;

- sunt crime ce ar fi fost comise cu sânge rece, adică evocă un exces de crimă ce lasă loc interpretării că excesul de violenţă s-a făcut pentru exacerbarea plăcerilor autorului (sadism). În general, leziunile sunt făcute pentru imobilizarea victimei, pentru a evita ca aceasta să strige după ajutor (asfixii mecanice) şi pentru creşterea satisfacţiilor sexuale ale victimei (ca plăgi tăiate, de exemplu).

Ted Bundy a fost crescut într-o casă de orfani, unde a fost maltratat şi supus la perversiuni sexuale, pentru a se constata apoi incapacitatea sa de a realiza un act sexual şi suferinţa sa din cauza rejetului său de către femei. Prins după ce a făcut un număr de victime, a fost condamnat la vârsta de 28 de ani, la 15 ani de detenţie, fiind apoi eliberat pentru bună purtare. Deşi a aderat la nişte societăţi cu profil samaritean, continuă crimele în serie (până la 40, din care 15 prostituate) atât în USA, cât şi în Europa. Omoară prin strangulare cu lenjeria de corp a victimelor; în căile genitale ale victimelor, nu s-a constatat nici o urmă de lichid seminal (de spermă), ceea ce atestă incapacităţile sale sexuale, iar în închisoare, fiind absolvent al unei facultăţi de drept, scrie despre competenţa poliţiei de a descoperi crimele în serie.

Prevenirea

Unul dintre cele mai constructive proiecte oferite de Unitatea de Ştiinţe Comportamentale a FBI a fost proiectul de profiluri personale, elaborat între 1979 şi 1983, din informaţiile conţinute în interviurile luate câtorva zeci de criminali condamnaţi, familiilor lor, doctorilor, psihiatrilor, neurologilor şi asistenţilor sociali.

A fost alcătuită o listă a tiparelor de comportament agresiv periodic:

1. Comportament ritual;
2. Sănătate ce maschează instabilitatea mentală;
3. Impulsivitate;
4. Căutare periodică de ajutor;
5. Tulburări severe de memorie şi incapacitate de a spune adevărul;
6. Tendinţe sinucigaşe;
7. Tendinţe permanente de a comite agresiuni;

8. Hipersexualitate şi comportament sexual anormal;
9. Leziuni craniene; răni suferite la naştere;
10. Tendinţe de folosire repetată a drogurilor şi abuzul de alcool;
11. Părinţi drogaţi sau alcoolici;
12. Victime ale abuzurilor fizice sau psihice în copilărie;
13. Rezultat al unei sarcini nedorite;
14. Născut în urma unei sarcini dificile. Nefericire în copilărie, având ca efect incapacitatea de a găsi fericirea;
15. Cruzime extraordinară faţă de animale;
16. Atracţie faţă de incendii, fără vreun interes de natură infracţională;
17. Simptome de dezechilibru neurologic;
18. Dovezi de tulburări genetice;
19. Simptome biochimice;
20. Sentimente de lipsă de putere şi inadaptare.

Capitolul VIII

Strategii de luptă cu infracțiunea

The Three Glorious Enigmas of Gala, 1982

„Ceea ce contează nu este numărul paginilor scrise pe an, ci viața care s-a stins în tine cu fiecare pagină scrisă.“ (Mircea Eliade)

Strategiile de luptă cu infracţiunea urmăresc:

- căutarea celor mai bune mijloace de luptă eficace cu infracţiunea;
- tratamentul de reeducare şi resocializare cu ajutorul pedepsei;
- prevenirea, în final, a recidivei şi a infracţiunilor, prin mijloace sociale (neutralizarea delincvenţei potenţiale, prin înlăturarea condiţiilor socio-economice ce o generează) şi prin mijloace penale (proceduri rapide de sancţionare, eliminarea situaţiilor de trecere la act etc.). În esenţă, reacţia socială faţă de crimă este de prevenire şi sancţionatorie; putem spune că prevenţia a fost şi este întotdeauna mult mai facilă din toate punctele de vedere, în raport cu resursele cheltuite pentru recuperare.

Lupta împotriva criminalităţii se poate face printr-o prevenţie individuală, dar şi generală, realizându-se astfel avertizarea celor care ar avea o înclinaţie de a comite fapte antisociale.

Finalitatea strategiilor de luptă cu infracţiunile consta în:

- evidenţierea fenomenului criminal în ansamblu şi conexiunile sale;
- evoluţia criminalităţii în timp şi spaţiu;
- restabilirea echilibrului socio-juridic;
- elaborarea de soluţii model de eficacitate a luptei cu infracţiunea;
- asigurarea unui climat cultural şi a unei persoane mai responsabile faţă de bunul mers şi progresul societăţii.

În evoluţia strategiilor de luptă cu infracţiunea, de-abia cu Beccaria s-au pus următoarele probleme:

- înlăturarea arbitrarului şi a inegalităţii oamenilor în faţa legii;
- înlăturarea cruzimii pedepselor şi a supliciilor;
- luării în considerare a iresponsabilităţii penale datorită bolilor mentale;
- înlăturării procedurilor secrete şi tarifate de condamnare;
- evitării pedepsei drept scop în sine şi de intimidare, atunci când forţa pedepsei trecea înaintea ideii de justiţie (suferinţele prin pedeapsă depăşeau beneficiile rezultate din infracţiune);
- cerându-se pedepse conform vinovăţiei;

- pedepse proporţionale cu fapta;
- înlăturarea pedepsei cu moartea;
- luarea în considerare a faptului că frâna la infracţiune nu este cruzimea pedepsei, ci inevitabilitatea şi promptitudinea ei;
- respectul drepturilor omului, trecându-se astfel de la pedepse conform legii talionului la izolarea criminalilor în închisori de tip monastic (cu celule), până la detenţia în comunitate şi reeducarea printr-o muncă prestată în folosul comunităţii (probaţiunea de astăzi) sau libertatea supravegheată (astăzi, prin mijloace electronice).

Sub influenţa şcolilor de antropologie penală, s-a desfiinţat tortura, iar pedeapsa se justifică prin principiul apărării sociale, fiind nu numai o măsură de constrângere psiho-fizică, ci şi de reeducare. Sancţiunea trebuie să meargă până la sursa răului, prin aceea că va repara prejudiciile produse şi va resocializa autorul, pedeapsa nefiind atât un scop, cât un mijloc de îndreptare (scopul reprimării faptei penale produse fiind acela de a determina la abţinere, a apăra societatea şi a recupera infractorul pentru societate).

În evoluţia penologiei (ştiinţa pedepselor), s-a accentuat şi rolul modelelor preventive primare (asanarea cauzelor infracţiunilor), secundare (a factorilor de risc proprii infractorului) şi terţiare (a evitării recidivei prin mijloace exclusiv curative de reeducare şi tratament post-penal, evidente la minori) sau prin mijloace mixte (curativ-represive) realizate prin dezincriminarea unor fapte fără pericol social, restrângerea situaţiilor de privaţiune de libertate, introducerea de măsuri extrajudiciare (pedepse pecuniare, pedepse prin muncă, măsuri de siguranţă), libertate condiţionată (regim de semilibertate) şi adoptarea de regimuri de detenţie diferenţiale pentru criminalii periculoşi, pentru recidivişti şi, în mod obligatoriu, programe de reinserţie socială, de evitare a etichetării şi transformării subiectului într-un infractor din obicei. Majoritatea strategiilor actuale de luptă cu infracţiunea adoptă modele mixte (represiv-curative), cum ar fi, de exemplu: detenţia şi probaţiunea.

În majoritatea acestor sisteme, pedeapsa cu moartea a fost eliminată ca pedeapsă (ca exemplu de cruzime a omului asupra omului), deoarece:

- pedeapsa cu moartea este o reminiscenţă a legii talionului într-o societate civilizată (un fel de răzbunare legală);
- dreptul la viaţă fiind inalienabil – nimeni nu-l poate lua;
- înlătură definitiv problema analizei şi admiterii erorilor judiciare;
- înlătură dreptul inalienabil al omului asupra demnităţii morţii sale.

Din aceste motive, Rezoluţiile ONU din 1961 şi 1966 recomandă abolirea pedepsei cu moartea sau limitarea infracţiunilor pedepsite cu moartea, limitarea publicităţii sale, căutarea de alternative sau de circumstanţe atenuante pentru neaplicarea ei şi umanizarea modului de execuţie. Astăzi, în lume, 73 de state au abolit-o, dar 13 o păstrează şi pentru infracţiuni de drept comun, iar 82, pentru infracţiuni grave.

Modelul represiv şi etatic are la bază respectarea cerinţelor uman-penale ale pedepselor:

- legalitatea şi dozabilitatea pedepsei;
- compatibilitatea lor cu conştiinţa moral-socială a oamenilor;
- plasticitatea lor (modularea după personalitatea infractorului, pentru a avea efect reeducativ);
- aflictivitatea pedepsei, prin a nu fi indiferentă autorului;
- moderaţia sa, prin a nu produce chinuri;
- promptitudinea şi exemplaritatea pedepsei;
- caracterul său reparatoriu;
- prin munca şi regimul lor, penitenciarele (chiar şi cele de maximă siguranţă) nu trebuie să genereze infracţiune (să devină un fel de pubele sociale), prin învăţarea crimei, prin revolte şi stări ce duc la sentimente de devalorizare, până la psihoze de detenţie, simulări, autovătămari, sinucideri (mai ales, prin depozitarea medicamentelor, amenoree de stres la femei, greva foamei etc.);

În penitenciare, se vor urmări regulile de aplicare a pedepselor, după care:

- regula cantităţii minime a răului produs care să depăşească doar binele obţinut din infracţiune;

- regula orientării pedepsei către reprezentarea faptei făcute, nu către suplicii corporale;

- regula lipsei efectelor colaterale ale pedepsei (de exemplu: pentru familie);

- regula specificării optimale, a adaptării pedepsei la faptă şi făptuitor;

- regula terapiei prin muncă şi a neetichetării, pentru a evita determinarea la răzbunare contra Justiţiei şi a societăţii.

Un Congres ONU de la Caracas, din 1980, recomanda ca pedeapsa să nu fie un scop, ci un mijloc, contând certitudinea şi nu asprimea ei, să fie prompte, să fie oportune şi eficace, oferind conştiinţa inevitabilităţii ei, rapiditatea aplicării ei fiind mai eficace, decât durata şi lungimea pedepsei. Să inducă aversiune faţă de fapta comisă şi să epuizeze şi alte mijloace decât detenţia, aplicându-se principiul sancţiunii minim restrictive. În sfârşit, pedeapsa să nu determine la revoltă, să fie îndreptată spre corijarea persoanei, mergând până la sursa răului. De asemenea, să consacre dreptul infractorului la reeducare şi resocializare.

Funcţia esenţială a închisorii fiind transformarea comportamentului infractorului:

- aceştia vor fi separaţi, funcţie de tipul de infracţiune şi gravitatea acesteia;

- pedeapsa poate fi modificată pe parcurs, funcţie de rezultatele reeducării;

- munca devine o cale principală de resocializare, subiectul fiind supus permanent la măsuri educative;

- regimul de penitenciar este controlat de jurişti specializaţi;

- detenţia este urmată de măsuri de control post-penal;

- executarea pedepsei să nu accentueze latura punitivă, ci latura ei de reeducare.

Închisoarea nu trebuie să devină un coş de rebuturi umane, nu trebuie să aibă un rol criminogen, să nu fabrice recidiva, prin creş-

terea sentimentelor de injustiţie, prin îndârjirea infractorilor şi favorizarea solidarizării lor sau prin transformarea infractorilor ocazionali în infractori profesionişti, până la infractori din obicei.

O alternativă la pedeapsa prin închisoare este probaţiunea, ca modalitate de sancţiune copiată de la triburile primitive, care nu au instituţii judiciare şi care îşi rezolvă conflictele sociale printr-o „justiţie restaurativă“ bazată pe:

- recunoaşterea faptei de către autor;
- repararea sa obligatorie;
- reconcilierea dintre victimă şi autor;
- reasigurarea faptului că nu se va recidiva;
- rectificarea comportamentului autorului şi
- recompensarea sa.

Acest tip de justiţie primitivă şi empirică se bazează pe cunoaşterea omului, pe puterea raţiunii morale şi pe nevoia de pace a comunităţii. Se impune ca o justiţie protectivă (restaurativă); infracţiunea fiind, în primul rând, o violare a relaţiilor interpersonale şi apoi a normelor. Ca parteneriat de justiţie comunitară (pacea fiind în om, înainte de a fi în societate), ea atestă faptul că puterea comunităţii rezidă în virtute şi nu în răzbunare (este un fel de justiţie orizontală, bazată pe egalitate şi nu pe verticală, fondată pe putere, astfel că, în final, infractorul se confruntă cu vinovăţia şi nu cu crima lui), iertarea comunităţii producând o schimbare intra şi intersubiectivă (justiţie privată).

Probaţiunea conţine multiple elemente de justiţie restaurativă, prin care închisoarea nu mai deţine unica soluţie de rezolvare a cauzelor. Este o justiţie neprivativă de libertate, asociată cu măsuri de supraveghere, acceptată de opinia publică, a cărei temă rezidă în:

- accentuarea reeducării celor disponibili la reeducare, pentru a evita contagiunea şi tulburările psihice generate de detenţie, mai ales a celor cu toleranţă scăzută la mediul de inclaustrare şi

- creşterea gradului de securitate socială, prin evitarea recidivei, aplicându-se infracţiunilor soft, minorilor, celor graţiaţi etc.

Tribunalul aplică sancţiunea (de pedeapsă la locul de muncă, în folosul comunităţii, sub libertate supravegheată) conform Ordinului nr. 90/2000. Consilierul de probaţiune stabilit de tribunal este un mediator între delincvent şi comunitate, ajutând la declanşarea motivaţiilor de schimbare comportamentală, la reinserţia familiară, şcolară şi la locul de muncă, supraveghind respectarea măsurilor impuse de instanţă şi informând instanţa despre rezultatele probaţiunii.

Probaţiunea deţine 70 % din pedepse în Germania, Finlanda, Japonia, pentru efectele sale de a evita supraaglomerarea închisorilor, efectele închisorii pe termen lung, marginalizarea familiei şi exportul de comportamente delincvente din închisoare în societate. Este un efect paternalist de renaştere morală prin pedeapsa ce înlocuieşte răzbunarea cu căinţa, printr-o pedeapsă de reataşament la valorile sociale acceptate.

Conferinţa ONU de la Viena din anul 2000 recomandă:

- aplicarea probaţiunii ca o măsură de sancţiune comunitară;
- formarea de servicii de integrare socială a infractorilor şi supravegherea executării sancţiunilor în condiţii neprivative de libertate;
- încredinţarea infractorilor unei terţe persoane, pentru garantarea efectuării sale, conform hotărârii instanţei;
- consilierul de probaţiune are rol de manager al riscului prin urmărirea rezultatelor probaţiunii;
- recomandă şi probaţiunea eliberării de probă, condiţionate sau pe cauţiune, reeducarea apărând a fi mai eficientă în familie şi societate.

În toate statele membre ale Uniunii Europene, există la ora actuală, programe de prevenire specifice pentru reducerea ocaziilor de comitere a infracţiunilor.

În general, aceste programe vizează prevenirea infracţionalităţii, prin intermediul unor măsuri sociale cu un caracter de prevenţie.

Acestea constau în:

- cursuri educative şi de formare profesională;
- organizarea unor activităţi destinate timpului liber;
- angajarea într-o muncă utilă.

Programele de prevenire urmăresc, în general, o prevenire situaţională, urmărind:

- eliminarea mijloacelor de comitere a infracţiunilor;
- eliminarea ţintelor posibile (de exemplu: prin sfătuirea populaţiei de a nu lăsa obiecte de valoare la vedere);
- să facă dificil de abordat diferitele ţinte (de exemplu: prin montarea de dispozitive antifurt);
- reducerea profitului câştigat în urma diferitelor infracţiuni, prin marcarea obiectelor de valoare făcându-se dificilă valorificarea acestora;
- supravegherea şi paza diferitelor instituţii, firme etc.

Obiectivele acestor programe de prevenţie pot fi realizate cu ajutorul afişelor, broşurilor, conferinţelor, prin intermediul mass-mediei în şcoli, organizaţii de tineret etc.

Capitolul IX

Prevenirea delincvenței

(după o schemă din Bebeck, 2000)

Atmospherocephalic Figures, 1982

„Piatra nu speră să fie nimic altceva decât piatră. Dar, colaborând, se alătură altor pietre şi devine templu.“ (Antoine de Saint-Exupéry)

Prevenirea este ansamblul de acţiuni necoercitive orientate asupra cauzelor infracţiunilor şi pentru a reduce frecvenţa şi gravitatea lor. În subsidiar, scopul prevenţiei respinge şi sancţiunea care are efecte relative şi perverse.

Tipuri de prevenire:

- primară (acţionează la nivelul populaţiei);
- secundară (acţionează la nivelul predelincvenţei);
- terţiară (tinde a preveni recidiva);
- reactivă (a asanării factorilor de trecere la act);
- proactivă (bazată pe aportul populaţiei);
- a situaţiilor de comitere a infracţiunilor;
- a indivizilor (cu risc de comitere a infracţiunilor prin metode de control al binelui şi de deschidere spre alteritate).

Evaluarea rezultatelor se face prin:

- numărul de infracţiuni înainte şi după aplicarea metodelor;
- auditul acţiunilor efectuate;
- comparaţia grupurilor supuse experimentului cu grupul martor.

I. Prevenirea situaţională pleacă de la adevărul că este mai uşor de modificat o situaţie decât o personalitate. Se vor adopta metode compatibile cu nonviolenţa, prin libertatea şi deschiderea acţiunilor şi infractorului spre lume.

Aceasta implică:

- dezvoltarea agenţiilor private de securitate;
- fabricarea unor sisteme de alarmă;
- telesupravegherea;
- adoptarea unor echipamente de securitate, ţinând cont de faptul că frecvenţa unui delict este direct proporţională cu ocaziile de a-l comite. Mijloacele mai sus menţionate, de modificare a circumstanţelor infracţiunii, trebuie să le facă dificile, riscante şi neinteresante.

Acestea se adresează victimelor vulnerabile, ţintelor infracţiunii, factorilor săi favorizanţi sau fizici (de exemplu: înlăturarea obscurităţii). Aceste mijloace vizează:

- supravegherea locului posibil al infracţiunii prin controale, camere de luat vederi, alarme şi verificări, ochiul fiind prelungit de telesupraveghere, iar urechea, de alarme;

- protecţia fizică prin dispozitive antifurt, case de fier etc.

- controale la căile de acces pentru infracţiune, ca şi la ieşirile posibile prin pază, mijloace electronice;

- controale ale factorilor favorizanţi, ca de exemplu: accesul la arme de foc, la alcool, droguri etc.

1. Supravegherea se face prin:

- persoane;

- echipamente (camere de luat vederi, raze X);

- detectoare (sisteme de alarmă, câini de pază);

- ameliorarea vizibilităţii ţintelor prin iluminat, înlăturarea boscheţilor;

- verificare şi controale regulate (de exemplu: inventare).

2. Protecţia fizică priveşte:

- construirea în locurile de acces a unor obstacole în calea infracţiunii (uşi metalice, gratii);

- imobilizarea ţintelor prin dispozitive antifurt, lanţuri de siguranţă etc.;

- amplasarea de piedici în calea fugii delincventului.

3. Controlul acceselor, în cadrul infracţiunii, se referă la:

- paza la intrare, bariere;

- controale a intrărilor (de exemplu: interfoane);

- percheziţii la bagaje, vehicule etc.

4. Controlul factorilor favorizanţi ai infracţiunii prin:

- controlul armelor pe stadioane, în baruri etc.

- controlul consumului de droguri, alcool.

5. Reducerea folosului scontat din infracţiune prin:

- reducerea banilor păstraţi în casă;

- utilizarea mijloacelor de plată fără bani lichizi (cărţi de credit);

- marcarea motoarelor la vehicule.

Toate aceste măsuri au criterii de eficacitate prin:

- adaptarea soluţiei la natura delictului;

- concentrarea forţelor pe sisteme concrete;
- competenţa personalului.

II. Prevenţia prin protecţie asupra indivizilor se face:
- prin dezvoltarea informativă a individului şi familiei;
- existenţa unor cluburi de prevenire pentru perioada concediilor;
- mai ales în zonele cu nivel ridicat de delincvenţă.

Se adoptă astfel proiecte pentru copii privaţi de afecţiune şi încredinţaţi unui mentor adult, pentru delincvenţă în bandă (de exemplu: a minorilor).

Pentru ca toate aceste feluri de acţiuni să aibă eficacitate, se cer a se îndeplini următoarele condiţii:
- să fie luate în mod precoce, în familie şi şcoală;
- să amelioreze tulburările de cunoaştere (cognitive), înainte de a se structura un comportament deviant;
- să recurgă la presiunea parentală de a combate lovirile la vârste mici (copilul ce se proiectează ca violent „muşcă la 2 ani, se bate la 12 ani şi ucide la 18 ani“). Educaţia competenţei sociale şi nonviolenţei obligă a asculta, a cere ajutorul grupului, a conştientiza sentimentele şi a înţelege sentimentele celorlalţi, a acorda un ajutor interuman etc.
- necesitatea ca rezultatele unei cercetări-pilot să fie încorporate în educaţia generală a copiilor.

Situaţii de prevenţie specială

- violenţa în şcoli este adusă, de regulă, din cartier. Apoi, o şcoală slabă, fără exigenţe sporite, generează o violenţă internă proprie; din acest motiv, elevul bun la carte este rareori delincvent.

Principiile pedagogice ce stau la baza prevenirii delincvenţei în şcoli se referă la:
- modul în care directorul motivează cadrele didactice;
- modul în care cadrele didactice pretind exigenţă şi cum urmăresc progresul elevilor;
- modul judicios în care utilizează recompensele pentru elevi;
- modul în care păstrează disciplina, fără a recurge la pedepse;

- modul în care elevii îşi asumă responsabilităţile ce le revin;
- sancţionarea promptă a greşelilor, pentru a afirma prevederile regulamentului.

Prevenirea conflictelor verbale:

În astfel de conflicte, este caracteristică disproporţia dintre caracterul fără importanţă (neînsemnat) al motivului de conflict şi sfârşitul grav al conflictului. Astfel, violenţa conjugală beneficiază de o supraveghere a vecinilor, rudelor, iar victimelor li se oferă un sistem de alarmă portativă pentru a anunţa poliţia. Prin teoria geamurilor sparte, se include necesitatea ca poliţia să cureţe străzile de cerşetori, vagabonzi, prostituate, beţivi, ceea ce înseamnă toleranţă zero, de la astfel de situaţii plecând, deseori, fapte penale grave.

Prevenirea spargerilor implică:

- respectarea şi ameliorarea arhitecturii oraşelor, pentru a crea spaţii ce pot fi apărate la nevoie;
- ameliorarea luminozităţii, pentru a face posibilă supravegherea prin vedere liberă, din orice parte, a unei case sau a unui bloc.

Prevenirea furturilor din rafturi:

- se combate prin existenţa etichetelor electronice, şi anume o bandă magnetică care este detectată de un aparat la ieşire declanşează alarma. La fel, pentru furturile din biblioteci până la angajarea de oameni ce se ocupă de prevenirea unor astfel de furturi.

În faţa faptului ca în societatea contemporană, violenţa este în creştere, viaţa însăşi devenind violentă (violenţa, în general, însoţind umanitatea), progresul social şi uman rezidă şi în reculul permanent dat violenţei de către societate.

Un răspuns la violenţă trebuie să ţină cont de faptul că violenţa este un fenomen ciclic (mai frecventă în perioade de criză socio-economică, de cădere a familiei, de vid de autoritate etc.), că populaţia o priveşte ca pe ceva indirect (deşi fiecare îi poate cădea victimă), că duce la un sentiment de insecuritate socială şi se manifestă, pe lângă

apelul la poliţie, prin înfiinţarea de societăţi de protecţie, iniţierea în sporturi de apărare etc. Creşterea violenţei şi, implicit, a delincvenţei este pusă de populaţie pe seama prevenirii (datorită deciziilor indulgente, inegale, care până la 30 % din cazuri, nu este descoperită), fiecare profesionist evidenţiind cauze specifice acestei situaţii: demografii – în mobilitatea şi suprapopulaţia actuală, teologii – în căderea familiei şi lipsa sentimentelor religioase, medicii – în consumul de alcool, arhitecţii – în densitatea populaţiei în oraşe, cu necunoaşterea oamenilor, pe starea de anonimat şi depersonalizare a relaţiilor umane şi influenţa imitativă a mass-mediei, economiştii – în recesiunea economică etc.; pe baza acestor răspunsuri, s-au alcătuit programe naţionale sau locale de prevenire, bazate, de exemplu, pe:

- întărirea familiei, cu personalizarea răspunderilor familiale, tutele pentru familiile dezorganizate, judecători specializaţi pe problema disfuncţiilor familiale, tutela copiilor din aceste familii cu risc etc.

- promovarea vieţii asociative pentru activităţi sportive, culturale, de club, pe cartiere mici în care oamenii să se cunoască între ei etc.

- formarea de pedagogi specializaţi pentru educaţia preventivă a stărilor de devianţă ce preced delincvenţa şi pentru reeducarea din închisori etc.

- înfiinţarea de Comitete naţionale şi locale de prevenire a delincvenţei care nu este numai o problemă judiciară, ci o problemă socială, în primul rând;

- legislaţie specifică pentru minori, pentru violenţa intrafamilială şi corupţie etc. (delincvenţa tinerilor naşte subcultură şi se prelungeşte la vârsta adultă, întotdeauna aceasta fiind precedată de absenteism şcolar, inadaptare la norme şi fugi de acasă, până la vagabondaj etc.).

Prevenirea infracţiunilor trebuie să se bazeze pe faptul că astăzi:

- delincvenţa creşte odată cu dinamica şi evoluţia societăţii;

- delincvenţa este heterogenă;

- delincvenţa este un fenomen masculin cu precădere;

- populaţia penitenciară creşte, în multe ţări, cu 30 % / an şi recidiva, cu 30 % anual;

- delincvenţa este un fenomen socio-cultural complex, în care educaţia precoce are un rol esenţial;

- delincvenţa nu este asociată cu un control social eficace şi că nerezolvarea socială sau judiciară a cazurilor este „o primă de încurajare“;

- delincvenţa merge paralel cu consumul de alcool, droguri, întâlnindu-se mai ales la tineri;

- prevenirea actuală este insuficientă atât prin neadaptarea legislaţiei la dinamica infracţiunii, cât şi prin slăbirea reprimării de către justiţie etc.

Ideal ar fi ca prevenţia să prevaleze asupra represiunii, ea fiind mult mai economicoasă sub aspect uman şi financiar, un program cu aproape 200 prevederi rezultat din opiniile reprezentanţilor tuturor profesiilor sociale fiind promovat în unele ţări (de exemplu: Franţa). Aceste programe sunt rezultatul cercetărilor în institutele de criminologie din lume (al experţilor ONU, de criminologie comparată de la Montréal, de criminologie clinică de la Geneva, pentru prevenirea infracţiunilor de la Paris, pentru prevenirea şi controlul crimei de la Helsinki sau pentru reforma legii penale de la Vancouver) care constată că:

- sistemele penale încă sunt bazate pe crimă şi ignoră autorul;

- justiţia trebuie să devină curativă şi socializatoare, pentru că omul, în final, concentrează toate influenţele sociale;

- justiţia să se bazeze pe ştiinţă, pentru ca din abstractă să devină concretă;

- crima creşte odată cu transformările sociale, cu urbanizarea şi mass-media;

- sancţiunea încă are cel mai mare rol preventiv, astfel că certitudinea pedepsei este mai şocantă pentru autor, decât durata ei;

- creşterea recidivei se datoreşte ineficienţei pedepsei, delincvenţa banalizându-se prin frecvenţa ei;

- cauza răului trebuie căutată în om şi în mediul lui de existenţă;

- criminologia, în final, oferă căile unei mai bune organizări a vieţii sociale.

Criminologie specială

Capitolul X

Traficul şi consumul de droguri

The Sleeping Smoker, 1972

„Natura nu ne poate face răul pe care ni-l facem singuri.“

Criminologia specială este acea parte a criminologiei care aplică metodele de studiu al infracţiunilor la diferite tipuri de infracţiuni.

Astfel, pe lângă traficul şi consumul de droguri, se pot aplica metodele criminologiei la:

- infracţiunile sexuale, inclusiv pedofilia;
- delincvenţa infantilă juvenilă;
- violenţa intrafamilială;
- sinuciderea ca autoagresiune;
- infracţiunile bolnavilor psihici şi reacţiile lor asociale;
- delincvenţa feminină etc.

Traficul şi consumul de droguri se prezintă deseori ca infracţiuni *per se* ori altă dată, ca factori de trecere la un alt tip de violenţe.

Conform *Dicţionarului Explicativ al Limbii Române* (ediţia din 1996), prin termenul *drog,* se înţelege „o substanţă de origine vegetală, animală sau minerală care se întrebuinţează la prepararea unor medicamente şi ca stupefiant"; termenul *stupefiant* defineşte o „substanţă medicamentoasă care inhibă centrii nervoşi, provocând o stare de inerţie fizică şi psihică şi care, folosită mult timp, duce la obişnuinţă şi la necesitatea unor doze crescânde; substanţa care, prin folosire repetată, dă naştere fenomenului de obişnuinţă", termenul *psihotrop, -ă* se referă la „un medicament cu acţiune asupra psihicului", iar termenul *narcotic, -ă* se referă la „o substanţă, medicament, care provoacă narcoza – stare caracterizată prin pierderea cunoştinţei, relaxare musculară, diminuarea sensibilităţii şi a reflexelor, provocată artificial prin acţiunea substanţelor narcotice asupra centrilor nervoşi, în special în intervenţiile chirurgicale".

Referitor la starea de agregare, trebuie să remarcăm că majoritatea drogurilor sunt compuşi solizi şi o mică parte, lichizi, care, în mod frecvent, se întâlnesc pe piaţa consumatorilor de droguri sub următoarele forme:

- pulbere cristalină albă (cocaina, metamfetamina, ketamina, martina, heroina de înaltă puritate etc.);

- capsule şi tablete albe sau colorate (Ecstasy, amfetamina, Foxy, MDEA, Yaba, BZP etc.);

- pulbere colorată (heroina etc.);

- bulgări, granule şi plăcuţe amorfe sau cristaline (haşişul, opiul, crackul de cocaină etc.);

- muguri sau frunze uscate şi presate (cannabisul, khatul, marijuana, psilocybinul etc.);

- lichide (LSD, ketamina, GHB etc.).

După modul în care drogurile sunt introduse în organism, putem vorbi de:

- droguri destinate consumului oral (Ecstasy, Foxy, MDEA, LSD, mescalina, khatul etc.);

- droguri care se introduc în organism prin injectare (heroina, metamfetamina, ketamina, cocaina etc.);

- droguri care se fumează (haşişul, opiul, marijuana, cannabisul, ketamina, crakul de cocaină etc.);

- droguri care se prizează (cocaina, heroina etc.).

Narcoman injectat cu drog

După modalităţile de obţinere a drogurilor, putem face următoarea clasificare:

- droguri naturale, ce sunt sintetizate de anumite plante, de obicei, în frunzele, mugurii şi florile acestora, care se recoltează şi se consumă ca atare (cannabisul, marijuana, psilocibinul, frunzele de coca etc.);

- droguri care se obţin prin procedee fizico-chimice de extracţie şi prelucrare din diverşi compuşi naturali (opiul, cocaina, heroina; morfina etc.);

- droguri de sinteză, obţinute prin procedee fizico-chimice, fără implicarea unor compuşi naturali (Ecstasy, metamfetaminele, 2C-B, LSD etc.).

Un criteriu mult mai palpabil pentru publicul larg este cel al efectelor pe care consumul de droguri le produce asupra organismului uman (asupra sistemului nervos central), context în care, după efectul principal, se disting următoarele categorii de droguri:

- substanţe psiholeptice sau sedative (opiul, morfina, heroina, metadona, codeina, barbituricele etc.);

- substanţe psihoanaleptice sau excitantele (amfetamina, cocaina, khatul etc.);

- substanţele psihodisleptice sau halucinogen-delirogene (mescalina, haşişul, LSD, psilocybina etc.).

Consumul de droguri şi traficul drogurilor se prezintă astăzi în toată amploarea sa:

- este considerat inamicul nr. 1 al omenirii;

- explică, în multe ţări, 1/3 din detenţii;

- se estimează astăzi ca există 45 de miliarde de dependenţi de droguri, majoritatea sub 20 ani;

- un drogat poate face 4 – 5 prozeliţi lunar;

- poliţia a capturat doar 10 % din drogurile traficate, astfel că după alimente, dacă adăugăm şi alcoolul, acestea sunt cel mai intim legate de viaţa omului;

- traficul de droguri reprezintă 10 % din comerţul ilicit internaţional, prin intermediul căruia se spală anual 500 miliarde narcodolari;

- pentru statele sărace, cultura drogurilor devine mai profitabilă decât cultura cerealelor. Numai America de Sud exportă anual 30 000 tone de heroină.

- traficul şi consumul de droguri devine o piatră de moară legată de gâtul statelor dezvoltate.

Motivaţia consumului de droguri

Consumul de droguri este tentant dacă se întrunesc trei condiţii:

- accesul la drog;
- o personalitate fragilă, cu toleranţă scăzută la frustraţii;
- un grad de dezorientare socio-culturală şi familială.

Între motivaţiile consumului, se citează:

- curiozitatea;
- fuga după plăcere (hedonism) şi voluptate;
- disperarea, cu producerea unor „găuri în eu“ şi cu rezolvarea unor conflicte intrapsihice;
- drogul modifică viaţa comportamentală a autorului şi o dată cu consumul, apare şi nevoia creşterii dozelor, ceea ce duce la dependenţa de drog şi toxicomanie.

Drogul produce o stare de euforie, de uitare a dificultăţilor vieţii, creează un fel de „paradis artificial“, alungând grijile, alinând durerile psihice şi făcând să dispară amintirea lor (produce o stare de amnezie, deseori, în plină conştiinţă). Opiul, de exemplu, are reputaţia de a transpune omul dincolo de sine însuşi şi de a apropia omul de o stare de mister, realizând, în final, o modificare a personalităţii caracterizată prin:

- pulsiune nestăpânită şi plăcerea uşor obţinută;
- falsă senzaţie de supravalorizare a eului; în realitate, producându-se degradarea relaţiilor interumane;
- pierderea sentimentelor de aspiraţie spre idealuri de viaţă reale;
- în final, etichetarea (stigmatizarea), cu neputinţa de a suporta normele şi interdicţiile.

Evoluţia utilizării drogului trece prin mai multe faze:

1) faza de excitaţie euforică şi de extaz, cu trăiri psihice paradisiace (un fel de fericire ce răpune simţurile), cu crearea unei lumi fantastice pline de reverie şi, aparent, de stimulare a psihicului, în realitate, producându-se o dereglare a vieţii emoţionale şi volitive, cu retragerea subiectului din lumea reală, pe care inevitabil (faţă de euforia produsă de drog), o consideră ostilă şi mizerabilă.

2) repetarea consumului duce la stări de confuzie mintală, cu eliberarea de automatisme inconştiente, halucinaţii imperative, senzaţie de modificare a schemei corporale şi cu onirisme (stare de vis), cu crize (raptus-uri de agitaţie) şi deliruri, cu dezorientare în timp şi spaţiu.

3) faza de eliberare a agresivităţii, mai ales, la stări de sevraj (de lipsă a drogului, de pană de drog). Violenţa în această fază este nediscriminatorie (numai în Columbia, se citează 2 000 de victime pe an), cu omor auto- sau heteroagresiv, prin scăderea controlului cortical-cerebral asupra pulsiunilor agresive inferioare mintal, revoltă contra societăţii şi instituţiilor şi crime în stare de confuzie şi amnezie retrogradă, fără sentimente de culpabilitate, ca simple acte automatice.

Nevoia imperioasă de drog naşte crima organizată, efectele finale ale consumului (ale acestor faze) fiind moartea albă, prin emaciere somatică produsă de drog, omucidere fără premeditare şi mobil, sinucidere în pană de drog sau când revine din lumea fantastică creată de drog în lumea reală, risc de moarte subită prin tulburări cardiace etc.

Consumul de droguri la minori începe cu inhalarea de prenadez, spray-uri, ca prim experiment ce apare la delincvenţii minori în bandă şi cu scop de subordonare totală la grup.

Cauzele consumului de droguri la minori se referă la dificultatea suportării dezorganizării familiei şi abandonului familial, imitaţia modelelor parentale negative (de exemplu: alcoolici), performanţele intelectuale şi şcolare slabe, lipsa perspectivelor de viitor la tineri,

stări de depresie şi tulburări de personalitate, cu căutarea satisfacţiilor hedonice până la stările de criză (rebeliune) adolescentină.

Lupta cu drogurile

Traficul şi consumul de droguri sunt fenomene ale lumii actuale, ale globalizării actuale.

În lupta cu traficul de droguri, se reţin, în primul rând, dificultăţile descoperirii acestui trafic (ascunse, de exemplu, în portocale sintetice, în alimente, conserve etc.), ceea ce face ca modalităţile de ascundere să depăşească imaginaţia (în căile genitale, la femei, prin înghiţire etc.).

Politicile de luptă cu traficul de droguri sunt, în primul rând, restrictiv-represive, traficul fiind sancţionat prin privaţiune de libertate sau chiar pedeapsă capitală (China), dar se cheltuiesc miliarde de dolari în lupta cu acest trafic şi lupta deseori pare inegală, ca şi la alcool (USA), prohibiţia totală crescând tentaţia şi amplificând căile traficului clandestin. Plecând de aici, s-au adoptat şi politici permisive, prin care, în locul efectelor grave la drogurile puternice, se preferă liberalizarea consumului de droguri, cu efecte slabe şi accesibile oriunde („pentru asigurarea ordinei, se preferă şi se acceptă un grad de dragoste dezordonată“, spunea cineva).

În lupta cu traficul şi consumul de droguri, modelele de percepere a riscului sunt centrate pe consumator, pe controlul drogurilor sau pe lege.

Modelele centrate pe consumator se bazează pe cunoaşterea dificultăţilor de viaţă ale consumatorului, pe deficienţele biologice ce ar justifica acest consum.

Modelele centrate pe controlul drogurilor se bazează pe controlul lor social (reglementările privind consumul lor), economic (depistarea licenţelor de import şi confiscarea celor ilicite) sau clinic (prescripţia unor stupefiante). Se utilizează şi aportul unor consilieri specializaţi.

Modelele legale de luptă se bazează şi sunt subordonate convenţiei internaţionale a drogurilor de la Itaga (1912), în baza căreia,

sub egida ONU, s-au adoptat Convenţia Lenica privind drogurile (1961), Convenţia privind substanţele psihotrope (1971), Convenţia privind traficul ilicit de droguri (1988), la care se adaugă Convenţia de la Viena din 1992 privind cooperarea internaţională în cazul supravegherii pieţelor ilicite de droguri, ratificată şi de România, precum şi cele 40 de regulamente ale grupului celor 7 state industrializate.

România a aderat şi la Convenţia Internaţională din 1998, prin elaborarea Legii nr. 143 din 2000 care:

- defineşte drogurile ca plante, substanţe, stupefiante ori psihotrope (conform anexei care cuprinde 250 astfel de substanţe) care produc consecinţe asupra organismului (toxicomanie). Nu contează doza manipulată sau utilizată şi se incriminează cultivarea, fabricarea, experimentarea, oferirea, vânzarea, transportul, procurarea, deţinerea şi cumpărarea lor de către orice persoană. De asemenea, se incriminează prescrierea lor de către medici, prin falsificarea reţetelor, furnizarea drogurilor pentru minori şi chiar îndemnul la consumarea lor, dacă acest lucru este urmat de executare.

Legea clasifică drogurile după efecte: în droguri cu risc mare şi droguri cu risc.

După lege, constituie situaţii agravante:

- comiterea faptei în timpul exerciţiului unei funcţii publice;
- oferirea drogului unui minor sau unui bolnav psihic;
- oferirea drogului unui consumator în timpul curei de dezintoxicare;
- comiterea faptei într-o instituţie publică (şcoală, penitenciar, instituţii sportive);
- folosirea minorilor pentru distribuirea drogurilor;
- atragerea minorilor în acte ilicite de trafic sau consum de droguri;
- traficul de cocktail-uri (amestec) de droguri ce le cresc periculozitatea.

Legea exonerează de pedeapsă pe cei ce denunţă şi permit astfel identificarea traficanţilor şi consumatorilor.

Odată cu identificarea autorilor, se confiscă drogurile care se şi distrug, banii, bunurile dobândite.

Legea legitimează livrarea supravegheată la vamă pentru identificare, investigatorul sub acoperire (cu autorizarea procurorului), ascultarea telefoanelor, percheziţiile, înregistrările.

În cazul în care drogurile sunt ascunse în corp (în cazul dizolvării capsulelor în care erau ambalate, citându-se ş cazuri letale), este necesar consimţământul pentru examen medical, în caz de refuz, examenul făcându-se cu aprobarea procurorului.

Legea reglementează şi activitatea de dezintoxicare, până la aplicarea măsurilor de siguranţă specifice – cura de dezintoxicare şi supraveghere se face în baza unei expertize medico-legale, iar măsurile de siguranţă nepenale putând a fi dispuse şi de unitatea sanitară, cu precizarea că decizia acesteia poate fi atacată în justiţie.

În concluzie, plecând de la modul de instalare al toxicomaniilor:

- ca dorinţă de a obţine drogul şi de a continua consumarea lui;
- ca tendinţă de creştere a dozei pentru obţinerea efectului dorit;
- ca dependenţă fizică de efectele drogului, ceea ce la „drogaţii de carieră“, produce toleranţă (adaptarea) organismului la creşterea dozei şi dependenţă de drog (în lipsa sa, producându-se tulburările sindromului de abstinenţă).

Criminologii se întreabă dacă:

- drogatul este capabil să răspundă la ofensa produsă;
- dacă în timpul ofensei, poate fi asimilat cu un bolnav psihic şi
- dacă are discernământ în timpul ofensei.

Majoritatea criminologilor admit că în toxicomania cronică, subiectul îşi alterează discernământul ca în orice boală psihică.

Mulţi dintre cei care iau droguri îşi găsesc locul cu mare greutate în societatea normală, iar scopul reabilitării este de a face persoana dependentă de drog capabilă să părăsească mediul viciat şi să dezvolte contacte sociale noi. De obicei, reabilitarea este încercată după tratamentul în centre terapeutice specializate şi se realizează prin angajarea pacienţilor în muncă şi activităţi sociale întreprinse într-un mediu protejat.

Deoarece tratamentul este dificil, un efort considerabil trebuie făcut în direcţia prevenirii; în privinţa multor droguri, cea mai importantă măsură de prevenire, limitarea disponibilităţii, depinde, în principal, de politica guvernamentală, nu de cea medicală.

Dacă abuzul de drog a început, eficienţa tratamentului este mai mare înaintea instalării dependenţei; şi în acest stadiu, şi mai târziu, pasul esenţial constă în găsirea unei motivaţii pentru controlul consumului de drog.

Principalul scop al tratamentului persoanelor dependente de drog este întreruperea drogului în cauză, deziderat realizat prin tratament medicamentos, tratament psihologic şi sprijin social.

Capitolul XI

Criminologia agresiunilor sexuale

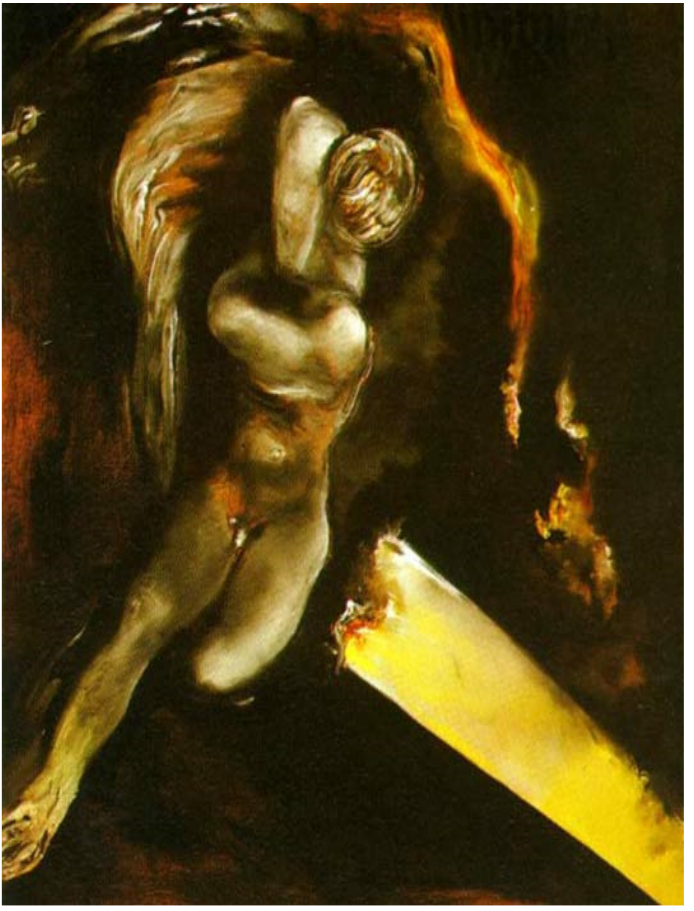

Sleeping Young Narcissus, 1980

„Omul nu este altceva decât seria actelor sale.“ (Friedrich Hegel)

Progresul civilizaţiei umane s-a datorat şi spiritualizării vieţii sexuale, prin afecţiune specific umană, legea contribuind şi ea la canalizarea sexualităţii pe făgaşe specific umane. În aceste condiţii, agresiunile sexuale se produc datorită:

- diferenţelor de comportament sexual la bărbat (care, activ fiind, utilizează afecţiunea pentru sexualitate), faţă de femeie (care utilizează sexualitatea pentru afecţiune);
- laxităţii moravurilor, prin disocierea sexualităţii de reproducere şi căutarea hedonismului exclusiv;
- lipsei afectivităţii din copilărie;
- pornografiei etc.

Datorită acestor situaţii, de la o privire până la crimă, totul este sexualitate:

- se adaugă promiscuitatea sexuală în familie, la care copiii asistă uneori;
- pedepsele grave pentru „jocurile sexuale“ ale copiilor;
- deficite de socializare pozitivă a sexualităţii şi de integrare a acesteia în personalitate.

Perversiunile sexuale au drept cauze tulburări ale heterosexualităţii, datorită unor tulburări de dinamică sexuală masculină ori feminină:

- sexualitate fără afecţiune, cu transformarea subiectului în obiect sexual;
- în general, tot ceea ce nu este heterosexualitate riscă a deveni perversiune.

Violul – are o frecvenţă variabilă. Într-o statistică mondială, se afirmă că una din 4 – 5 femei riscă a deveni victima unei violenţe sexuale (în România, în 1994, s-au înregistrat 1 322 violuri autentice cu 17 decese consecutive), iar din 6 violuri, doar unul este reclamat (şi aceasta din motive de pudoare publică). În ultimii ani, se admite că violul creşte cu 30 %.

Cauze de nereclamare (de contenţie):

- sentimentele de pseudovinovăţie (de contribuţie la viol);

- teama victimei de a nu fi crezută;
- neîncrederea în autorităţile care cercetează;
- publicitatea procesului şi dificultăţile anchetei;
- speranţa că nu a fost un raport sexual consumat, mai ales la persoanele fără viaţă sexuală;
- îndoielile experţilor şi juriştilor percepute subiectiv ca un „viol justificat“.

Scurt istoric

La evrei, violul femeii căsătorite era mai grav ca al femeii necăsătorite. La romani, se pedepseşte orice formă de viol (prin constrângere fizică, psihică sau prin înşelăciune). Femeia căsătorită şi prostituata nu erau considerate victime (se considera că aveau experienţa sexuală de a evita violul).

Probaţiunea violului se făcea prin strigătul de ajutor al femeii, iar în lipsa strigătului, consimţământul la raport sexual era prezumat.

Astăzi, violul este considerat o încălcare a dreptului la autodeterminare (a libertăţii sexuale a femeii).

Tendinţele din dreptul comparat sunt:

- de incriminare a oricărei forme de viol (fizic, psihic, a celor fără discernământ);
- incriminarea violului asupra bărbaţilor (violul comis de oricine asupra oricui);
- incriminarea violului marital (căsătoria nefiind considerată o licenţă a violenţei sexuale justificată de un consimţământ mutual, ci un drept inalienabil al femeii asupra corpului său).

Tipuri de viol

- violul de întâlnire (se spune că frecvenţa violului creşte proporţional cu „scurtimea fustei“);
- viol de gaşcă (cu „hoarda la viol“) explicat printr-o pulsiune sexuală de transmitere a informaţiei genetice, după expresia „sub centură nu e lege“;
- viol precedat de hărţuire sexuală;

- viol prin comportamentul echivoc al victimei („mai n-ar vrea, mai s-ar lăsa“);

- violul seductiv; prin fronda consimţământului;

- violul raptus prin lovire brutală;

- violul putere, femeia fiind considerată doar un obiect sexual (viol anempatic, anafectiv);

- violul sadic (de exaltare a agresiunii la opoziţia victimei);

- violul în serie, stereotip;

- violul celor cu tulburări de dinamică sexuală (impotenţii), sexualitatea neconsumată fiind unul din cei mai „mari detunători de agresivitate“, bărbatul fiind dominat de pulsiunea sexuală, iar femeia, de alegere (la bărbat, afecţiunea se subordonează sexualităţii, iar la femeie, sexualitatea se subordonează afecţiunii). Afectivitatea este anvelopa umană, specificul uman al instinctului sexual, anvelopa distrusă în cazul violenţelor sexuale.

Filosofia incriminării violului

În concepţiile liberale, fiziologia sexuală este construită pe inegalitatea partenerilor şi numai morala, afecţiunea şi dreptul au rolul de a egaliza aceste diferenţe şi aceste elemente.

În concepţiile rigoriste, violul este o lezare a individualităţii şi autonomiei persoanei care se află la baza relaţiilor sociale şi nici în familie, femeia nu este proprietatea bărbatului, de unde rigoarea sancţiunii.

Factorii situaţionali ai violului

Se spune frecvent că violul se naşte din circumstanţe. Acestea au, frecvent, un rol favorizant:

- consumul de alcool înlătură barierele morale, favorizează actul sexual şi este un important element predictiv de risc;

- provocarea sexuală prin forme benigne de comunicare, ca în cazul hărţuirii sexuale;

- credulitatea şi infantilismul victimei (umblatul nocturn, solitar, pe întuneric, autostopul etc.);

- promiscuitatea sexuală etc.

Victimologia violului

Victimologia domină violul, chiar dacă bărbatul este activ (agresiv) şi femeia, pasivă (victimă). Deseori, femeia „lasă uşa deschisă", adică introduce duşmanul la locul faptei şi apoi se prezintă cu rufăria la poliţie.

Factori de risc victimal sunt:

- sexualitatea precoce ce o face să alunece spre desfrâu sexual;
- pedofilia şi prostituţia, circa 30 % dintre aceştia fiind copii abuzaţi;
- bolnavi psihici fără discernământ;
- moda, plimbările nocturne în locuri riscante ce fac a se vorbi de femei vulnerabile;
- vârsta, şi anume: copii fără noţiuni de sexualitate, bătrâni locuind marginal.

Se vorbeşte de victime primare în viol (de contribuţia victimei la actul de viol) şi de victime secundare (prin consecinţele violului asupra lor), precum şi de producerea unei criminalităţi de vecinătate (avort, pruncucidere, filiaţie), dezgust pentru corpul propriu (violarea intimităţii este percepută ca o înjosire), autoacuzări (pentru lipsa de prevenire), deprimarea afectivă şi tentative de suicid (la rememorarea evenimentului), neîncredere în ceilalţi şi în sine, prostituţie, etichetare şi izolare cu dispreţ şi ură faţă de sexualitate.

Starea de stres post-traumatic îngreunează ancheta. De aceea, deseori, agresiunea psihică legată de viol este mai gravă decât agresiunea genitală.

Criteriologia probaţiunii violului

Încălcarea consimţământului este markerul juridic esenţial al incriminării violului. Elementele probatorii devin constrângerea fizică soldată cu leziuni de opoziţie, ameninţarea psihică şi lipsa consimţământului. Expertiza va pune bază pe leziuni şi, apoi, pe anamneză şi va avea în vedere trinomul victimă – autor – circumstanţe. Orice discordanţe dintre relatările victimei şi examenul obiectiv se vor elucida prin tipologia leziunilor, tipul de constrângere, diagnosticul şi consecinţele intromisiunii, în vederea unor concluzii univoce perti-

nente (la obiect) şi concludente (care să dea soluţia cauzei). Chiar dacă autorul va susţine prezenţa consimţământului şi apărarea de circumstanţă, ştiinţa este în stare să aducă concluzii pertinente, fără a se mai putea spune că dificultăţile sunt atât de mari, ca şi cum ai încerca să bagi două săbii într-o teacă.

De lege ferenda:

- se cere sancţionarea mai aspră, pentru că violul este, de regulă, fără protecţie şi există riscul transmiterii HIV;

- se exclude împăcarea părţilor prin căsătorie, în vederea stingerii acţiunii judiciare, deseori cu efecte *erga omnes,* în violul colectiv, căsătoria neputându-se baza pe relaţii agresive şi tranzacţii pecuniare;

- incriminarea violului marital, datorită faptului că legea protejează autonomia persoanei, indiferent de condiţia în care se află persoana. Căsătoria trebuie înţeleasă ca un statut, nu ca un contract (alţii nu sunt de acord cu incriminarea, pentru că prin contractul de căsătorie, s-a consimţit la relaţii sexuale, că în cadrul căsătoriei, întregul, soţ şi soţie, este mai important ca partea, iar dreptul nu trebuie să încalce intimitatea).

Există şi un viol asupra bărbaţilor sau un viol homosexual care atinge un procent de 15 % în închisori.

Hărţuirea sexuală este încă o cale de a elimina discriminarea împotriva femeilor (Convenţia ONU). Din circa 4 200 secretare din Europa, 50 – 70 % sunt hărţuite sexual, printr-un comportament fizic, psihic, verbal sau nonverbal la locul de muncă (complimente sexuale, limbaj obscen, prezentare de imagini porno, termeni improprii de adresare, atingere a corpului etc.).

Legea noastră incriminează hărţuirea sexuală, ca un comportament în legătură cu sexul, atunci când autorul ştie că acest lucru afectează demnitatea persoanei, ca o încălcare a libertăţii sexuale la locul de muncă (obiectul infracţiunii), în mod reiterat (latura obiectivă), subiectul activ fiind un şef, iar subiectul pasiv, o persoană, indiferent de ocupaţie şi având ca motivaţie, actul sexual (latura subiectivă).

Prostituţia evoluează, de asemenea, de la păcat, la suveranitatea persoanei asupra corpului, deşi este considerată o vindere a corpului (mercantilism sexual). Unii o susţin pentru dezincriminare, deoarece apără castitatea şi femeile de violenţă, precum şi familia.

Pedofilia – agresiunile sexuale asupra copiilor, indiferent de forma lor, sunt grave, afectând viitorul unui copil şi constituind o formă monstruoasă de agresiune asupra unei persoane proiectată ca ideal de puritate. Pedofilia atinge procente de 16 % în unele familii şi de 4 – 5 ori mai mari în instituţiile pentru protecţia copiilor, iar dintre autorii actelor de pedofilie, 40 % au fost, la rândul lor, victime ale agresiunilor sexuale în copilărie.

Agresorii pedofili, sub naivitatea şi lipsa de cunoştinţe ale copiilor, îşi ascund, deseori, dificultăţile lor de viaţă sexuală ca adulţi. Acest pedofil este frecvent un violator incult, vagabond marginal şi relativ senin faţă de comportamentul său. Familia anomică, cu copii nedoriţi şi lipsă a afecţiunii familiale, ca şi comercializarea sexului de către proxeneţi (de exemplu: prostituţia) reprezintă marele furnizor de agresiuni sexuale asupra copiilor.

Prejudiciile produse prin agresiune sexuală asupra copiilor sunt considerate vitale, cât timp toate problemele existenţiale viitoare provin din familie şi din astfel de agresiuni. Mai mult, există riscul ca victimele de astăzi să devină agresorii de mâine.

Un management victimologic, în astfel de cazuri, implică:

- renunţarea la confidenţialitate profesională şi anunţarea cazului;
- evitarea agravării stării de stres postagresiv, printr-un interogatoriu „fără poliţie şi părinţi“, încât examinarea şi chiar ancheta să aibă o dimensiune terapeutică;
- evitarea rememorării traumatice a agresiunii sexuale, pledându-se pentru relatări unice şi spontane (cele repetate pot creşte sugestibilitatea) etc.

Capitolul XII

Criminologia şi boala mintală

Galatea of the Spheres, 1952

"There is only one antidote for mental suffering, and that is physical pain." *(Karl Marx)*

În decursul istoriei umanităţii, bolnavul psihic, cu întregul său cortegiu de manifestări psihocomportamentale morbide, a constituit, pentru societate, o problemă cu totul particulară; aceasta deoarece bolnavul psihic solicită, pe de o parte, protecţie pentru sine, iar pe de altă parte, adoptarea unor măsuri care să protejeze societatea de consecinţele comportamentului său anormal care poartă amprenta bolii psihice.

În epoca modernă, bolnavul mintal este tratat ca suferind şi nicidecum posedat de diavol şi pedepsit pentru a alunga diavolul din el, aşa cum se întâmpla până în secolul al XVIII-lea. Dreptul s-a alăturat acestei evoluţii ştiinţifice şi l-a considerat iresponsabil, cât timp el nu este vinovat de boala lui care „îi era de ajuns“ (cum spuneau *Pravilele* lui Matei Basarab şi Vasile Lupu).

Am putea considera că există mai multe tipuri de bolnavi mintali, iar responsabilitatea ori iresponsabilitatea lor se apreciază funcţie de integritatea sau nonintegritatea funcţiilor de cunoaştere (şi apoi de integritatea sa afectivă şi volitivă), adică de aptitudinea de a distinge binele de rău, deci de existenţa sau nonexistenţa discernământului, adică de capacitatea de a-şi reprezenta conţinutul şi consecinţele faptelor comise. Din acest punct de vedere, ne vom întâlni cu trei categorii de bolnavi mintali:

- nevroticii, depresivii, hipomaniacalii, anxioşii, fricoşii etc. care nu au afectate funcţiile de cunoaştere, care nu intră în categoria de alienaţi (înstrăinaţi de propriul lor psihic) şi ca atare, păstrează capacitatea de a analiza şi prevedea consecinţele faptelor proprii. Având în vedere unele riscuri pe care le prezintă aceste boli psihice (de exemplu: suicidul în depresie), acestea sunt tratate adecvat, chiar dacă nu intră în categoria celor iresponsabili;

- psihopaţii sunt nişte subiecţi la limita cu normalitatea, datorită tulburărilor de personalitate şi care au, de asemenea, funcţiile de cunoaştere păstrate (câteodată, chiar bine dezvoltate, dar puse în slujba răului). Ei răspund de actele şi consecinţele acestora, sunt

responsabili şi datorită caracterului incoercibil al comportamentului lor antisocial, doar sancţiunea are puterea de a-i determina la contenţie. De altfel, prin trăsăturile de infectivitate ale personalităţii lor, ei însoţesc 40 – 50 % din infracţiuni, sunt principala sursă de recidivă şi ca atare, răspund greu la acţiunile de reeducare.

- psihoticii sunt bolnavi mintali la care toate cele trei compartimente de viaţă psihică (cunoaştere, afectivitate, voinţă) sunt perturbate, ei răspunzând noţiunii clasice de *alienaţie mintală*, adică de înstrăinare a lor de propriul psihic ce nu le mai aparţine. Astfel, percep lumea deformat (au halucinaţii, adică percepţii ireale, vizuale sau auditive, au stări delirante, adică idei false ce nu pot fi combătute prin argumente raţionale etc.), au tulburări afective (de exemplu: inversiuni afective, adică îşi urăsc părinţii, dar iubesc animalele etc.), precum şi tulburări volitive (sunt ostentativi, impulsivi, înclinaţi către *raptus*-uri agresive, funcţie de ce le comandă, de exemplu: halucinaţiile şi stările delirante sau, alteori, sunt abulici sau catatonici). Numai la aceşti psihotici, fapta comisă apare ca un simptom de boală şi prin aceasta, numai ei nu posedă discernământul faptelor comise, adică numai ei sunt iresponsabili.

Abb. 12. Erhängen von 4 Kindern.
Nach LUNIEWSKI

Crimă sadică în psihoza maniaco-depresivă

Hiperactivitatea şi tulburările de comportament sunt obişnuite în schizofrenie, dar violenţa majoră este rară; putem vorbi, mai degrabă, de automutilare care este mai frecventă sau de suicid (unul din zece schizofreni moare prin suicid). Comportamentul autodistructiv poate fi asociat prin idei delirante de control, persecuţie sau halucinaţii auditive. Ameninţările cu violenţa trebuie, în general, luate în mod serios, mai ales dacă pacientul mai prezintă şi antecedente de violenţă, iar pericolul este, de obicei, înlăturat odată cu remiterea simptomatologiei acute.

Leziuni autoproduse în schizofrenie

Pentru determinarea discernământului unei persoane, se instituie o comisie de medicină legală psihiatrică care, după observarea comportamentului bolnavului în spital, după examenul clinic efectuat şi după investigaţiile complimentare ce se impun, rezolvă, la cererea justiţiei, următoarele probleme:

- diagnosticul de boală psihică;
- modul în care boala afectează (aboleşte sau diminuează discernământul faptelor proprii, adică reprezentarea conţinutului şi consecinţelor faptelor proprii);

- măsurile de siguranţă recomandate, funcţie de gradul de periculozitate al comportamentului bolnavului (tratament ambulator, internare într-un spital de bolnavi cronici mintali).

Expertiza medico-legală psihiatrică este indicată obligatoriu la minori, în omorul făcut cu ferocitate şi ori de câte ori juristul are dubii privind starea mintală a persoanei, funcţie de fapta comisă. De aici, rezultă importanţa acestui gen de expertize (bolnavii mintali iresponsabili nefiind implicaţi în procente de peste 10 – 12 % în acte penale şi, de fapt, ei fiind iresponsabili, nu comit infracţiuni, ci acte antisociale sau asociale). Expertiza este un act de importanţă pentru evaluarea responsabilităţii unei persoane deoarece:

- faptele de comportament antisocial al bolnavilor mintali sunt tulburările cele mai grave ale simptomatologiei bolilor lor (înainte de a fi abulic, el este periculos, prin ostilitatea sa permanentă pe care o proiectează asupra unor persoane întâmplătoare – de exemplu: în epilepsie, când apare halucinaţia sau în schizofrenie, asupra celor apropiaţi);

- simptomele bolilor lor manifestându-se în faptele comise, face ca fiecare boală să aibă un comportament relativ specific, ceea ce permite juristului ca din cunoaşterea modului de comitere al faptei, să-şi dea seama că suferă de o boală mintală şi să solicite expertiza (vezi pattern-urile de comportament criminologic ce ajută în acest sens);

- deseori, boala psihică debutează cu un fapt antisocial, la un bolnav ce până la această faptă, nu a avut nici o manifestare anormală, motiv ce justifică, în plus, cunoaşterea comportamentului, relativ specific, al fiecărei boli psihice, din modul de comitere al faptei, deducându-se tipul de îmbolnăvire psihică;

- stabilirea periculozităţii psihice a bolnavului atât pentru el, cât şi pentru anturaj; această stare de nocivitate mintală ţinând atât de personalitatea patologică a bolnavului, cât şi de mediul său de existenţă (violenţa psihică se consumă funcţie de o situaţie dată şi este proprie unui mod de existenţă), datele juridice având un grad de predicţie mai fiabil, decât examenul clinic, numai din acordul tuturor criteriilor judiciare, clinice (intensitatea tulburărilor psihice, de me-

diu, de convieţuire, rezultând o predicţie fiabilă privind periculozitatea bolnavului psihic şi măsurile de protecţie cele mai adecvate);

- nevoia consimţământului sau a respectării condiţiilor de internare nonvoluntară, oferirea de informaţii privind drepturile bolnavului, informarea justiţiei în primele 24 de ore, urmată de examinarea periodică şi încrucişată de către o altă comisie, evitarea etichetării, confidenţialitatea documentului etc. sunt obligaţii de deontologie expertală ce atestă că psihiatrul medic legist nu este un anchetator, nu judecă fapta, ci este un medic care are sarcina de a stabili doar influenţa stării psihice a bolnavului asupra faptei.

Pattern-urile criminologice susţine juristul ca din modul de comitere al faptei, să se orienteze şi spre fapta comisă de un bolnav mintal.

Homicidul (omorul) patologic se deduce din modul de comitere al faptei după următoarele criterii:

- are o motivaţie halucinatorie (unele voci ireale comandă bolnavului fapta; acestea se numesc halucinaţii imperative) sau delirant-interpretativă;

- persoana nu manifestă sentimente de culpă, ci dimpotrivă, de satisfacţie faţă de fapta comisă (de exemplu: a scăpat de o persoană ce îl intoxică, evident ireal);

- nu disimulează fapta, nu ascunde mijloacele de comitere, ci dimpotrivă, este găsit lângă cadavru;

- victima este din mediul apropiat (ca la schizofrenie, melancolie) sau o persoană care, întâmplător, i-a ieşit în cale (de exemplu: la epilepsie);

- fapta este comisă feroce, ca şi cum ar dori „să omoare un cadavru“.

Furtul patologic este:

- executat stângace, deseori la vedere, cu un caracter impulsiv (de exemplu: datorându-se lipsei de drog la alcoolici), deseori, nemotivat (de obiecte de care nu are nevoie). În unele situaţii, furtul se comite în mod identic şi cu obiecte asemănătoare (cleptomanie). Atitudinea faţă de furt este indiferentă sau cinică şi îl motivează fie prin

sugestie, fie prin inducţie sau printr-o criză de conştiinţă faţă de care are amnezie totală; se întâlneşte frecvent la epileptici.

Piromania (incendiul patologic) este un act ce apare accesual, cu motivaţie în răzbunare, gelozie sau frustrare, iar ca mod de execuţie, evocă plăcerea la vederea focului; este întâlnit la etilicii cronici, maniaci sau epileptici.

Fuga patologică de la domiciliu, din instituţii etc. are o durată habituală sau accesuală, este declanşată de o stare de disforie (dispoziţie afectivă particulară, de o stare distimică) sau este reactivă la o stare de frustrare sau de nemulţumire, în timpul fugii, expunându-se la riscuri pe care nu le evalua ca atare (de exemplu: epilepticul ce pleacă din post), iar după terminarea crizei, de fugă patologică, având amnezie totală faţă de drumul parcurs. Se trezeşte în locuri necunoscute, unde nu avea ce căuta, cu hainele murdare după drumul parcurs etc.

Evaluarea mărturiei unor bolnavi mintali. În general, mărturia lor este incompletă mintal, dar uneori, ei păstrează lambouri de amintire ce pot fi verosimile. De asemenea, mărturia copiilor pune problema dacă este sau nu validă.

În general, trebuie plecat şi de la rezerva că martorul ideal este o excepţie şi că mai frecvent, martorul exprimă ceea ce i se pare că este adevărat.

Se ştie că perceperea unui eveniment depinde de starea afectivă a persoanei, de nivelul său de inteligenţă, de reprezentările ce şi le face şi, în general, în funcţie de ceea ce crede că se aşteaptă de la el. Astfel, coeficientul de fidelitate al unei mărturii trebuie să ţină cont de faptul că percepţia este selectivă, nu reproductivă, că întrebările intempestive alterează mărturia (de aceea, martorul trebuie lăsat să vorbească spontan), că erorile în perceperea, fixarea şi reproducerea datelor pot fi de bună-credinţă (unele scotomizări sunt fireşti), că, deseori, martorul relevă nişte mecanisme inconştiente de acuzare datorită afectivităţii lor (de exemplu: femeile, în relatarea unui viol) etc. De aceea, reproducerea unui eveniment depinde de sentimentele de culpă ale martorului, de inteligenţa, de gradul său de sugestie, de

timpul scurs de la percepere la relatare, ce influenţează capacitatea de retenţie a evenimentelor.

De asemenea, trebuie remarcat faptul că şi recunoaşterea (mărturisirea unui eveniment sau fapte comise) trebuie să fie spontană şi, în mod obligatoriu, confirmată şi prin celelalte probe, ca şi cum autorul, de exemplu, nu ar fi recunoscut. Există persoane sau bolnavi mintal care se dau drept autori fictivi ai unor fapte sau pentru a proteja alte persoane, ceea ce face ca o mărturisire relatată cu multă uşurinţă să fie suspectată de a nu fi reală. Mărturisirea la insistenţe cu atât mai mult trebuie luată cu cauţiune.

În valorificarea juridică a mărturiei şi recunoaşterii, se va avea în vedere că:

- exactitatea relatărilor este o excepţie;
- fidelitatea mărturiei nu este întotdeauna proporţională cu numărul de martori;
- martorul de bună-credinţă se poate afla în eroare;
- o mărturie poate fi, totodată, precisă şi falsă;
- concordanţa cu alte mărturii şi probe este o necesitate;
- deseori, detaliul acoperă întregul (efectul de halo);
- cu trecerea timpului, nu se mai distinge ce anume provine din observaţie proprie şi ce provine din interpretarea faptelor.

„Fără o cunoaştere exactă a situaţiei în care se produce violenţa, e adesea imposibil a determina gradul în care violenţa este specific legată de boala psihică, mai curând decât de o situaţie socială“, afirma Greenland, în 1985.

Într-adevăr, o primă generaţie de studii asupra violenţei (sau periculozităţii) persoanelor cu tulburări psihice, făcute de către psihiatri în anii `70, în S.U.A., ca urmare a solicitării F.B.I.-ului (după asasinarea preşedintelui Kennedy) de a i se indica bolnavii psihici cu risc de a comite atentate, a ajuns la concluzia că periculozitatea este repartizată statistic uniform la populaţia generală şi la cei cu tulburări psihice. Studii mai recente stabilesc însă o asociere statistic semnificativă între boala psihică şi violenţă (periculozitate), dar care

nu este de magnitudinea cauzelor sociale care rămân dominante în determinarea violenţei.

Stigmatizare şi boală psihică

Stimatizarea (etichetarea) constituie un epifenomen psiho-relaţional consecutiv diferitelor atitudini sociale, cum ar fi: din familie, şcoală, justiţie sau instituţii sanitare ori sociale care impun interiorizarea (internalizarea) de atitudini subiective, de conformitate cu autoritatea totalitară ce le impune şi care se exteriorizează în pattern-uri comportamentale adaptative la eticheta dată. Pentru prima dată, comportamentul etichetat a fost analizat în criminologia clinică, dar el nu este străin şi altor situaţii sociale.

Etichetatul apare astfel ca o victimă ce primeşte o informaţie perturbată şi a cărui reacţie comportamentală devine o ripostă la stigmatizarea adresată. În acest mod, mai ales recidiva comportamentală apare ca expresia autogenerării sale. În final, instituţionalizarea persoanei va avea efectul stigmatizator maxim. Teoria criminologică a etichetării se poate transfera, *mutatis mutandis*, în medicină şi, mai ales, în psihiatrie.

Goffman a atras primul atenţia asupra instituţiilor care au instalat izolarea cvasi-totală a unor persoane care practică ruptura cu lumea anterioară şi în care noul mediu pretinde a controla toate aspectele vieţii, care „înrolează“ oameni bolnavi într-un regim de viaţă colectiv şi promiscuu, reglat de norme instituţionale riguros controlate de către un grup de supraveghetori care şterg orice deosebire între indivizi, orice şanse de manifestare personalizată. În astfel de instituţii, eul nu mai este proprietatea persoanei căreia i-a fost atribuit social, ci va ţine de tipul de control social exercitat asupra sa de cei ce-l înconjoară.

Pentru Goffman, „cariera morală“ a bolnavului psihic implică deculturare, adică dezadaptarea faţă de situaţiile normale de viaţă. Aici, înfrângerea rezistenţei se realizează prin ricoşeu, adică pe calea provocării unei rezistenţe care să justifice apoi o sancţiune exemplară

şi descurajantă, în vederea renunţării la autonomie şi supunere faţă de autoritatea instituţională.

Se nasc astfel două tipuri de adaptări faţă de instituţie: adaptări primare, cu adoptarea punctului de vedere al instituţiei şi adaptări secundare, prin care individul utilizează mijloacele interzise pentru a parveni la scopuri „ilicite“ de eludare a instituţiei.

Goffman spunea că „oriunde se constituie o societate, apare şi o viaţă clandestină“ şi astfel cel ce trăieşte într-un univers claustral, prin adaptare secundară, îşi va construi o imagine de sine, ca şi o imagine publică diferite de eticheta imprimată de instituţie. Se realizează, astfel, o dedublare a Sinelui, bolnavul psihic trăind un „conflict al interpretărilor“: dorinţa de a se detaşa de identitatea dată de instituţie, fapt interpretat deseori ca succes terapeutic când, de fapt, reprezintă „minimul de autonomie ce scapă autorităţii tiranice a instituţiei“. „Cariera morală „a bolnavului psihic începe, astfel, printr-o distanţare de ceea ce a fost certitudine, stabilitate şi satisfacţie până la internare, acesta familiarizându-se cu noile norme.

Fenomenul de etichetare gravitează în jurul conceptului de *sănătate mintală*, concept care, la rândul său, constituie inima teoriilor psihiatrice. Noţiunea de *simptom psihic,* prin care se defineşte boala mintală, este legată de contextul social (aşa cum noţiunea de *simptom fizic* apare legată de contextul anatomic, afirmă Szasz). Se merge până acolo în a se afirma că boala mintală nu există (Szasz), ci există doar condiţii socio-psihologice ce o definesc ca atare. Altfel spus, devianţa psihică normativă poate deveni indicator fidel de boală mintală. Astfel, dacă boala fizică este un hazard, un lucru ce revine şi pe care nu-l vrem, boala mintală este o situaţie pe care o creăm, o resimţim şi o gândim în raport cu legile etico-sociale.

Etichetarea socială a bolii psihice este cunoscută în evoluţia conceptelor despre boala mintală. În Evul Mediu, etichetarea religioasă a dus la concepţiile demonologice despre boala mintală, cu toate consecinţele sale de terapie teologică. Charcot, prin descrierea histeriei şi a simulaţiei, o eticheta cu precădere. Apoi, Kraepelin considera comportamentul psihiatrului drept reper în evaluarea com-

portamentului pacientului. Mai mult, Meyer a clasificat bolile psihice în tipuri de reacţii comportamentale, din care nu lipsea etichetarea conferită de medicul psihiatru. Chiar Freud care nu eticheta (clasifica), ci doar observa, descria şi reconstituia, a utilizat noţiunea de *boală mintală,* pentru a minimaliza activitatea ştiinţifică de etichetare a unui confrate – Rank. De la aceste situaţii, a plecat necesitatea ca psihiatria să nu fie „un nod care strangulează“, ci „un element de eliberare“ umană (Szasz).

Practica psihiatrică poate fi, prin urmare, un element de etichetare şi prin aceasta, implicit, de control social. Această consecinţă poate implica până şi caracterul şi puterea instituţională a psihiatriei care, nu rareori, prin tipizarea instituţional-nosografică a comportamentului, se poate opune comportamentului individual, mai ales în situaţia în care psihiatria s-ar alătura unor valori neconvenţionale.

Pentru a evita riscul etichetării, specialistul nu trebuie să uite dualitatea rolului său de a fi terapeut, dar şi de a proteja anturajul şi societatea, fără a face din acestea, roluri incompatibile. În acest demers, „funcţia tranchilizantă a psihiatriei“ rămâne aceea de a analiza tensiunile umane şi de a oferi căi de reziliere a lor, fără a transforma pacientul, prin etichetare, într-o victimă.

Capitolul XIII

Suicidul terorist

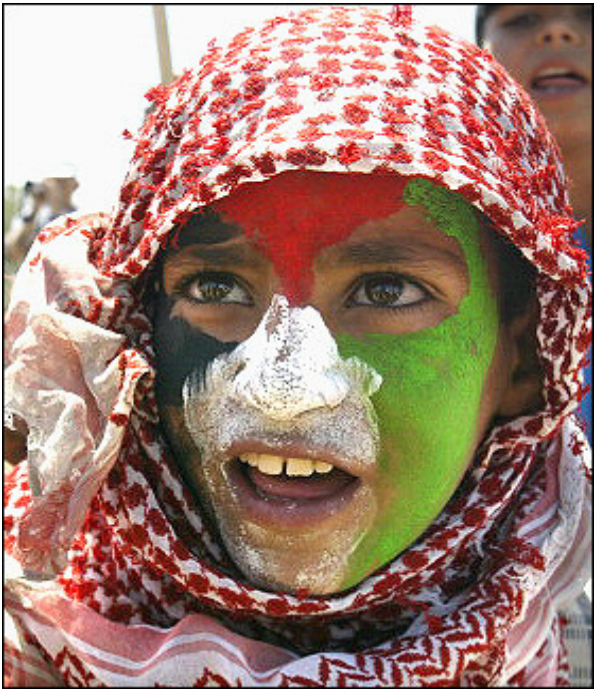

„Viaţa este fragilă. Anual pe glob mor 3,5 milioane oameni prin acte de violenţă. Să ne opunem violenţei şi neglijenţei.“

(OMS, 1993)

Definiţia terorismului

Termenul de „terorism“, deşi îşi are originea în limba engleză, apare menţionat pentru prima dată în urmă cu peste 200 ani, în 1798, în suplimentul *Dicţionarului Academiei Franceze*, fiind utilizat cu ocazia Revoluţiei Franceze (1789 – 1794).

Filosoful german Immanuel Kant a folosit termenul de „terorism“ în 1798, pentru a descrie un punct de vedere pesimist privind viitorul omenirii.

Anarhistul rus Peter Kropotkin (1842 – 1921) a numit această noţiune „propagandă prin fapte vitejeşti“.

Carlos Marighella a scris, în 1930, *The Latin American Handbook on Terrorism*, considerând actele teroriste ca aderare la o „înaltă moralitate“, iar persoana pe care noi o numim „terorist“, un eliberator, în concepţia celor pentru care acţionează.

Walter Laqueur, istoric şi comentator de politică externă american, aprecia că între 1936 şi 1981, au fost date peste 100 de definiţii ale terorismului, dar nici una nu este suficient de cuprinzătoare, astfel încât să reuşească a defini complexitatea acestui fenomen cu tendinţă la universalizare. Britanicii au fost printre primii care au reacţionat faţă de recrudescenţa fenomenului terorist, astfel încât, încă din a doua jumătate a secolului trecut, mai precis în 1974, îl defineau astfel: *„Folosirea violenţei în scopuri politice, incluzând orice recurgere la violenţă în scopul de a plasa publicul sau orice secţiune a publicului într-o stare de teamă“*. Nici această definiţie nu pare a fi suficient de riguroasă, deoarece demonstraţiile violente de stradă, mai ales din cursul ultimilor decenii, nu pot fi considerate acte de terorism.

Definiţia terorismului după F.B.I. arată că acesta reprezintă *„utilizarea în afara legii a forţei şi violenţei împotriva persoanelor sau proprietăţii, în scopul de a intimida sau a obliga un guvern, populaţia civilă sau alt segment de acest fel, pentru a obţine unele avantaje politice sau sociale“*.

Analiza tuturor definiţiilor citate relevă că principala caracteristică a terorismului o constituie intimidarea prin violenţă.

Istoria terorismului

Înregistrarea datelor istorice arată faptul că ţări, cum ar fi Algeria, Irlanda, Tunisia şi Israelul nu şi-ar fi obţinut independenţa, în absenţa intervenţiei susţinute a teroriştilor.

Clasificarea terorismului

De-a lungul timpului, au fost elaborate mai multe tipuri de clasificări ale terorismului.

În funcţie de criteriul luat în considerare, terorismul poate fi clasificat în mai multe moduri, după cum urmează:

- **Terorismul domestic,** care apare în aceeaşi ţară, împotriva aceluiaşi popor;
- **Terorismul internaţional,** care apare în altă ţară şi este practicat de persoane străine;
- **Terorismul sponsorizat de stat,** folosit de un guvern împotriva propriului popor sau în sprijinul terorismului internaţional.

O altă clasificare defineşte:

- **Terorismul politic,** care apare din considerente ideologice sau politice;
- **Terorismul non-politic,** dezvoltat în scopuri private sau câştiguri materiale;
- **Quasi-terorismul,** cu luare de ostateci;
- **Terorismul limitat politic,** ideologic, dar nu revoluţionar;
- **Terorismul oficial sau de stat,** folosit de state împotriva altor state sau persoane.

Cea mai complexă clasificare întâlnită în literatura de specialitate distinge:

- **Terorismul revoluţionar,** care încearcă să înlocuiască un guvern existent (de exemplu: Hizbollah);

• **Terorismul politic,** care asociază grupări al căror scop este să câştige putere sau supremaţie, diminuând puterea guvernului sau modificând convingerile populaţiei (de exemplu: Aryan Nations);

• **Terorismul naţionalist,** care promovează interesele unui grup etnic sau religios ce se consideră persecutat de altul (de exemplu: IRA, ETA);

• **Terorismul bazat pe o cauză,** care cuprinde grupări devotate unei cauze sociale sau religioase care utilizează violenţa pentru a-şi exprima nemulţumirile (de exemplu: Islamic Holy War, Grupările anti-avort);

• **Terorismul mediului înconjurător,** care cuprinde grupări ce au ca scop încetinirea dezvoltării industriale ce afectează echilibrul natural al planetei (de exemplu: Animal Liberation Front);

• **Terorismul sponsorizat de stat,** care apare atunci când un regim la conducere pune la dispoziţie fonduri, inteligenţă sau resurse materiale unor grupări teroriste care acţionează, de obicei, în afara graniţelor lor (de exemplu: Irak, Iran, Libia);

• **Terorismul tip genocid,** care apare atunci când un guvern intenţionează să distrugă o minoritate existentă pe teritoriul său.

Actele de terorism se clasifică în mod diferit, în funcţie de finalitatea lor: atunci când sunt îndreptate spre indivizi care exercită puterea sau reprezintă aparatul puterii sau când victime sunt oameni întâmplători, scopul urmărit fiind de a împrăştia teama în rândurile populaţiei.

Atacurile teroriste palestiniene, de exemplu, urmăresc să existe cât mai multe victime, ceea ce explică, adeseori, caracterul sinucigaş al acestor atentate, asociat cu credinţa atentatorului că va ajunge în raiul descris în Coran. Palestinienii au o raţiune pentru lupta lor şi au motive pentru a considera teritoriile din partea de vest a Iordanului drept ţinuturi ocupate de statul Israel; ei anulează însă raţiunea revendicărilor lor, prin încercarea de a le rezolva, utilizând astfel de mijloace; de altfel, motivul iniţial al luptei lor, astăzi abandonat, nu era acela de a forma un stat palestinian în acele teritorii, care apar-

ţineau anterior Iordaniei, ci, aşa cum susţineau ei înşişi, de a-i împinge pe evrei spre mare şi a distruge statul Israel.

În anii ’40, atunci când evreii luptau împotriva dominaţiei britanice, palestinienii recurgeau, de asemenea, la mijloace teroriste, dar nu această teroare a creat statul Israel, ci susţinerea internaţională, generată de memoria încă vie a exterminării evreilor; în esenţă, plata unor datorii făcute cu două mii de ani în urmă nu este demnă a fi recomandată ca regulă generală. Uneori, aşa cum ştim, îşi fac apariţia în continuare şi terorişti evrei.

În cadrul aceleiaşi încercări de clasificare a formelor de terorism, trebuie distinsă violenţa împotriva unei puteri ocupaţioniste străine, impuse cu forţa, de violenţă îndreptată împotriva puterii propriului stat. Prima este poate cea mai justificată dintre toate formele de violenţă, dar aceasta nu înseamnă că, de regulă, ea este justificată în ceea ce priveşte eficienţa.

Motivaţia terorismului

Motivaţiile actelor teroriste sunt numeroase, dar cele care se detaşează prin frecvenţă şi, mai cu seamă, prin consecinţele asupra raporturilor interstatale sunt cele *de ordin politic*, indiferent dacă sunt de stânga sau dreapta, urmărind să înlăture un guvern la putere, sau *de ordin religios,* urmărind să-i distrugă pe cei ce le atacă religia.

Merari, unul din puţinii psihologi care a discutat cu terorişti sinucigaşi, a afirmat despre aceştia: *„cultura, în general, şi religia, în particular, par a fi nesemnificative în fenomenul terorismului suicidar. Terorismul suicidar, ca orice alt fel de terorism, este mai degrabă un fenomen individual decât de grup. Este îndeplinit de persoane care doresc să moară din motive personale. Acţiunea teroristă oferă doar scuza pentru această sinucidere, îi dă legitimitate şi importanţă practică.“* Acesta este un punct de vedere care nu este însă neacceptat de toţi specialiştii.

Potrivit informaţiilor vehiculate prin mass-media, în lume, acţionează în prezent peste 500 de organizaţii şi grupări teroriste de diferite orientări. Atentatele de la 11 septembrie 2001 asupra Statelor

Unite au arătat punctele slabe ale actualului concept de securitate. Terorismul a apărut ca o modalitate de acţiune a celor slabi împotriva celor puternici. Aceste acţiuni au demonstrat că principalul pericol la adresa noii ordini mondiale, create după încetarea Războiului Rece, nu este potenţialul militar al aşa-numitelor ţări „recuzate“ (Coreea de Nord, Irak, Libia, Iran etc.), ci fenomenul terorismului. Prin urmare, securitatea antiteroristă nu poate fi privită prin numărul de tancuri, avioane, nave militare sau rachete. Atacurile teroriste vizează, în special, securitatea populaţiei, ca mijloc de presiune asupra statelor. În configurarea atacurilor, nu este nevoie de un PIB de 6 trilioane (6 000 de miliarde de dolari) sau de performanţe înalte în tehnologiile militare şi spaţiale.

Suicidul terorist nu trebuie asociat obligatoriu cu Orientul Mijlociu. În anii ´80, el era utilizat în Liban, Kuwait şi Sri Lanka, în timp ce în anii ´90, s-a extins în Israel, India, Panama, Algeria, Pakistan, Argentina, Croaţia, Turcia, Tanzania şi Kenya. Grupările teroriste au migrat din zonele de conflict şi, treptat, s-au format structuri teroriste internaţionale ce vor face, cu certitudine, ca în viitor, să fie afectate tot mai frecvent ţările vest-europene şi SUA.

În prezent, există zece grupări religioase şi naţionaliste care utilizează suicidul terorist ca tactică împotriva guvernelor lor sau a altor ţări. Acestea sunt: Mişcarea de Rezistenţă Islamică (Hamas) şi Jihadul Islamic din teritoriile arabe ocupate, Hizbullah în Liban, Jihadul Islamic Egiptean (EIJ) şi Gamaya Islamiya din Egipt, Armed Islamic Group (GIA) din Algeria, Barbar Khalsa International (BKI) din India, Liberation Tigers din Tamil Eelam (LTTE) din Sri Lanka, Partidul Muncitorilor din Kurdistan (PKK) din Turcia şi Al Quaida condusă de Osama bin Laden din Afganistan.

Grupurile de fanatici naţionalişti şi religioşi consideră atacurile teroriste ca un *„război sfânt“* desfăşurat sub comandă divină. Fenomenul a atins o popularitate deosebită, mai ales în rândul grupărilor teroriste fundamentaliste islamice.

În continuare, ne vom referi la una dintre cele mai renumite grupări teroriste, şi anume gruparea Hamas. Pentru Hamas, cel ce

comite un atac sinucigaş nu e considerat ca o persoană ce se sinucide. De altfel, sinuciderea este interzisă de religia musulmană, fapt ce pare în contradicţie cu această modalitate teroristă. Atacatorul este considerat un *„shahid“*, adică un martir, care îndeplineşte o comandă religioasă, cum ar fi ***„Jihadul“*** sau ***„războiul sfânt“***. Familiile shahizilor au numeroase avantaje după îndeplinirea de către aceştia a unui atac sinucigaş. Majoritatea shahizilor provin din familii sărace care sunt acoperite de onoare şi mândrie după sacrificiu şi primesc premii în bani pentru succesul atacului, de obicei, de ordinul a câtorva mii de dolari. În plus, shahidul primeşte unele privilegii personale, cum ar fi viaţa eternă în Paradis, permisiunea de a vedea faţa lui Allah, mângâierile pline de dragoste ale celor 72 de virgine ce-i stau la dispoziţie şi privilegiul de a asigura viaţa în Rai pentru 70 dintre rudele sale. Coranul descrie femeile ca fiind *„frumoase ca rubinele, cu strălucire de diamant şi perle. Martirii şi virginele se vor răsfăţa pe covoare verzi şi moi“*. Dar se pare că majoritatea sinucigaşilor nu recurg la astfel de acte ca să obţină sexul nelimitat. Ei o fac datorită devotamentului lor absolut faţă de Dumnezeu şi dorinţa lor de a muri „murdăriţi“ de sânge evreiesc pe mâini: *„Nu este un act de eroism, ci este un act sfânt“*.

În orice moment, Hamas are pregătiţi între 5 şi 20 oameni în vârstă de 18 şi 23 ani, antrenaţi pentru atacuri sinucigaşe. Gruparea pretinde a avea zeci de mii de tineri gata oricând să le urmeze exemplul. *„Ne place să îi creştem în acest spirit, de la grădiniţă la colegiu“*, a declarat un membru Hamas. În grădiniţele controlate de Hamas, putem vedea scris pe pereţi: *„copiii din grădiniţă sunt shahizii de mâine. Israelul are arme nucleare, iar noi avem arme umane.“*

La o şcoală islamică din Gaza controlată de Hamas, un copil de 11 ani declara: *„voi face din corpul meu o bombă ce va rupe în bucăţi sioniştii, copii de porci şi de maimuţe. Am să le fragmentez corpurile în bucăţele mici şi am să le cauzez mai multă durere decât şi-au imaginat vreodată“*. În acest moment, profesorul îi răspunde: *„Fie ca virginele să-ţi dea plăcere!“* referindu-se la una din principalele recompense ce îi aşteaptă pe martiri în Paradis. *„Antrenamentul unui*

shahid nu începe la 22 de ani“, declara un ofiţer al Serviciilor Secrete Israeliene, *„la această vârstă, el trebuie să fie gata de sacrificiu“*.

Tinerii sunt recrutaţi adesea de oficialităţi religioase foarte carismatice, ce urmăresc două calităţi ale candidaţilor: un interes deosebit faţă de Islam şi absenţa antecedentelor penale, pentru a nu ridica suspiciuni Serviciilor Secrete.

Testamentul lui Isham Ismail Abd-El Rahman Hamed (un atacator care a comis un atentat sinucigaş, în noiembrie 1994, la Nezarim, omorând 3 ofiţeri israelieni, rănind 2 civili israelieni şi 4 palestinieni) reflectă gândirea shahidului în momentul atacului: *„Dragă familie şi prieteni, scriu acest testament cu lacrimi în ochi şi tristeţe în inimă. Trebuie să spun că vă părăsesc şi vă cer iertare pentru că m-am hotărât să-l văd pe Allah azi, iar întâlnirea cu el este din toate punctele de vedere mai importantă decât viaţa mea pe acest pământ“*.

Toţi aceşti factori constituie avantaje substanţiale pentru fundamentaliştii religioşi, capabile să-i determine la comiterea unor astfel de acte. Atunci când astfel de acţiuni sunt motivate de avantaje religioase, naţionale, economice, sociale şi personale nu este de mirare că gruparea Hamas nu întâmpină nici un fel de dificultăţi în recrutarea de voluntari pentru aceste misiuni.

Mulţi shahizi capturaţi de israelieni au declarat că vor să răzbune moartea sau rănirea unei rude sau prieten.

Principala motivaţie pentru a comite un atac sinucigaş este reprezentată, pentru majoritatea shahizilor, de fanatismul religios combinat cu extremismul naţionalist, precum şi de o dorinţă de răzbunare, dar nici într-un caz de disperare.

În optica lumii fundamentaliste islamice, nu există vreo diferenţă între politică şi religie. În plus, afirmaţia că ar exista anumite diferenţe este considerată o prejudecată tipic occidentală, pe care fundamentaliştii o consideră străină de tradiţia islamică.

Al Quaida este un amestec al mai multor grupări reunite, cu mare dispersie internaţională. Al-Qaida (مدعاقلا în arabă, transcris de asemenea ca al-Qa'idah, al-Qaeda, al-Qa'ida sau al-Quaida şi tradus ca Baza sau Fundaţia) este o organizaţie teroristă care sprijină activi-

tăţiile extremiste islamice în lume. Fondatorul, liderul şi principalul ei finanţator este Osama bin Laden, un milionar de origine saudită. A fost fondată în 1988, cu scopul de a extinde mişcarea de rezistenţă contra forţelor sovietice în Afganistan, dintr-o mişcare pan-islamică.

Psihopatologia suicidului terorist

Terorismul sinucigaş reprezintă o metodă operaţională în care succesul atacului implică moartea atacatorului. Teroristul este conştient de faptul că dacă nu se sinucide, atacul va eşua.

Este importantă înţelegerea corectă a noţiunii de *„atac sinucigaş“,* deoarece există multiple tipuri de atacuri teroriste ce pot fi interpretate eronat ca atac sinucigaş. În ciuda pericolului iminent de moarte a teroristului, există totuşi posibilitatea ca atacul să aibă succes, fără ca acesta să moară.

Teroristul poate face pregătiri concrete în vederea posibilităţii de a deceda (lasă un testament, se supune unor ceremonii religioase etc.), dar aceste pregătiri în sine nu transformă atacul într-un atac sinucigaş. Prin urmare, în cazul unui adevărat atac sinucigaş, teroristul ştie perfect că atacul nu va fi încununat de succes fără decesul lui.

Din câte se ştie, majoritatea teroriştilor nu au nici un sentiment de culpabilitate, atunci când omoară persoane sau distrug bunuri. Majoritatea teroriştilor prezintă tulburări de personalitate antisociale sau tulburări de personalitate de tip psihopatic, fără nici un sentiment faţă de durerea altora şi se încadrează în tiparul personalităţilor de tip anomic. Cu toate acestea, ei nu au personalităţi dizarmonice sau afecţiuni psihice. Comportamentul lui Nezar Hindawi, un terorist iordanian, este tipic tulburărilor de personalitate de tip psihopatic. În aprilie 1986, el şi-a trimis prietena de origine irlandeză, care era însărcinată, cu un avion în Israel, spunându-i că se vor căsători când va ajunge şi el acolo. Ea nu ştia însă că Hindawi îi pusese în bagaje o bombă care ulterior, a explodat, producând moartea tuturor pasagerilor din avion. Acest caz a ridicat un val de revoltă în întreaga lumea.

Strentz (1986) împarte personalitatea teroriştilor în patru categorii:

1. tipul de personalitate antisocială, caracterizat prin incapacitate de loialitate, egoism şi comportament iresponsabil. Aceste persoane nu au procese de conştiinţă, nu se simt vinovate şi au o toleranţă scăzută la frustrare. Adeseori, ele se transformă în criminali. Aceşti indivizi tind să-i învinovăţească pe ceilalţi, indiferent de circumstanţe, fiind şi cei mai dificili în momentul negocierilor. Dacă un negociator primeşte răspunsuri pragmatice şi realiste, este posibil să aibă de-a face cu un astfel de individ.

2. tipul de personalitate neadaptată, caracterizat prin incapacitatea individului de a răspunde eficient solicitărilor de natură afectivă, socială, intelectuală şi fizică. Astfel de oameni se bazează întotdeauna pe ceilalţi, atunci când îşi stabilesc programul, fiind ceea ce se cunoaşte sub numele de *„elemente de legătură“*. Adeseori, ei prezintă instabilitate socială, raţionament precar şi labilitate afectivă. În cazul acestui tip de personalitate, stilul adoptat de către negociator trebuie să fie ferm şi persuasiv.

3. tipul psihotic-depresiv, caracterizat prin tristeţe, disperare, inutilitate. Gândirea şi vorbirea sunt lente, iar indecizia poate avea un caracter aparent. Gradul de concentrare a unor astfel de persoane este limitat, uneori fiind înclinate spre suicid. Nu este de dorit şi este puţin probabil ca acest tip de personalitate să se afle în fruntea unui grup terorist, deoarece, în mod paradoxal, majoritatea teroriştilor îşi doresc să trăiască. Dacă negociatorul se confruntă cu un răspuns de genul „Pleacă! Lasă-mă în pace!“, asta înseamnă că are de-a face cu o persoană cu un astfel de tip de personalitate.

4. tipul schizofrenic-paranoid, caracterizat de percepţii mentale false sau idei de persecuţie. Aceste persoane pot părea normale în astfel de situaţii. Gândirea lor este deseori lipsită de consistenţă şi coerenţă. Dacă o persoană acţionează ciudat sau iraţional, ea se poate încadra în acest tip. O astfel de persoană este comparată de negociatori cu un *„autoturism cu plinul făcut“*, gata să pornească în orice direcţie. O explozie a acestuia poate avea loc în orice moment şi poate fi declanşată de cea mai mică remarcă nepotrivită.

Cea de a doua conflagraţie mondială a consacrat termenul *„kamikaze“*, astfel fiind numiţi piloţii japonezi care intrau, cu avion cu tot, în ţintele inamice.

Modalităţi de acţiune

Teroriştii se folosesc de orice mijloc posibil pentru a ucide şi a-şi atinge scopul. Prin atentate cu bombă, fabricarea de arme biologice şi luarea de ostatici, ei urmăresc, de fapt, să intimideze şi să terorizeze orice stat, persoană sau grup care le-ar sta în cale.

Mijloacele folosite sunt extrem de variate: răpirea de persoane, luarea de ostatici, asasinatul, producerea de explozii, distrugerea unor edificii publice, sabotarea căilor ferate, a instalaţiilor industriale sau a mijloacelor de telecomunicaţii, ruperea unor diguri, otrăvirea apei, răspândirea unor boli contagioase, bombardamente etc.

Legislaţia română

În ceea ce priveşte legislaţia română, conform art. 1 din Legea nr. 535/2004 privind prevenirea şi combaterea terorismului, terorismul reprezintă ansamblul de acţiuni şi/sau ameninţări care prezintă pericol public şi afectează securitatea naţională, având următoarele caracteristici:

a) sunt săvârşite premeditat de entităţi teroriste, motivate de concepţii şi atitudini extremiste, ostile faţă de alte entităţi, împotriva cărora acţionează prin modalităţi violente şi/sau distructive;

b) au ca scop realizarea unor obiective specifice, de natură politică;

c) vizează factori umani şi/sau factori materiali din cadrul autorităţilor şi instituţiilor publice, populaţiei civile sau al oricărui alt segment aparţinând acestora;

d) produc stări cu un puternic impact psihologic asupra populaţiei, menit să atragă atenţia asupra scopurilor urmărite.

Mijloace şi metode de prevenire

Terorismul a fost, este şi va mai fi practicat de toţi cei care nu îşi iubesc semenii, care nu au respect pentru ei şi nu pun preţ pe viaţa acestora, de toţi cei care nu ştiu ce este democraţia şi nici libertatea, de toţi cei care cred că impunerea convingerilor proprii se poate face prin forţă şi teroare, prin moarte, în ultimă instanţă.

Fiind o activitate ascunsă, terorismul poate fi contracarat în mod eficient de serviciile secrete şi de structuri special pregătite. În cazul unui duşman invizibil, rachetele şi bombele nu sunt de folos. Informaţiile sunt principalul mijloc de prevenire a acţiunilor teroriste. Multe asemenea organizaţii se bucură chiar de sprijinul deschis al unor state, pe teritoriul cărora sunt plasate cartierele lor generale şi sunt desfăşurate taberele de antrenament. În Afghanistan, regimul taliban a adăpostit întreaga conducere a organizaţiei teroriste Al Qaeda.

Costurile economice ale luptei antiterorism sunt extrem de ridicate. Doar Washingtonul cheltuieşte anual peste 5 miliarde de dolari, pentru a lupta contra acestui flagel, atât în interiorul Statelor Unite, cât şi în alte regiuni ale lumii. Preţul este probabil dublat de costurile personale pentru protecţia oamenilor de afaceri şi a diferitelor firme.

Capitolul XIV

Istoricul fenomenului infracțional

Sorcery – The Seven Arts, 1957

„Oricare din noi poartă în sine toate secolele, chiar dacă acțiunea lor e înceată, neclară şi extrem de variată.“ *(John Morley)*

Încă de la geneza sa, omul a adunat o serie de trăsături negative care l-au condus la comiterea unor fapte considerate „antisociale“ pentru acea epocă.

În cele mai vechi timpuri, pedeapsa aplicată îmbracă forma răzbunării, neexistând noţiunea de *infracţiune*, ci doar de faptă împotriva individului sau colectivităţii. Răzbunarea era considerată un mod de a repara o nedreptate înfăptuită, individul fiind liber să procedeze aşa cum credea de cuviinţă pentru compensarea leziunii suferite, la vremea respectivă, neexistând nici o formă de justiţie.

Perioada răzbunării a cuprins două epoci distincte şi anume:

- O epocă a răzbunării private, în care infracţiunea şi pedeapsa aveau un caracter privat, pedeapsa izvorând din dorinţa de răzbunare a individului şi din instinctul de conservare a victimei care era şi cea care aplica pedeapsa;
- O epocă a răzbunării publice, în care pedeapsa era aplicată de societate şi în interesul acesteia.

Cu trecerea timpului, colectivitatea a luat locul intereselor private, transformându-se în autoritate legiuitoare în momentul în care interesele membrilor săi au fost lezate.

A urmat o perioadă a răzbunării divine (a expiaţiunii) care atribuia dreptului de a pedepsi o origine divină.

Unele dintre cele mai frecvent întâlnite forme de soluţionare primitivă a unor conflicte au fost:

- **Abandonul noxal** – consta din predarea individului vinovat grupului din care făcea parte victima;
- **Talionul sau legea talionului** – este un principiu care a fost elaborat de regele Babilonului, Hammurabi, fiind cunoscut şi „Codul lui Hammurabi“; acesta spunea că atunci când cineva scoate altuia ochiul, trebuie să i se scoată şi ochiul său; când cineva rupe osul altuia, trebuie să i se rupă oasele sale; când cineva rupe dinţii altuia, trebuie să i se rupă dinţii săi; Codul lui Hammurabi a constituit sursă de inspiraţie pentru numeroase alte coduri, fiind preluat în diferite forme şi de către vechii greci şi de Roma antică;

- **Învoiala pecuniară** (compoziţia) – implică posibilitatea de a negocia pedeapsa prin plată, acest principiu fiind perfecţionat şi legiferat în zilele noastre; a reprezentat un pas important în evoluţia pedepsei, constând în transformarea economică a răzbunării şi talionului.

În perioada Regatului Nou, în Egipt, era aplicată pedeapsa cu moartea pentru indivizii care puneau în pericol siguranţa statului (conspiraţie, viol, adulter feminin, trădare, profanarea mormintelor regale), iar judecătorii corupţi primeau pedeapsa capitală, fiind obligaţi să se sinucidă.

Antichitatea a însemnat apariţia unor forme noi de organizare a colectivităţilor umane, formarea de cetăţi şi state, perfecţionarea unor meserii, care au dus la un real progres al umanităţii şi începutul unei noi epoci de dezvoltare a gândirii.

Primele reglementări juridice precise apar în Grecia Antică; acestea erau cunoscute şi aplicate în mod egal tuturor membrilor societăţii, Dracon şi Solon fiind doi dintre reprezentanţii de marcă ai timpului, aceştia evidenţiindu-se prin claritatea textelor şi duritatea pedepselor pe care le-au prevăzut. Un interes deosebit faţă de criminalitate şi efectele sale au manifestat, în lucrările lor, şi Platon, Socrate şi Aristotel.

Platon considera că „virtutea indivizilor şi un mecanism al instituţiilor bine pus la punct poate duce la prevenirea infracţiunilor“, fiind unul dintre primii care au luat în calcul ansamblul factorilor umani şi sociali care determină comportamentul criminal; despre pedeapsă, afirma că „orice om care este pedepsit corect de un judecător, trebuie să devină mai bun şi să tragă învăţăminte din aceasta, să servească ca exemplu pentru alţii, care, văzând suferinţa lui, să se abţină de a face astfel de fapte“.

Aristotel considera sărăcia ca factor esenţial care determina crimele şi războaiele, fiind adeptul pedepsei care reprezintă „leacul nedreptăţii şi al relelor“.

Pitagora considera viciile şi crimele drept greşeli de calcul, iar Socrate afirma următoarele: „crima este rezultatul ignoranţei, ignoranţa este sursa crimei, iar criminalul ignoră fiindcă este ignorat“.

Romanii considerau pedeapsa utilă, rolul său fiind acela de a preveni şi de a fi un exemplu pentru alţii. Unul dintre filosofii importanţi ai Romei, Cicero, influenţat fiind în concepţia filosofică de Platon, a susţinut pedeapsa cu moartea pentru cei care conspirau împotriva Republicii. Potrivit opiniei altei personalităţi a lumii romane, Seneca, pedeapsa nu se aplică din mânie, ci din precauţie, fiind un exemplu pentru faptele viitoare; aceste idei au fost împărtăşite şi de o parte dintre jurisconsulţii Romei, cum ar fi: Quintilian, Martian, Calistrat etc.

Unele dintre cele mai importante legi ale vremii sunt: „Legea celor XII Table“, „Instituţiunile“ şi „Codexul“ lui Justinian, „Novelae“ etc. Pedepsele aplicate în lumea romană erau amenda, confiscarea bunurilor, exilul, pedepsele corporale, închisoarea cu un caracter preventiv şi pedeapsa capitală.

În China, preocupările pentru lege au existat încă din secolul 23 î.Hr. şi au purtat amprenta religiei şi filosofiei; Confucius afirma că „ceea ce nu vrei pentru tine să nu faci altuia“, aforism care a fost preluat şi folosit până în ziua de azi.

În India, la fel ca şi în China, religia a avut o importanţă deosebită, preotul şi brahmanul având o putere impresionantă. Se considera că pedeapsa venea de la Brahma şi avea un caracter sacru; pedeapsa corporală era aplicată doar castelor inferioare, castele superioare suportau pedepse pecuniare, asprimea lor fiind în funcţie de rangul familiei.

Cel mai important gânditor de la sfârşitul Antichităţii este Sfântul Augustin (354 – 430), teolog, filosof şi moralist, autor al operelor „Cetatea lui Dumnezeu“ şi „Confesiunile“, a încercat să împace filosofia lui Platon cu dogmele creştine; el considera că „în ordinea socială, cei răi vor convieţui cu cei buni fără a afecta această ordine, fiindcă aceasta este voinţa lui Dumnezeu“ şi că pedeapsa are un rol de educare a individului şi nu de suprimare a acestuia.

Observăm, în lumea antică, o puternică evoluţie a societăţii, datorită, pe de o parte, marilor gânditori pe care i-a dat această epocă şi faptului că au existat preocupări legate de făptuitori, de fapte şi de pedepsele aplicate, care au reprezentat o posibilitate de recuperare a individului şi de reintegrare socială a sa.

În continuare, Evul Mediu a constituit un adevărat şi inepuizabil patrimoniu de valori pentru întreaga umanitate. Privind superficial această perioadă, putem spune că a fost dominată de Biserică care a impus un adevărat regim al terorii şi torturii, dar, în fond, a existat o importantă preocupare pentru combaterea fenomenului infracţional.

Evul Mediu a reprezentat o lume măcinată de războaie în Europa, o lume săracă, lipsită de cultură şi de valori morale şi sociale. Toma d'Aquino, un mare teolog al Evului Mediu care, mai târziu, a fost chiar sanctificat, spunea că „izvorul relelor se află în păcatul originar", fiind un susţinător al execuţiilor comandate de Biserică; el considera că *infractorii criminali nu merită să fie reeducaţi, ci dimpotrivă, trebuie distruşi şi stârpiţi din societate*.

La al doilea Conciliu de la Lateran, în 1139, Papa a legiferat că „oricine va comite un act de violenţă de miercurea seara şi până luni dimineaţă va fi excomunicat", iar la al treilea Conciliu, în 1215, Papa Inocenţiu al III-lea, un susţinător înfocat al înfiinţării Inchiziţiei, a declarat că „depravarea poporului îşi are izvorul principal în cler şi de la cler pornesc toate relele care îndurerează creştinătatea".

În Evul Mediu, fenomenul infracţional era considerat ca o lucrare a diavolului care îndruma individul la a face rău. Faptele cele mai grave erau cele care lezau credinţa, cum ar fi: vrăjitoria, blasfemia, ateismul, magia etc., fiind considerate crime împotriva divinităţii. Alte crime condamnate sever de Biserică erau considerate crimele împotriva umanităţii (împotriva siguranţei interne şi externe, furtul din avutul public etc.) şi crimele împotriva persoanei (omoruri, tâlhării etc.).

Infractorul era considerat un individ care păcătuieşte, pedeapsa sa nereprezentând altceva decât *ispăşirea păcatului* (expiaţiunea).

Pedepsele aplicate erau, în marea lor majoritate, pedepse corporale (unele dintre ele chiar având un caracter preventiv) cum ar fi: bătăi cu biciul sau cu nuiele care, de multe ori, erau executate în public, având şi un caracter de umilire şi mutilări prin tăierea nasului, limbii, membrelor, scoaterea ochilor sau jupuirea pielii. Pedeapsa capitală, frecvent întâlnită în această perioadă era executată prin decapitare, spânzurare, arderea pe rug, îngroparea de viu, răstignirea etc.

Mijloace tehnice şi feluri de moarte

În funcţie de epoca în care au fost date sentinţele, mijloacele tehnice au îmbrăcate aspecte din cele mai variate:

I. Epuizare, deshidratare, plăgi contuze

A. Sfâşierea în patru bucăţi, cunoscută şi utilizată în Evul Mediu, a fost pedeapsa rezervată în Franţa autorilor atentatelor împotriva persoanei regelui şi a rudelor de sânge. În această manieră, Poltrot de Méré, Châtel, Ravaillac şi Damiens au epiat crima lor de lezmajestate. Revoluţia de la 1789 a suprimat acest gen de supliciu.

Una dintre execuţiile celebre a fost cea a lui Damians, care îl lovise pe Ludovic al XV-lea cu lama unui briceag. El a fost condamnat la tortură, apoi sfâşiat în patru bucăţi, în Place de Grèves. Execuţia a avut loc la 28 martie 1757. După tortura clasică, prin punerea de bocanci cu cuie în picioare, timp de mai multe ore, condamnatul a fost legat de braţe şi gambe de patru cai, sfâşiat şi apoi ars.

B. Tragerea pe roată a reprezentat un mod de execuţie utilizat în Franţa până în 1791. Supuşi acestui supliciu erau criminalii vinovaţi de asasinat, cei vinovaţi de viol, asasinii preoţilor şi hoţii. În acelaşi mod, erau pedepsiţi şi autorii denunţurilor calomnioase sau cei care puneau capcane. Aceasta a fost soarta ce a fost rezervată unui celebru şef de bandă, Bourguignon, zis Cartouche.

Fracturile multiple, plăgile contuze, deshidratarea, inaniţia şi suferinţele pe care ea le implică nu provocă moartea decât după un timp îndelungat, în timp ce asfixia prin strangulare scurtează agonia.

II. Epuizare, deshidratare, agonie

Crucificarea pe care fenicienii, cartaginezii şi persanii par să fie primele popoare care au utilizat-o, Tarquin le Superbe o introduce în lumea greco-romană.

Textele vechi, referitoare la moartea lui Christos, permit să se înţeleagă modalităţile acestui supliciu. După flagelare, membrele superioare plasate la orizontală sunt ancorate de o bârnă de lemn, de vreo 30 de kilograme, numită *patibulum*, apoi condamnatul este dus la locul supliciului, unde există o a doua bârnă de lemn aşezată în plan vertical, numită *stipes*; înălţimea *stipes*-ului varia după rangul social: *sublimis*, înalt, pentru un orăşean şi *humilis,* mai scund, pentru un sclav. Călăul aşază pe sol mâinile condamnatului, pe *patibulum,* cu ajutorul unor cuie şi potriveşte apoi *patibulum* la *stipes*, fixându-i picioarele cu ajutorul unor cuie lungi, forjate. Muribundul era vegheat până la moarte de soldaţi, iar lovitura de graţie, vârful unei lănci traversând inima, punea capăt veghii lor. Corpul era lăsat uneori drept hrană animalelor sălbatice sau redat familiei, dacă aceasta îl reclama.

Naziştii au aplicat acest gen de pedeapsă deţinuţilor din lagărele de concentrare. Individul care urma să fie torturat era suspendat de mâini, picioarele neputând atinge solul; jena respiratorie fiind insuportabilă, el îşi uşura cuşca toracică, prin tracţiunea pe antebraţe. Câtva timp după aceea, călăii îi ataşau de picioare greutăţi, care făceau toată tracţiunea imposibilă şi rapid se instala asfixia, moartea survenind în câteva ore.

III. Asfixii combinate

A. Mecanice

a) Înecarea – moartea prin înecare era, în Evul Mediu, un mod curent de execuţie foarte utilizat, în particular, la micile curţi feudale; mecanismul morţii asociază privarea de aer cu hidremia, antrenând insuficienţa dreaptă acută.

b) Strangularea – era utilizată în Spania, mecanismul morţii fiind dublu: asfixia prin diminuarea calibrului traheii şi perturbarea circulaţiei cerebrale.

The Garrotted Man (El agarrotado)

Reprezentativă pentru acest supliciu aplicat în Spania este lucrarea „El agarrotado“ a lui Francisco de Goya (1778).

c) Spânzurarea – este cunoscută încă din Antichitate ca un mod de represiune; aceasta încetează a mai fi o modalitate oficială de execuţie pentru Franţa, în 1791, pentru Austria, în 1950, iar pentru Marea Britanie, în 1957. În Franţa, înainte de Revoluţie, spânzurătoarea era rezervată plebeilor, autorilor de crime împotriva proprietăţii şi femeilor.

B. Tisulare

a) Cucuta **–** moartea prin absorbţia cucutei a fost unul dintre mijloacele clasice de execuţie la Atena. Această otravă, extrasă din *Cucuta major*, plantă din familia umbeliferelor, era dată călăului care îl făcea pe condamnat să o bea; Socrate şi Demostene au murit în acest fel.

Platon, în *Dialogurile* sale despre Phedon, a descris sfârşitul ilustrului filosof grec.

«Socrate duse cupa la buze şi bău cu un calm şi o plăcere admirabilă. Totuşi, Socrate care se plimba, spuse că-şi simţea gambele îngreuindu-se şi atunci se culcă pe spate, cum îi ordonă călăul. În acelaşi timp, călăul se apropie şi după ce examină picioarele şi gambele, îl întrebă dacă le simte. Socrate îi spuse că nu. Purtându-şi mâinile mai sus, călăul văzu că corpul se răcea şi înţepenea şi privind el însuşi, spuse că atunci când frigul va atinge inima, Socrate ne va părăsi. Deja, totul, de la burtă în jos, era rece. Socrate spuse: „Criton, noi datorăm un cocoş lui Esculap; nu uita să plăteşti această datorie". „Se va face", spuse Criton. Puţin după aceea, Socrate făcu o mişcare convulsivă. Apoi Criton îi închise ochii şi plecă.»

Mecanismul morţii – în această formă paralitică (sau forma socratică), înregistrează, mai întâi, o paralizie a extremităţilor, cu senzaţia de înţepături, de amorţire şi de frig şi apariţia unei anestezii care progresează puţin câte puţin. Paralizia ascendentă se instalează în două ore, atingând nervii cranieni (jenă în deglutiţie, midriază). Gândirea rămâne intactă, respiraţia şi pulsul îşi diminuă amplitudinea, iar asfixia prin paralizie respiratorie survine, în general, la trei ore după ingestia otrăvii.

Există şi o formă cerebrală cu delir, convulsii şi tulburări digestive.

b) Camera de gazare **–** prima execuţie legală cu gaz a avut loc în 1930, în statul Nevada; alte state din America de Nord utilizează, în zilele noastre, camera de gazare (Arizona, Carolina de Nord, Colorado, Nevada, Wyoming, Oregon).

La autopsie, se găsesc semnele obişnuite ale intoxicaţiei cianhidrice: rigiditatea precoce şi durabilă a cadavrului, coloraţia roză a urechilor, buzelor şi unghiilor, miros de migdale amare care impregnează viscerele. Semnele asfixiei sunt regăsite adesea: ramolismente hemoragice la nivelul nucleilor cenuşii şi, uneori, un edem cerebral.

Mecanismul intim al morţii prin acid cianhidric rezultă din acţiunea sa inhibitorie asupra respiraţiei celulare. Otravă protoplasmatică, acest gaz paralizează rapid centrul respirator, apoi pe cel al frecvenţei cardiace.

Acest gen de execuţie pare a întruni, la ora actuală, cel mai mare număr de sufragii. Această „euthanasie legală“ cum a fost numită, are avantajul de a fi rapidă şi nesângeroasă.

Cianura – prin ingestie, este un mod de execuţie introdus în Estonia, în 1929; este facultativ şi aplicat la cererea condamnatului.

IV. Arsuri, asfixii

a) Rugul **–** legislaţia penală franceză îi ardea pe rug, până în 1791, pe oamenii condamnaţi pentru erezie, pe incendiatori, otrăvitori, precum şi pe criminalii de toate categoriile.

„Există o metodă de a uşura suferinţele condamnatului, metodă ce se aplică, fără ca nimeni să vadă. La înălţarea butucilor pentru rug, constructorii foloseau cârlige de pescuit de fier cu două vârfuri, din care unul drept şi unul curbat. Ei aşezau un cârlig fixat în lemn, cu vârful în dreptul inimii condamnatului. În momentul în care focul este aprins, unul dintre executori apasă cu putere pe mânerul acestui cârlig, care străpunge inima condamnatului, producându-i moartea înainte ca focul să-l învăluie.“

Mecanismul morţii constă în străpungerea inimii cu un cârlig care produce o moarte rapidă. Dar, se pare că această metodă nu era întotdeauna utilizată. Se poate presupune că (bazându-ne pe studiile

efectuate pe victimele unor incendii) degajarea bruscă a unor mari cantităţi de oxid de carbon provoacă asfixia condamnatului, evitându-se astfel oribila agonie a arderii de viu.

b) Scaunul electric – pentru prima dată, în 1890, statul New York a utilizat curentul electric pentru execuţiile judiciare. Principiul general era de a provoca moartea prin traversarea corpului condamnatului de către un curent alternativ, pentru un anumit interval de timp.

Autopsiile care s-au efectuat au evidenţiat arsuri la nivelul electrozilor şi câteva flictene pe corp. Faţa şi urechile violacee sunt acoperite de pete negricioase. Se observă echimoze subconjuctivale. Traheea şi bronhiile sunt umplute cu o secreţie spumoasă sangvinolentă. Plămânii congestionaţi şi edematoşi sunt plini cu un lichid „negru ca gudronul“, cu sufuziuni sangvine şi focare hemoragice; se observă numeroase vase hiperemiate.

Simonin explica moartea pe scaunul electric, prin două mecanisme:

1) o formă pulmonară – stopul respirator precede adesea stopul cardiac; trecerea curentului electric prin corp îl tetanizează şi îi afectează mai ales diafragmul şi muşchii respiratori, producând uneori chiar distrugerea lor;

2) forma cardiacă, în care moartea survine prin fibrilaţie ventriculară, mecanism ce constituie o excepţie.

V. Secţionarea centrilor vitali

a) Decapitarea prin sabie – acest mod de execuţie legală mai era încă utilizată în Europa în secolul al XIX-lea, mai ales în Elveţia.

b) Decapitarea cu securea – a fost folosită frecvent în Europa în Evul Mediu, fiind încă în uz în Suedia, în secolul al XIX-lea, şi în Germania, în timpul celui de-al treilea Reich.

c) Ghilotina – această modalitate de execuţie a fost singura admisă în Franţa, după Revoluţia din 1789 (metodă oficială şi în Belgia). Cu toate acestea, principiul era cunoscut de mult timp, iar maşini de decapitat erau folosite în Germania şi în Scoţia, încă din

secolul al XVI-lea. După propunerile doctorului Guillotin ca orice condamnat la moarte să fie decapitat printr-un mecanism simplu şi eficient, epoca decapitării prin sabie sau secure a fost definitiv dată uitării în Franţa.

Secţionarea carotidelor suprimă irigarea celulelor nervoase; anemia provoacă amnezie, pierderea conştienţei. După distrugerea rapidă a nucleilor nervoşi, reflexele răspund la solicitarea stimulilor exteriori, dar centrii nervoşi autonomi funcţionează încă. Viaţa vegetativă, anumite funcţii organice continua cu atât mai mult timp, cu cât individul era mai sănătos. Bătăile inimii, semnele principale ale vieţii, nu se opreau la decapitare, ci mai durau (mai mult de o oră, în cazul lui Bellière).

d) Moartea în faţa plutonului de execuţie – execuţia prin împuşcare este aplicată în timp de pace în Franţa, Rusia şi Statele Unite.

Bibliografie esențială

1. Amza, T., *Criminologie*, Lumina Lex, 1998
2. Bonzat, P., Pinatel, J., *Criminologie*, Dalloz, 1963
3. Buneci, P., *Martorul pe tărâmul Justiției*, Pinguin Book, 2001
4. Butoi, T. şi col., *Victimologie*, Pinguin Book, 2000
5. Butoi, T., *Criminali în serie*, Pinguin Book, 2002
6. Cohen, A., *La déviance*, Duculot, 1977
7. Debuyst, Ch., *La criminologie clinique*, Dessort, 1968
8. Di Fiorino, M., *Pericoloso a se e agli altri – Violenza, suicidio e disturbi mentali*, Centro Studi psihiatria e Territorio, 2000
9. Dincu, A., *Bazele criminologiei*, Proarcadia, 1993
10. Eysenck, H., *Descifrarea comportamentului uman*, Teora, 1995
11. Gassin, J., *Criminologie*, Dalloz, 1988
12. Gheorghiu, B., *Criminologe generală*, Tipocart, 1993
13. Giurgiu, N., *Elemente de criminologie*, Chemarea, 1992
14. Iacobuţă, I., *Criminologie*, Junimea, 2002
15. Luminosu, D., Popa, V., *Criminologie*, Helicon, 1995
16. Moretti, C., *În fața crimei*, All, 2000
17. Oancea, I., *Probleme de criminologie*, All, 1994
18. Oprean, H., *Criminologie*, Servo-Sat, 1996
19. Petcu, M., *Delicvența. Repere psihosociale*, Dacia, 1999
20. Sandu, F., *Criminologie*, Sylvi, 2001
21. Scripcaru, Gh., Astărăstoae, V., *Criminologie clinică*, Polirom, 2003
22. Stănoiu, Rodica, *Criminologie*, Oscar Print, 1995
23. Tănăsescu, J. şi col, *Metacriminologie*, C.H. Beck, 2008
24. Ursa, V., *Criminologie*, Dacia, 1986

Culoarea este o pasiune, iar pasiunea se împarte...

tipografia

libris

TIPOGRAFIA SEDCOM LIBRIS
IAȘI, ROMÂNIA
ISO 9001:2000
Șos. Moara de Foc nr. 4,
cod 700572, Iași, România
Tel.: +40.232.234.582, 270.479, 242.877;
Fax.: +40.232.233.080
E-mail: tipografia@sedcom.ro
http:// www.sedcom.ro

Bun de tipar: decembrie 2009

Pentru că ne pasă cine ești, ce faci, cum faci și unde vrei să ajungi...